

TARTALOM

Arany Opus

Fiala Ilona: <i>Horváthné örökre elment</i> (elbeszélés)	3
Juhász Kornélia: <i>Pocessus et effectus</i> (vers)	13
Kövesdi Károly értékelése	26

Hodossy 60

Tóth László: <i>Biztosíték</i>	28
Szentmártoni János: <i>Hodossy Gyula 60</i>	31
Peter Juščák: <i>Hodossy Gyula költő</i> <i>a hatvanas éveiben</i> (Reczai Bettina fordítása)	33
Hodossy Gyula: <i>Halk ima</i> <i>a kóborlókért</i>	36

Szépírá

Gyürky Katalin: <i>Hiánykeringő</i> (novella)	38
LampI Zsuzsanna: <i>Élet a hűtőn kívül</i> (esszé)	44
Bolemant László: <i>a háttérben a tücs,</i> <i>még ott van</i> (versek)	51
Ferdinandy György: <i>Téli trilógia</i> (esszé)	54
Tózsér Árpád: <i>Europé földje: Szent</i> <i>Szövetségek, Antológiák – rákmenetben,</i> <i>Csodás kékség 2021, Europé földjéből</i> <i>Átok földje</i> (versek)	58
Jancsó Bese Bernadett: <i>„A zuhanás is repülés” – Beszélgetés</i> <i>Varga Emesével Soóky László</i> <i>születésének 70. évfordulóján</i> (interjú)	61

Láthatár

<i>Szent Valentin-napi erotikon</i> (Végh Zsoldos Péter fordításai)	
Robin Skelton: <i>A bőrkabátos nő</i> (vers)	66

Roger McGough: <i>Ebédidőben</i> (vers)	68
--	----

E.E. Cummings: <i>benyúlhatok</i> (vers)	70
---	----

Carlos Drummond De Andre: <i>Szomorú a hús felláció után,</i> <i>Éjjel körül, a telefonba, A föld ágy,</i> <i>Feneked márványára</i>	72
---	----

Tanulmány

Sz. Bodó Renáta: <i>Staudt-Csengéli Mihály –</i> <i>Az „új Munkácsy”</i> (tanulmány)	75
--	----

Könyvek között

Doncsev Toso: <i>Egyenes beszéd –</i> <i>Ferdinandy György Tambo</i> <i>és Szerencsésége története című új</i> <i>köteteiről</i> (recenzió)	81
Nagygéci Kovács József: <i>Olvasmányos –</i> <i>Tózsér Árpád írásairól</i> (kritika)	84
Fehér Enikő: <i>„kitépett nyelvem</i> <i>üzenetre vár” – Oszvald Árpád</i> <i>Oszlopfo című kötetéről</i> (kritika)	88
Jancsó Péter: <i>Soóky László –</i> <i>A prágai maffia</i> (recenzió)	92

Küszöb

Radics Rudolf: <i>I. A Nirvana előtt,</i> <i>II. A Nirvana felé</i> (versek)	95
Csillag Balázs: <i>Egy életem,</i> <i>egy hálóálmom</i> (novella)	96

A SZMÍT és a szerkesztőség

hírei	99
E számunk szerzői	100

ELŐZŐ SZÁMUNKBAN (2021/6)

Balla Margit, Benkő Tímea, Fiala Ilona, Gyökeres Kinga, Gyurkovics Anikó, Jakubecz Márta, Morva Mátyás, Mlčúch Brenda Nicole, Póda Erzsébet, Száraz Pál, Szomík Szilvia, Tóth N. Katalin, Zalaba Zsuzsa meséi – Fellingner Károly, Juhász Kornélia, Kövesdi Károly, Z. Németh István versei – Tóth Ozsvald Zsuzsanna és Tóth László fordításai – Molnár Kantner Éva tanulmánya – Gyürky Katalin, Juhász Kornélia könyvismertetői

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBAN

Fehér Enikő, Ferdinandy György, Janáky Marianna, Leczo Bence, Morva Mátyás, Pósa Zoltán, Szabó Zoltán Attila, Tamási Orosz János, Tóth N. Katalin prózái – Bíró József, Horváth Florencia, Kürti László, Papp Imre, Törő István versei – Tóth László tanulmánya – Gyürky Katalin, Jancsó Péter, Morva Mátyás, Vasi Szabó János könyvismertetői – Balázs F. Attila, Gágyor Péter, Végh Zsoldos Péter fordításai

A lap megvásárolható a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrassy út 45.

Dunaszerdahely: SZMÍT, Duna Palota, Galántai út 658/2F, 1. e. 5.

Komárom: Diderot könyvesbolt (Piactér 4810)

Pozsony: Artforum könyvesbolt, Kecsekapu utca (Kozia) 20.

14. évfolyam, 1. szám (február)

Felelős kiadó: Hodossy Gyula

Főszerkesztő: Jancsó Péter (A szerkesztő a Petőfi Irodalmi

Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa)

Szerkesztő: Végh Zsoldos Péter

Főmunkatárs: Tóth László

Tanácsadó testület: Balázs F. Attila, Hoga György, Lackfi János

Korrektúra: Tóth Ozsvald Zsuzsanna

Tördelés és nyomdai előkészítés: Rác Éva

Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szekesztoseg.opus@gmail.com

Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest

Megjelent 2022 februárjában 700 példányban.

Megrendelhető a kiadó címén.

Regisztrációs szám: EV 5895/20

14. ročník, 1. číslo (február)

Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku

Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372

Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,

Vydavateľ: Gyula Hodossy

Šéfredaktor: Péter Jancsó

Redaktor: Péter Végh Zsoldos

Hlavný spolupracovník: László Tóth

Poradný zbor: Attila F. Balázs, György Hoga, János Lackfi

Korektúra: Zsuzsanna Tóth Ozsvald

Sadzba a predtlačová príprava: Éva Rác

Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szekesztoseg.opus@gmail.com

Tlac: TAMA Solutions Kft., Budapest

Výšlo vo februári 2022. Náklad 700 ks.

Registračné číslo: EV 5895/20

ISSN: 1338-0265

i r o d a l o m - m ű v é s z e t

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága

Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a Nemzeti Kulturális Alap

Horváthné örökre elment

Döbbszent nézi, ahogy dobálják ki a lakásból az idős asszony holmiját. A bútort már elvitték, valamilyen bizományiféle boltba, ahol majd olcsón eladják az érdeklődőknek. A bútorok tartalma és a lakás többi tartozéka egy hatalmas konténerbe kerül, onnan a szemételepre. Hát így végződik egy emberélet – mondja keserűen. Gombócot érez a torkában. Ez lett a sorsa Horváth néninek és féltve őrzött kincseinek. A temető, a szemétdomb, az enyészet. Sajnálja, hogy nem ismerhette már korábban is az idős asszonyt. Nem egész egy éve költöztek ide, erre a kedves Récse eleji lakótelepre. Albérletben laktak, itt szándékozzák kivárni, amíg megkapják a már két éve ígért lakásukat. Most már valóban minden esély megvan rá, hogy hamarosan költözhetnek, ámbár ez az esély elég régóta várat magára. A régi főbérlőjük felmondott nekik, amikor megtudta, hogy újabb gyermeket várnak. Annak idején kikötötte: nem lehet több gyerekük! A férjével együtt jót nevetett ezen a kijelentésen. Még hogy nem lehet! Majd ő fogja megmondani! Az lett a vége, hogy amikor a kisfiuk két éves elmúlt, ő másodszor is teherbe esett. A házinéni hamarosan észrevette a várható szaporulatot, s jött a bérlet felmondása. Amúgy is szűkös volt az egyetlen szoba, a konyhán és a fürdőszobán a nénivel osztoztak, s ez sem volt éppen kellemes. Így nem is bánták, hogy tovább kell állniuk. Még nagyobb lett az örömük, amikor találtak egy szép, kiadó lakást, amelyik ugyan csak egyszobás, de a szoba majdnem kettőnek is beillett, legalábbis a régi lakhelyük méreteiből kiindulva, a konyha is tágas, a folyosó akár hallnak is nevezhető, a beépített szekrények mellett a babakocsi is elfér majd benne.

Az egész háromemeletes tömbház csupa egyszobás lakásból áll. Egy hatalmas teret, parkot szegélyez, vele szemben, a park túlsó oldalán pedig egy hosszú, kínai falnak nevezett, de kilencemeletes épület magasodik. Itt nincs autópálya, nincs vilamos, csak néhány további blokkon túl állnak a parkolók, az autópályák és a sínek. Itt csak fű, fák, bokrok, virágok és madárcsók vannak. Végtelen csend és madárcsók. De még egy bűbájos szökőkút is! Nóra első látásra beleszeretett a környékbe és a lakásba. Jól sejtette, hogy élete legszebb időszakát fogja itt tölteni.

Hamar feltűnt, hogy a bérházban sok az idős ember, házaspárok, özvegyek, özvegyasszonyok. Kiderült, hogy ezt a háromemeletes épületet és a mögötte párhuzamosan húzódó további három tömbházat a régi Récse, az eredeti falu felújítása miatt tervezték. A régi házakat lebontották, helyenként a világszerte híres szőlőskerteket is eltüntették, hogy kiépítsenek ott egy új pozsonyi lakótele-

pet, és az idős, többnyire egyedülálló embereket a panelházakban helyezték el. A családok nagyobb lakást kaptak, többen a park túloldalán álló kilencemeletes házban és a környéken. Ezért volt itt tehát falusias a hangulat, sőt akkor még, nyolcvanötben, sokszoknyás nénikék is forgolódtak az utcán, jellegzetes récsei népviseletben. Az emberek ismerték egymást, s ha egy-egy lakás bérlőjét a gyermekeik vették magukhoz, a lakást kiadták albérlőknek. Ilyen volt az ő esetük is. Alaposan megnézték őket, amikor megérkeztek néhány bútordarabjukkal. Majd-hogynem körülszaglászta a jövevényeket, ahogy a kutyák szokták, ha vendég áll a házhoz. Kérdezték: kik maguk, honnan jöttek, mikor jön az új baba? Mi majd kocsizzuk őt, ne féljenek, nem maradnak magukra. Akkor jött a meglepetés, amikor kiderült, hogy magyarok. Magyarok? Honnan, Magyarországról? De hát hogy tanultak meg ilyen jól szlovákul? Senki sem volt ellenséges. Megértették, hogy hazai magyarokról van szó. Többségében tudták, hogy élnek az országban magyarok, de néhányan közülük még nem találkoztak előben ezzel a nációval.

Percek alatt kipakolták a bútorszállító autót, hiszen sokan besegítettek, a két rakodómunkásnak csak a nehezebb darabokat és dobozokat kellett bevinniük. Különben is a földszintre költöztek, négy lépcsőt kellett csak felmenni, a lépcsőház bal oldalán az első ajtó az övék. Azonnal felmérte a terepet: a konyha és a szoba hosszában húzódó erkély alá ki tudja majd tenni a babakocsit, hogy a nemsokára megszületendő gyermeke a friss levegőn alhasson, s ezalatt ő főzhet, moshat vagy a fiával foglalkozhat. Akkor még nem tudta, hogy a járdán sűrűn tébláboló nénikék a közeljövőben a kocsihoz közeledve abbahagyják a beszélgetést, nehogy felébresszék a tündérkét. Minden esetben bekukucskálnak majd az édesdeden szundító gyermekre, és jelzik a gyakorta odasandító anyának, hogy ne aggódjon, minden rendben van.

Nórának feltűnt egy idős asszony, jószabású kabátban, csinos kalappal a fején, aki szép faragással díszített sétabotjára támaszkodva tisztességtelül figyelte a zajongást. Úrias eleganciájával kilógott a récseiek sorából.

– Ne törődjön vele, ő egy fura alkat, Horváthnének hívják – magyarázta az egyik törzslakos. – Mintha lenézne minket, senkivel sem barátkozik, ő a mi falunk fekete báránya. Mert mi ezt a környéket a mi falunknak tartjuk. Nem tudjuk, honnan csöppent ide. Jobb, ha kerüli. Mert ha szóba áll valakivel, akkor csak azért, hogy helyreutasítsa. A látszat csal. A megnyerő külső összeférhetetlen asszonyságot takar.

Megsajnálta az elhagyatott idős nőt. Valami belső késztetést érzett, hogy odamenjen hozzá, bemutatkozzék, és megölelje. Már csak azért is, mert úgy látta, szívesen csatlakozna a többiekhez. De nem ment hozzá, mert attól tartott, árulásnak vehetnék a segítőtársak, hiszen éppen az imént hallgatta meg a kirekesztő ítéletet, s ennek értelmében távol kell tartania magát. Ugyanilyen megfontolásból nem közeledett Horváthné sem: hiszen ő a fekete bárány, a különcc, aki nem barátkozik, nem kedélyeskedik, így hát az elvárásokhoz igazodik. Nórának sok dolga

volt még, ki kellett pakolni a dobozokat, elkészíteni a fekhelyeket. Persze tudta, hogy egy ideig még ott lesz jó néhány kibontatlan doboz a fal mentén. De ma már nem tud megismerkedni Horváthnéval, aki sehogy sem ment ki a fejéből. Valahogy mindig a kirekesztett emberek vonzották. Annál jobban meglepődött, amikor kiment a ház elé, hogy uzsonnázni hívja a kisfiát, aki akkor már javában ismerkedett a környékbeli lurkókkal. Horváthné éppen hazafelé tartott délutáni sétájáról, és szinte kővé dermedt, amikor meghallotta Nóra fiához intézett szavait. Ő már rég megszokta, hogy helyenként rászólnak, miért beszél magyarul a gyermekével, miért nem tanítja szlovákul, talán nem akarja, hogy sikeresen érvényesüljön? Most is arra gondolt, hogy a veszekedős öregasszony szidalmazni fogja. De más történt.

– Maguk magyarul beszélnek? – kérdezte egyszerre csodálkozva, meglepődve, egyben valamilyen elégtétellel a hangjában.

– Jé, ön is tud magyarul? – ujjongott Nóra.

– Nemcsak hogy tudok, hanem magyar vagyok. Igaz, megszenvedtem ezért a magamét, de most már mindegy. És egy életre hátat fordítottam a magyarságnak, talán úgy negyven éve beszéltem utolszor magyarul. De elárulom: egész életemen át mindig magyarul gondolkodtam. Kívülről pedig szolgamód beálltam a szlovákok seregébe. Mert erre kényszerítettek.

Nem tudott mit mondani a majdnem szemrehányásként hangzó megjegyzésekre. Gyorsan bemutatkozott, megtudta, hogy a nénit Horváth Andorné Margitnak hívják.

– Maga Nóra? Szegény húgom is Nóra volt, Nórikának becéztük. Isten nyugosztalja.

Erre sem volt könnyű mondani valamit, csak egy „őszinte részvétem”-et mormolt el. Túl friss ez az ismeretség, semhogy a részletekről kérdezzessen. Majd talán később. Nemsokára itt a tavasz, hamarosan megszületik a második gyermeke, sokat lesznek kint a jó levegőn, bizonyára lesz alkalmuk hosszabb beszélgetésekre.

– Nem jönne be meginni egy kávé-t vagy egy teát?

– Érettem ne fáradjon, úgylis van elég dolga. Most már különben is mennem kell, elfáradtam.

Nagy előrelépés volt Horváthné részéről, amikor a következő napokban alábbhagyott a kimért viselkedése, egyre csak érdeklődött Nóra állapota iránt, a kisfiával pedig szövetséget kötött: olyan jól el tudtak csevegni, öröm volt nézni őket. A csúcs az volt, amikor egy nap az asszony szó szerint nevetésen kapta magát. A kisfiú, akinek feltűnt, hogy a néni is pocakos egy kicsit, ártatlan gyermekiességgel megkérdezte:

– Gitka néni, neked is kisbabád lesz? – és megsimogatta a pókhasat.

Horváthné percekig nevetett, még a könnye is kicsordult.

– Hogy nekem? Hahaha. Hogy kisbabám? Hahaha. Jaj, aranyom, ez csak a jó sorom következménye – és ő is megtapogatta potrohát. – Most már olyan jó sorom van, hogy csak a hasamat növesztem.

Március végén Nóra már az utcán sétáltatta a gyerekkocsiban csöppnyi kislányát, aki – mintha tudta volna, milyen áldott jó környékre született – napközben csak kint volt hajlandó aludni. A lakótársak a csodájára jártak a hétalvó gyermeknek, dicsérték szépségét és alvóképességét, de gyorsan köptek is egyet a földre, majd gyengéden szájon csapták magukat – ahogy a babona megkívánja: nem szabad a jót elkiabálni! Horváth néni is el-elgyönyörködött, és napról napra szélesebb mosolyra húzta a száját.

– Mit csinált maga ezzel a Horváthnéval? – kérdezte egyszer Nóra tőzsomszédja. – Megbabonázta őt? Vagy csak azért olyan barátságos magukkal, mert magyarok? Nem tudtuk, hogy ő is magyar. Nem értem, miért titkolta, hiszen mi nem vagyunk magyargyűlölők. Valójában semmit se tudunk róla. Csak azt, hogy özvegy, van egy fia és egy unokája, akikkel olyan csúnyán beszél, mint a lába kapcájával. De ő is ezt kapja tőlük. A fia nagyon ritkán jön hozzá. Az unokája gyakrabban, mert bejelentették az öregasszonyhoz, hogy ha majd meghal, a lánykái lehessen a lakás. És kell, hogy itt mutassa magát, mert ha a hivatalból utánanéznének, hogy valóban itt lakott-e, hát mi majd bizonyítanánk, hogy gyakran láttuk őt a falunkban.

Nóra is tanúja volt néhányszor, amikor Horváthné unokája itt járt. Az asszony olykor még a köszönésére sem válaszolt. Csak foghegyről felelt, ha a lány kérdezett valamit. A kényszeredett beszélgetésük inkább csak időnkénti felmordulás volt, de nem nagymama–unoka cseverészs. Egyszer a lány kint ült a bejárati lépcsőn, ott várta, hogy a nagyanyja hazajöjjön. Kapott is hideget-meleget, amiért a világ szeme láttára a lépcsőn ücsörög, hogy mindenki azt higgye, kicsukta őt. Pedig van kulcsa a lakáshoz, bemehetett volna. Hiába hajtogatta, hogy otthon felejtette a kulcsot, a nagymama hajthatatlan volt.

– Most ugye, elmondod apádnak, hogy a feljárón kellett rostokolnod, amíg én sétálgattam?

– El hát! Nem először csináltad ezt, pedig tudtad, hogy jövök, hiszen este felhívtalak.

– Fogd be a szád, mert ha én fogom be, azt nagyon megbánod.

– Fogd be te, úgyis csak szidalmazás jön belőle mindig.

Nem hallgatta tovább a beszélgetést, sietett otthagyni őket, mert nagyon kínos volt számára ez a párbeszéd. De hamar véget is ért, a lányunoka futólépésben hagyta ott a nagyanyját, az pedig tovább mondta még a magáét. A „falunk” nagy ámulatára később az unokájával szemben is megszélidült valamennyire.

Jó néhány hónapba telt, mire Horváthné végképp a bizalmába fogadta Nórát. De hiába kérdezgette, sohase beszélt régebbi életéről, kimondottan óvakodott a múltbeli dolgok felemlítésétől. Csak annyit tudott róla, hogy elég későn született

a fia, ő akkor már harminchat éves volt. De a fiú behozta a lemaradást. Tizenkilenc évesen megnősült, és nem egész húszévesen apa lett, ezerkilencszázhatvanhatban. Az unokája most első éves egyetemista, művészettörténetet tanul. Az apa is elvégezte az egyetemet, levelező tagozaton. Gépészmérnök lett belőle. Gitka néni férje, Andor hatvanötben halt meg, rögtön azután, hogy a fiuk elköltözött tőlük. Ennek épp most húsz éve. Andor a háború előtt tejtermékekkel kereskedett. A hegyi juhászoktól vásárolta fel a sajtot, brinzát és más portékát, és Pozsonyban adta el a kiskereskedőknek. A háború után gyári munkásként kereste a család kenyerét. Saját magáról keveset árult el. Csak annyit, hogy egy hentesüzletben pénztárosként dolgozott.

Egy esős délután Nóra férje korán hazajött a munkahelyéről, azt mondta, nem érezte jól magát, a főnöke hazaküldte, de mire hazaért, el is múlt a gyomorfájása. Éppen akkor aludt el a kislányuk, az apa is leheveredett az ágyra, és mivel a kisfiuk is befészkelte magát mellé, Nóra úgy döntött, itt hagyja az álomszuszékot, most elmegy Horváthnéhoz, hiszen már többször is meghívta, de eddig nem volt rá alkalma, hogy eleget tegyen a meghívásnak.

Horváthné örült a látogatásnak, s hagyta, hogy vendége körülnézzon otthonában. Ő pedig elámult az ízlésesen berendezett lakás láttán, a tömör fából készült stílbútor valósággal elbűvölte, és hasonlóképpen megcsodálta a gyönyörű himzett asztalterítőt.

– Ez semmi, ezt nézze! – Egy apró mintájú térítőt vett elő a szekrényből. – Ezt leánykoromban horgoltam, jó két évig tartott, pedig szorgalmasan munkálkodtam. Csak hát ez ilyen aprócska motívumokból áll.

Nóra megtapintotta a rendkívül vékony szálból készített térítőt, nem győzött betelni vele. A néni visszacsomagolta, és elrakta a szekrénybe.

– Az unokámé lesz – mondta –, hogy ha már nem leszek, legyen rólam valami emléke. Ez a lakás is, ez a bútor, ez mind reá vár.

– És ez *Az utolsó vacsora* itt a falon, ez milyen metszet?

– Alabástromból készült, kézműves munka. Leonardo da Vinci festménye alapján faragták. Ott van a mester neve a hátlapján, már nem emlékszem rá. De mondja, mennyi ideje van reám?

Egészen megnyugodott, amikor megtudta, hogy a fiatalasszony a férjére bízta a gyerekeket, és ha nem lesz velük gond – és miért is lenne –, akkor akár estig is ráér. Ezután, mintha forgatókönyv szerint történne minden, leültette a vendéget, megkérdezte, kényelmesen ül-e, majd bejelentette:

– Most elmesélem a történetemet. – És beszélni kezdett. Vontatottan, bűnbánóan és vádlón.

– Negyvenötben, rögtön a háború után kezdtek elüldözni a tehetős magyar és német családokat Pozsonyból. Már április első felében sok családot hurcoltak el Ligetfaluba. Mi is rettegve vártuk a felszólítást, tudtuk, hogy csak napok kérdése, és sor kerül ránk.

Nóra meredt szemekkel bámult az idős asszonyra, aki pedig rendíthetetlenül folytatta.

– A húgom is a családjával, és én is a férjemmel, a szüleimnél laktunk. Hatalmas villánk volt. Édesapám jólmenő ügyvédi irodát vezetett. Ő szlovák volt, de a pozsonyi szlovákok jól beszéltek magyarul és németül is, hiszen a háború előtt a lakosok többsége magyar és német volt, akkor még kevés szlovák élt itt. Mi mindhárom nyelvet folyékonyan beszéltük, s bár apukám szívesebben társalgott velünk magyarul, az egyetemet is Budapesten végezte, az íranta és a nagyszülők iránti tiszteletből egészen jól megtanultunk szlovákul. Tehát fenyegetett a kilakoltatási felszólítás, mindennap vártuk. Be is következett június elsején vagy másodikán. A húgom két esztendővel volt fiatalabb nálam, nekik két kisgyermekük volt, két fiúcska, mind a négyüket érintette a felszólítás, nekünk nem volt gyermekünk, így csak magunkért kellett aggódnunk. Szüleinket pedig békén hagyták, apuka szlovák nemzetiségére való tekintettel. Mi már előre gondosan becsomagoltuk a legfontosabb holminkat, nem kellett kapkodnunk. A felszólítás után egy órán belül jöttek értünk a katonák, így egy nagyon szomorú, csendes órát tudtunk még eltölteni a szüleinkkel. Aztán a híd felé tereltek minket sokadmagunkkal együtt, hogy áthajtsanak Ligetfaluba. Rettenetesen meleg volt, mi sok ruhát vettünk magunkra, nem tudván, mikor kerülünk újra haza. A csomagok is nehezek voltak, már a híd elején csuromvizesre izzadtuk magunkat.

– De hát hogyhogy? Mit jelentsen ez, Gitka néni? – szólalt meg Nóra.

– Andort és engem a magyar táborban helyeztek el, de Nórikát és családját, mivel a férje német volt, a német táborba irányították. Ez a tábor barakkokból állt. A háború alatt pozsonyi zsidókat tartottak itt fogva, utánuk maradt meg a barakktábor, ahova most Nórikáékat is elhurcolták. Bár a mi körülményeink is silányok voltak, a Köpcsényi úti német lágerről sokkal embertelenebb, elrettentő hírek járták: se élelem, se víz, se tisztálkodási lehetőség, semmi...

– Milyen táborokról beszél? Kérem, magyarázza meg – próbálkozott újra, de Horváthné talán nem is hallotta a hangját. Ha már egyszer eldöntötte, hogy elmondja élete tragédiáját, nem hagyta magát félbeszakítani.

– Az elején még volt élelmünk, amit magunkkal hoztunk, de az elég hamar elfogyott. Később a Vörös kereszt küldeményeiből éltünk. De az ellátás nem volt akadálymentes, és nagyon kevés volt. Sokat éhezünk, ennek ellenére a tábori konyhán főzött leveseket alig tudtuk megenni. Egy gyűjtőtáborban nem leányálom az élet. Pedig mi, magyarok, még ki is járhattunk. Legalábbis a férfiak. Aki nek volt munkája, naponta bemehetett a munkahelyére, természetesen estére vissza kellett jönnie, és odakint nem volt szabad szót ejtenie az internálótáborban uralkodó állapotokról.

Nóra nem bírta megemészteni a rázúduló információkat. Teljesen új ismeretek kerültek a birtokába. De emlékezetébe idézte a munkahelyén a takarítónő itt-ott elejtett szavait. „Amikor Ligetfalun koncentrációs táborba zártak minket”..., „az

a rengeteg halott”..., „kisgyerekeket, nőket is agyonlőttek”. Ezeket hallván a többi pozsonyi magyar kolléga rászólt, hogy hallgasson. Emlékszik, nem tudta, mire vélje ezt a számára felettébb furcsa megnyilvánulást, de a riadt tekintetek láttán úgy vélte, jobb, ha nem kérdezősködik.

– Nekem megvolt a magam tragédiája – folytatta Horváthné rendületlenül. Rögtön, ahogy megérkeztünk, észrevettem, hogy az összeírásnál folyton engem figyel egy parancsnok. Bevezettek a németektől kiürített egyik házba. Ott már lakott két család, mi megkaptuk az utolsó szabad, legkisebb szobát. Az a bizonyos parancsnok utánunk jött, megkérdezte, minden rendben van-e. Mi akkor már rendezgettük a holminkat. Sajnos, este megint visszajött, egy katonával együtt. A katona fegyvert fogott a férjemre, a parancsnok pedig megbecstelenített engem. A soktól és a fájdalomtól olyan állapotba kerültem, hogy még sírni sem tudtam. A férjem sírt helyettem. Másnap ugyanez megismétlődött, bár már valamivel kíméletesebben, és folytatódott több mint két hónapon át. Én idegromcs lettem. A parancsnok azt követelte tőlem, hogy mondjam neki, hogy szeretem. Cseh volt. A Csehszlovák Hadsereg tagja. Azt akarta hallani tőlem, hogy „miluju te”. Ezt kellett állandóan a fülébe súgnom. A férjem is belerokkant. Én meg őt vádoltam, miért nem ölte meg a parancsnokot? Vagy miért nem ölt meg engem? Ezt bármikor megtehetette volna. Tanakodtunk, hogy talán jelentenünk kellene a tábor főparancsnokának. De nem mertük megtenni. Ki hinne nekünk? És akkor már napirenden voltak a kivégzések, az agyonveretések. Fennállt, hogy elhallgattnak – örökre. Aztán a férjemet kihallgatásra vitték. Megbízhatatlannak titulálták, ezért elküldték a szigorúan őrzött, zárt német táborba. Tőle tudtam meg később, amikor újra visszatért, milyen kegyetlen állapotok uralkodnak ott. Has-tífusz, éhhalál, mézárások... A húgomék is mind odavesztek, de ezt akkor még nem mondta el nekem, kímélni akart. Ez már karácsony táján volt, és nekem szépen gömbölyödött a hasam. Körülbelül július végén, augusztus elején eshettem teherbe. Meg akartam halni, de hiába vágtam Andor fejéhez, hogy gyáva, én is az voltam. Semmit se mertem tenni. Végül is ő volt az, aki vigasztalt. Azt mondta, minden jóra fog fordulni, és mivel nem lehetett gyermekünk, akkor ezt majd szépen felneveljük. Én befogtam a fülem, nem akartam hallani, amit beszélt. Visszavonultam búskomorságomba. A parancsnok akkor már régen elmaradt, a táborból máshová helyezték, de ez rajtam semmit sem segített.

Nóra alig bírta lélegezni. Lopva törölgette az arcán legördülő könnyeket. Várta, mondja-e tovább az idős hölgy a történetet. Hiszen mindenképpen tudnia kell, mikor szabadultak az internálásból, mikor született meg a bébi, aki minden biznnyal az a férfi, aki időnként meglátogatja édesanyját. Csak nehogy most jöjjön a férje, hogy nem győzi ellátni a gyerekeket! Csak addig ne jöjjön, amíg a legfontosabbakat megtudja.

– Negyvenhat márciusának végén kiengedtek minket. Szerencsére volt hova mennünk, hiszen a szüleim otthon maradtak. De a villánkat akkor már további négy család lakta. Az északi területekről telepítettek be szlovák családokat.

Nórában megint felötlött egy emlék. A tavalyi házinénijük beszélt, hogy ő, a szegény sorsú Gyetva környéki lány egy pozsonyi magyar családnál szolgált, akiknek akkora villájuk volt, akár egy kastély, fent a várdombon. A gazdasszonyát méltóságos asszonynak szólította, a gazdát méltóságos úrnak. Magyarul is megtanult valamennyire mellettük. Nóra megkérdezte, kényszerítették-e, hogy magyarul beszéljen. Nem, felelte, ők tudtak szlovákul. A szakácsnőjük is szlovák volt. De én kedveskedni akartam nekik, azért tanultam magyarul. Mert nagyon rendes emberek voltak. De aztán kitoloncolták őket a villájukból, nekem meg azt mondták a rendőrök, hogy ott maradhatok. Kaptam az alkalmon, írástam egy kérvényt, hogy ide hoznám a családomat: szüleimet, nővéreimet, bátyáimat a gyerekeikkel együtt. Egy hónap elteltével már mind együtt voltunk a szép villában. De azok a piszok kommunisták később elvették tőlünk, és mindnyájunkat Dolné Hony-n helyeztek el, a frissen épített lakótelepen. Nem panaszkodhatunk, mindegyik család külön lakást kapott, én ezt a kétszobásat. Azóta is mindig bérbé adom az egyik szobát, minék lenne nekem, ha csak egyedül élek, és így egy kis pénzhez juthatok. Azt is mondta még a házinéni, hogy a háború után nagyon sok szlovák jött a fővárosba, hiszen üresen álltak a lakások „valakik” után, akik elmentek „valahova”.

– Április végén született meg a fiam. Én rá se tudtam nézni. Orvosi segítségre szorultam. Senki sem tudta, hogy nem Andor gyermeke. A pszichiáternek sem mondtam meg, hiszen a táborból azzal engedtek el, hogy egyetlen szót sem szabad ejtenünk a ligetfalui tartózkodásunkról. A pszichiáter diagnózisa szerint szülés utáni depresszióm volt. De ez az állapot egész életemen át tartott. Andor pátyolgatta a gyermeket, helyettem volt neki az anyja is. Senki sem értette, miért vagyok hozzá olyan rideg. A gyermek volt az, aki a leginkább nem értette, és makacsul követelte az anyai szeretetet. Ha elesett, nem emeltem fel, sohasem simogattam meg, még csak nem is mosolyogtam rá. Ha később reggelente elvittem az iskolába, és megpróbálta megfogni a kezemet, én elrántottam tőle. Az ételt úgy tettem elé, mint a rossz kutya elé szokás. Így éltük az életünket. Ha Andor nem ellensúlyozta volna az én szeretetnélküliségemet, a gyermek belerokkant volna. Nem is csoda, hogy az érettségi után azonnal elment hazulról. Nem bírta ki velem. Jobb is így. Most már van saját családja, tudtommal jól megvannak. Én próbáltam megváltozni. Minden este eltökéltem, hogy más leszek, de nem tudtam valóra váltani az elhatározásomat, reggelre mindig elillant.

Kínos csend állt be a nyár végi szürkülettel együtt. Egyikük sem tudta, mit mondjon. Horváthné kifogyott a szóból, és talán azt fontolgatta, mégsem kellett volna elmondania élete titkát. De maga is csodálkozott, hogy nem következett

be, amitől tartott: nem omlott össze, nem is rázta meg különösebben az emlékek felidézése.

– Jó, hogy mindezt elmondta – szólalt meg végre figyelmes hallgatója. – Nem cipelhet egy ember egyedül ilyen terhet egész életén át.

– Talán igaza van. Sajnos, soha nem volt kinek elmondanom.

– De, van valakije, akinek el kellene mondania. – Horváthné szájátva nézett rá.

– A fiának. Mindenképpen el kell mondania. Akkor megértené és megbocsátaná a gyötrelmes gyerekkorát.

– Hát, talán elmondom neki. Majd erőt gyűjtök hozzá. Az ősz folyamán majd alaposan átgondolom, mit is mondjak. Aztán majd karácsony után... Egyelőre még nem lehet. Majd ha megérik bennem.

Lassan beállt a tél. Horváthné télen is megtette a napi sétáját, ahogy Nóra is a gyerekekkel. A karácsony előtti napon a néni nem jött ki az utcára. Csak nem hűlt meg, gondolta Nóra. Éppen elindult a ház túlsó végi bejárata felé, hogy megnézzze, nincs-e valami baj. Akkor pedig feltűnt az utca végén Horváthné fia és unokája. Ez jó, ők majd istápolják, mondta magában. Ha holnap se jön le, benézek hozzá. Másnap reggel a szomszédja kopogott az ajtaján.

– Tudja, hogy Horváthné tegnap meghalt? Agyvérzést kapott szegény. A fia és az unokája talált rá. Nem is volt olyan öreg, most tudtam meg, hogy hetvenhat éves volt. Többnek gondoltam. Hát, nyugodjon békében.

Közvetlenül karácsony után egy nagy konténert állítottak be Horváthné terasza alá. Most ezt nézi Nóra döbbenetben: minden, ami a lakásban volt, megy a szeméttelrepre. Repülnek a porcelánok, az edények, és repül a végtelenül szorgalmas munkával készült asztalterítő. De fennakadt a tévéantennán. A rakodómunkás megragadja, próbálja leszedni. A terítő több helyen felhasad. Neki is vége, mint Horváth néninek. Hát így végződik ez a gyötrelmes emberélet – mondja keserűen, és a torkát sírás szorongatja. Repül az ágynemű, a székek, a matracok. És repül az alabástrom metszet, Az utolsó vacsora. De lám, nem a konténerbe esik, hanem mellé, a hóba. Pontosan a lába elé. Felemeli, megtörölgeti a hótól. Beteszi a babakocsiba az alvó gyermek lábához, majd hazafelé fordítja lépteit. Neki lesz egy tárgyi emléke is Horváthné után.

Ajtó

JUHÁSZ KORNÉLIA

Processus et effectus

Hallgass rám!
Nyugi, nem vagyok démon, pedig a kezem a fejedre teszem,
és holló se vagyok,
nem „soha-”, hanem „nomár”
a szövegem, ahogy mögéd lépek az íróasztalodnál.
Elviszlek magammal.
Gyerünk!
Engedd el magad!
A bal tenyeremet a homlokodra csúsztatom, olvadnak az ujjaim,
cseppjei a szemedbe szivárognak
és az orrodba.
Ez... Hangsúlyozom: Ez még nem fáj.
Majd jut más.
Félhetsz, ha szeretnél, de ettől nagyobb biztonságban meg nem élheted,
amibe beleviszlek.
Egy titokba...
Csitulj, lelkem!
Csak figyelj!
Érezni hívlak.
A szádba is jut belőlem,
a szavaim a szavaiddá lesznek.
Te és én
olvadunk.
A be és a ki közt oszcillálunk kicsit még.
Határmenti hontalanok leszünk egy pillanatra.
Ki? Kicsoda vagyok? Vagyunk?
A jobbom az asztallapon pihentetett jobboldra teszem,
haj- és verőerek válnak
egy rendszerré.
A széked támlája eltűnik,
mellkasom súlyát érzed a hátadon.
Érzed. Nyomás.
Mondom: Nyomás!
Indulunk.

Mi vagyunk, míg suhanunk az idő hullámain,
aztán ebben az régi-új mostban
énmagad az önmagad.
Szorítok neked!

1.

Te meg szorítod.
Úgy, hogy ropognak az apró csontok az ujjaidban.
Az asztal széle nem panaszkodik, a kezeid fájdalmát meg nem érzed.
Lefagysz.
Vársz.
Csak maradj nyugodtan!
Nem halált,
hanem enyhülést hoz most a türelem.
Hosszan be, gyorsan ki...
Beee – ki.
Beee – ki.
Már bírsz sóhajtani.
Lassan jó lesz.
Ránézel a karórásra:
fél perces hullám hét percenként.
Az még bírható.

2.

Nagyanyád mondása jut eszedbe:
„a dolgozók kezei, boldog kezei”.
Újabb maroknyi tésztát fogsz a kezébe.
Olajsistergés, guruló játékkockák, kacagás, szokásos neszek.
Még otthon vagy,
nyugtatod magad.
Cél: ne pánikoljon az agy.
Adrenalin és oxitocin harcából jó nem fakad.
Az asztaltól a sütőhöz fordulsz, sóhajtasz.
Úgyis az a trükk, hogy ne figyelj a kín közeledtére.
Az olajba egy újabb tesztáldozatot hajítasz,
Majd újra leállsz. Figyelsz a légzés mikéntjére.
Beee – ki.
Beee – ki.
Óra...
Beee – ki.
Meddig bírod?

Nem tudod...

Nyugtató: amíg a számolás nem fog ki rajtad,

(félperces 7 percenként)

addig még csak rakjad!

Halomba, jó családanyaként.

Arra gondolsz, ma lesz egy fájdalmas-fontos dolgod,

de ezt a lángost még, ha beledöglesz is, megcsinálod!

3.

Forróságban, ételszagban, ötpercenként heves kínban

ziháló nyomorodban,

ahogy álldogálsz az ablaknál

(kéznél van szorításra a párkány,

ülni meg fáj),

arra gondolsz, hogy a fájdalom rémkoppantói tegnap éjjel tiztől

dörömbölnek nálad.

15, 10, 9 és fél, 7 percenként abajgatnak, valamire (valakire) várnak.

Ha kilométerórát hordanál a csuklódon karóra helyett,

már megmászta volna a Kriváňt, vagy akármelyik hegyet,

feszülő hasad annyiszor hajtott téged végig az úton.

Fürdőszoba-konyha... Fürdőszoba-konyha... Folyton!

Fürdőszoba-félútig jutsz vissza.

Hadd folyjon, aminek ki kell jönnie!

Vizelet, nyákdugó darabkák, ürülék.

Ha optimizmusod nem lett volna már szintén toalett-töltelék,

annak örülhetnél, hogy a beöntést biztosan megúszod.

Érzed, aludnod kéne, de még húzod.

4.

Ott egy kollégád a járdán.

Kacsázik serényen, mélán.

Kicsi nyaka, nagy a hasa...

Gondolod te, a másik törökbasa.

Tegnap este még te is sétáltál.

Azóta mennyit változtál!

Akkor még a férjedtől azt tudakoltad,

hogy ugye azért a kecsességedet megtartottad

és nem úgy jársz, mint egy pingvin vagy egy hízott pulyka.

Nevettetek.

Akkor még igen...

Futottál, focítottál, emelgetted a tízkilós gyerekedet,

azaz az egy és fél éves „nagyfiad” labdát rúgott,
a kisebbik belülről téged,
azt érezted, olyan nyugalmasan szép a nyáreste és az élet.
Érezted azt is, hogy be-befeszül a hasad,
de elengedted már a siettetést: majd, ha akar, hasad.

5.

Az etetés megvolt.

Enni már nem kér a tested.

Tegnap óta végigmentél jó pár szinten, és sokszor azzal biztattad magad, hogy rosszabb már nem lehet.

Hazug játék.

Néha egy emelettel feljebb, majd kettővel lejjebb lifteztél a fájdalom toronyházában.

Keveredés... Túl kaotikus...

Még nincs ritmika, nincs egyenletes fokozás...

Beee – ki.

Beee – ki.

Még jól vagy.

Volt már:

sajgás, (mintha a fájdalom szelleme bújt volna a tagjaiba,

középről hódított meg magának belőled egyre nagyobb teret),

remegés minden porcikádban,

haskeményedés, (mintha dinnyét loptál volna a felsőd alá dugva,

s tompán fájna a bűn emléke),

forró fájdalom, (mintha egy láthatatlan pokróc tekeredne a hasad és a derekad köré,

s ellened fordulna hirtelen, szorít, éget, nyilall),

aztán ropogások, (mintha valaki kampókat akasztott volna a medencecsontod kerek lyukaiba,

oda a csípőd bőre alá és húzná,

egyre csak húzná őket lefelé az egyre nagyobb súly).

Szétszakadok! – az elméd néha azt kiáltja,

de a tapasztalataid védenek a vakhittől.

Aztán mintha üvegszilánkok roncsolnának belülről.

Fájdalomváltozatok kavargásában jönnek a gonosz hullámok.

Az enyhülés idején pedig érzed, az egész mizéria értelme is tesz róla, hogy éber maradj.

Mozog a hasad, mintha hastáncolnál, pedig másvalaki ropja.

Benned.

Itt is, ott is kitüremkedik egy lábacska, kezecke, vagy valami.
Türelem!

5.

Talán „Not today!” a jelszó.

A fejedben annyi a szó.

Összerakhatnál magadnak valami biztatót, valami nagyot,
de csak annyi telik:

Lehet, hogy szenvedek még egy napot.

Belül ösztönszintre fogysz.

Két fájás közt lassan és óvatosan a konyhai heverőre rogysz

Az órádra pillantasz (13:18), az erőd cserben hagy.

Csak fáradt, fáradt, fáradt vagy.

5 és fél...

Már nem félsz

csak süllyedsz.

Folyékonnyá ernyedsz

a sötétben

és ebben a képlékeny térben

nyöszörgőn tiktakoló óra folyik melléd a falról.

Fali-Dali fog körbe minden oldalról,

Ölel... Szorít... És...

Távoli szarvasbögés...

Talán hat?

Az órádön 13:24?

Alvásból hatpercnyi járt.

Kitép az az ocsmány, ordítózó állat az álomból,

és rájössz, te vagy az, a te torkodból

jön az ordítás,

mert sikít a tested is, az talált utat a torkodon át.

Futás!

Remegő lábakon sántikálva sietsz a fürdőszobába.

A WC-nél meginogsz.

Le fogsz tudni ülni?

Sikerül, de azonnal kezded megbánni,

mert jön a hullám,

és mintha görcs marna a combtöveidbe, használhatatlanok a lábaid.

A karimát szorító tenyereid támasztanak.

De meddig?

Aztán röpke enyhülés.
Ismét érzed a lábaidat
meg hogy valami szivárog belőled.
Mozgásba lendít, hogy magadra parancsolsz:
Nincs időd itt kínlódni, ribanc! Indulás!

7.

4 percenként jönnek
és egyre durvábbak.
Azt hitted, nem bírsz már lezuhanyozni, de megoldottad.
Fújtatva káromkodtál párszor, de elmosta a víz.
Folyékony a fájdalom is.
Sunyin fojtogató, ha nő a szintje.
Sietni kell!

8.

Minden kedvességedet, azt a maradékot
a szerelmeses sofőrök tartogatod.
A fiatokkal elszunnyadt ő is. Izgul érted, abba fáradt ki.
– Kedveseem – suttogod lágyan.
Finoman rázogatód,
majd mikor a fájdalom az alhasadba mar,
fokozod a hangerőt, de még mindig halkán:
– Apjaaaa. Indulni kéne...
Majdnem pofán sikítod, ahogy a kín végigáramlik rajtad,
de ráharapsz a rikoltásra.
Az ágy szélét markolod, míg újra szólni bírsz.
Rázod a vállát és dühödten kiabálsz:
– Ébredj, már basszameg!
Öltöztess a gyereket,
rohamtáskát a kocsiba!
Indulunk!

9.

A düh még mindig jobb, mint a félelem.
A fájdalmak közötti tiszta pillanatokban
stimulálod magad.
Cukkolod, mint egy gonosz edző.
Meg tudod csinálni!
Csak hat lépcsőfok! Nyugi, nem szégyen megállni, de tessék folytatni!
Gyerünk!

A légzésre figyelsz, meg hogy csendben maradj.
Mégse ijesztheted meg a gyerekedet, aki hamarosan az idősebbik lesz.
Nyöszörögve szeded a levegőt, de haladsz.
Erőltetett menet level 99.
Már csak 10 lépés a kocsig.
Mondom, hogy 10!
Képszakadások üresjárataiban haladsz.
Elmondod, és igyekszel meggyőzőnek tűnni, ahogy bizonygatod,
nem fáj annyira, mint amennyire tűnik,
és ha nyöszörögsz, azt csak engedjék el.
Megesik.
Kanyar... Fájdalom... Markolod a biztonsági övet.
Nem szól zene a rádióból.
Már az a lüktetés benned is túl sok.
Nem emlékszel, hogy tudtál kiszállni.
Felmondta a szolgálatot a térérzékelésed.
Csak az orrod után,
két elnyöszörgött „Istenem, széthasadok!” közt csak haladsz tovább.
Puszik (arra gondolsz, ha meghalnál, bánnád, hogy kihagytad).
És azt mondod:
– Mindent megteszek azért, hogy mindketten túléljük. Visszatérek!
És belépsz (még viszonylag jól állsz a reménnyel).

11. (avagy most már mindegy)

Nonszensz az egész, de az ösztönlét amplitúdójának közelében is
maradt benned némi
udvariasság. Köszönsz, bemutatkozol és közlöd:
„Asszem, szülni fogok.”

12.

Leadsz minden feleslegeset.
Az adataidat, irataidat, ruháidat,
de a fura humorodból megtartasz egy keveset.
Arra gondolsz, hogy „legalább nem csikos”, ahogy a hálóinged felve-
szed,
és fogadkozol,
ha közlik, zuhanyozni visznek,
menekülőre veszed, akárhogy is fáj.

13.

„Jól lent van a hasa, anyuka, ebből mindjárt baba lesz!”
„Szuper – mondod, de közben azt gondolod: „Nem mondod, bazmeg! Azt hittem, alien!”

14.

Érzed a fehérítő kaparós szagát.
Máskor zavarna, de most csak...
Hóha, hóha, hóha, hó,
pihenni volna jó,
de nincs alvás!
Kétpercenként ék vágódik a hasad alsó részébe és onnan szét.
Szíjakat tekernek köréd,
ront a helyzeten.
Mintha üvegcserepek örvénylenének benned.
Hogy kibírd, a mennyezet repedését szuggerárod a szívverés harci
indulója közben.
Egy pontba vezeted bele a kint és számolsz fejben.
Amíg tudsz számolni, még messze a végjáték.

15.

A szünetek a barátaid.
Ott sompolyog látszatnyugalmuk máza alatt a fájdalom,
de jelen helyzetben megteszik.
Akkor szórakoztatod magad,
morbid, de működőképes módon.
A *Lehetne rosszabb is* gondolatjátékok van programon:
Ha a gumiszalagok láncok lennének,
az EKG gép meg kistrádió,
a fehér csempékkel, meg a fekete fugával
lehetnél a *Fűrész* egyik epizódjában.
„Hello, anyuka, volna egy kis játék...”
Vagy:
Ha a *Spórában* a főhős az óceánban lebegve megszült, akkor neked is
menni fog.
Ahogy kisebb pánikhullám jönne rád
a kilátástalanság fekete ujjlenyomatait látva a sarokban (penész),
azt gondolod és még egy mosolyra is futja:
– Mondd, Vergilius, ez már a pokol?
– Neeem, ezt a helyet úgy hívják: állami kórház.

Áááá! Asszem 17?

A nyugalom pillanatainak meg van a büntetése.

Lazul a test, gyorsul a tágulás.

A következő hullámnál, ívbe feszül a hátad,

mint mikor a régi *Majmok bolygójában* elektrosokkal vallatták Cézárt,
vagy mintha Ördögűzőset játszanál nagy unalmodban.

Létezik ilyen fájdalom?

Ez normális?

Szabadkozol, hogy sose szoktál így kiabálni.

– Csak, nyugodtan! – vonja meg a vállát a nővér. – Itt nem szokás szemérmeskedni.

10

(Igen, 10! NEM TETSZIK VALAMI?!)

Pont ennyi centire tágultál,

legalábbis azt mondja egy nővérke.

– És hány centi kell? – tudakolod.

Átvillan az agyadon, hogy reméled, nem ragad a fejedben az a buta
dalocska,

ha már így is van elég bajod.

Aztán az újabb kínhullám kimossa azokat a hupikék kis dögöket a
fejedből

és a fájdalom zúgásában felfogod,

hogy nem centikre,

hanem az orvosra kell várni.

Türelem...

9

A tested azt követeli, minden porcikád azt skandálja, nyomj,
de nem szabad.

Folyékony vagy te is.

Nyikorog minden lélegzetvételed.

Menned kell!

Azt gondolod,

nem fog menni.

8...

neeem a polc szakadt le, hanem valami ki.
A nővérke kéri, hogy mássz fel a vizsgálószékre.
Naná, hogy akkor jön az újabb fájdalomlöklet.
Megtorpansz a fellépőként szolgáló fémsámlin,
megroggyanva,
mint a Szabadságszobor, ha épp jön rá a szapora.
Aztán feljebb küzdöd magad.
Mennyi hegyet megmászál! Hogy egy szék kifogjon rajtad, nem lehet!
Csak egy pendülést érzel...
Burokrepesztés.
Csörgedezik valami meleg.
Látod az orvost.
Aszongya, mehet.

7

Már megint erőltetett menet.
Szülőszoba...
Sikítasz egyet!
Képszakadás ...
És már állsz a helyiség közepén, a csempézett padlón
(amúgy a papucsodat is valahol elhagytad)
szorítod a sárga műbőrt a szülőszék karfáján.
– Nehogy nyomjon, mert szakadni fog a gátja!
Hallod magad, hogy mondd: – Igyekszem, csak nehéz!
Sípoló zihálásod közben alig hallod, hogy a nővérke megjegyzi:
lesz még rosszabb is.

666

Aztakurvaaaaaaaaa!

5

Ahol ekkora fájdalom van, ott te is fájdalom vagy.
Nem tudod, mi voltál, csak egy nagy sikoly vagy.
Be-ki-be-ki-be-ki.
Még a légzésütemet is eltéveszted, baszki!
Számolni már három kiáltásnyi végtelen óta nem tudsz.
Már nincsenek külön tagjaid, csak egy nagy fájdalom vagy
pár gondolattöredékkal.

4

Felhúzod magad a szülőszékre. Hülye név.
Mintha ő szülne és nem te.
Rád kerülnek a gumiszalagok,
újra hallod azt a makacs szívverésdobszólót.
Megrúg még belülről párszor a kicsi,
mintha tudakolná:
no, mi van már?

3... Csak a kín a párom.

Át kell állítani azt a fránya széket is, mert nem érik el a lábaid a kengyelt.

Olyan, mintha űrutazókat játszanának veled.

De te nem akarsz játszani.

Már nem kérsz elnézést a kiabálásért.

Sikoltasz.

(következő hullám)

Szuggeralod magadnak, hogy csak ne nyomj.

Szinte megerőszkolod magad a tiltással.

Majd kirúgja magát a gyerek,

mint Leonidász a 300-ból,

ha sokat tökölnek még.

2

Kettő nővérke meg az orvosnő.

Mint valami mornamegtesztelés a fájdalom burkában.

Képszakadás, aztán már eléd lép az orvos,

kicsit lehajol.

Sikítasz.

– No, mi lesz, anyuka? Már nyomhat!

1

Nem tudod, kimondtad vagy csak gondoltad, hogy „Kösz, hogy szólsz, basszameg!”

mert lefoglal, hogy minden porcikád megfeszül.

Mintha mindent ki akarnál lökni magadból.

Egy, igen, egy!

Egyetlen nyomás...

(Ez itt Spárta...)

Aztán...

Végtelen
Még a kín utórezgései száguldanak végig a tagjaidon,
de azonnali az enyhülés.
Azt gondolod, nem maradt egy cseppnyi erőd sem,
mégis meg bírod fogni, amit a mellkasodra raknak.
Forró, mályvarózsaszín, ráncos kis test.
Csupa nyák,
mégsem bírod megállni,
hogy a nedves kis hajjal borított fejére ne szorítsd oda az ajkaidat.
Az se zavar, hogy egy kortynyi magzatvizet köp a mellkasodra
– biztos a szimpátia jele –
majd rád kiált.
– Guá...
Te meg aszondod, (valami menőt akarsz, de csak ennyire telik):
„Helló, fiam, én vagyok az anyád...”

Nyugi,
lélegezz!
Sóhajts egy nagyot!
Most már szétválunk mi is.
Én vagyok én,
Te vagy te.
Ki a hülye:
Én (aki mutattam) vagy te (aki figyeltél)?
Miért vittelek magammal?
Mi végre?
Kínozni akartalak?
Zavarba hozni, mint a testmeleg fogantyú az üres villamoson?
Csökkenteni a kínjaim emlékét azzal, hogy belemártalak, mint holmi
kamillás tezacskót?
Irodalmi gyulladáscsökkentés zajlott?
Egyik sem.
Megtarthattam volna magamnak az egészséget,
de ha már szavaim közelébe hozott téged a végzet,
Elárulom a titkot neked:
a poklot járta meg valaki érted.
Biztosan kicsit más volt a forma, de egy a lényeg:
Mélyre süllyedve,
ösztönlénnyé lényegülve
harcolt valaki, hogy lehess,
élvezhess, tanulhass, nevethess.

Élhess és szerethess,
hogy önmagad legönmagadabbika lehess.
Akiért lemennek a fájdalom poklába,
jegyezd meg hamarjába,
és véd az elméd és a szíved mélyére, pont oda!
Nem lehet más, csak egy igazi csoda.

Ragyogás

Fiala Ilona: Horváthné örökre elment

Az Arany Opus Díj próza kategóriájában újrázás történt, ugyanis a tavalyi győztes Fiala Ilona novelláját értékelte a zsűri az idén is a legjobbnak. A meglepetés perze nem volt elemi erejű, hiszen a *Horváthné örökre elment* című kispróza esetében sem csalódtunk, a sallangoktól mentes, realista történetnek és a szerző kultivált stílusának köszönhetően elég egyértelműen kiemelkedett a pályázati munkák közül.

Fiala Ilona novellája egy pozsonyi, háború utáni szomorú történelmi eseményt, a magyarok kitelepítését írja le, helyesebben mondva ennek egy személyes tragédiáját. A novellából egyértelműen kiderül, hogy vannak sebek, amelyek sosem gyógyul(hat)nak be, mert a történelmi igazságtétel – már ha akad ilyen, ám ebben az esetben ez elmaradt, mi több, még napjainkban is igyekeznek bagatellizálni – a legritkább esetben van tekintettel az egyén tragédiájára.

Külön dicséretet érdemel, hogy a napjainkban oly divatos „történet nélküli” prózairodalom mindent maga alá gyűrő sodrában, az elvárások ellenében a szerző vállalni meri (nem is a kényes témát, hiszen napjainkban már három évtizede nincs cenzúra) az irodalom figyelmetlensége miatt eddig hanyagolt pozsonyi történelmi infernó témáját, amikor a magyarokat és a németeket ellenségnek tekintve lágerekbe zárta az új csehszlovák hatalom.

De leginkább az méltánylandó ebben a prózában, hogy a szerző – pedig a téma adná magát – nem sétál bele a túlfűtött naturalisztikus ábrázolásmód csapdájába. Így kézenfekvően adódik a szerző számára az egyszerűen, ám hitelesen elmesélt sztori, amely ennek ellenére indulatokat ébreszt az olvasóban. Márpedig a jó próza egyik ismérve, hogy a tényközléssel és a meséléssel párhuzamosan érzelmeket vált ki az olvasóból. Nem nagy szentencia kimondani: ennek így van igazán értelme.

Juhász (Lomboš) Kornélia: Processus et effectus

Ha az Arany Opus Díj próza kategóriában nyertes Fiala Ilona műve esetében a naturalisztikus ábrázolásmód lehetséges csapdájáról szóltunk, Juhász Kornélia lírájában bőven kapunk naturalizmust. Szerencsére nemcsak azt, hiszen a versben

váltakoznak a belső és a külső történések, kiruccanások, egy-egy klasszikus is beszűremlik teljesen váratlanul, de nem zavaróan.

A *Processus et effectus* című szabadversfolyam (megjegyzendő, biztosan akadt volna magyar cím is) nem kevesebbet „mesél el”, mint egy szülés előéletét és történetét, a test és a lélek küzdelmét, ami egy boldog kiteljesedésben nyer értelmet, amikor az anya megszüli a gyermekét. A vers végén olvasható egész mű ennek a célnak van alárendelve, bizonyos értelemben magát a kiforrottabb és letisztultabb stílust is feláldozva.

Az idei pályázaton szép számmal összegyűlt középszerű, sajnos sok esetben a kezdők jellemző gyermekbetegségeivel küszködő versek közül az idei Arany Opus Díj lírai nyertese brutális őszinteségével emelkedik ki, elsősorban a téma újszerű, helyenként szinte sokkolóan bátor ábrázolásmódjával.

Tegyük hozzá, hogy az 1990-ben született Juhász Kornélia még elég fiatal ahhoz, hogy (bár egy ideje „főfoglalkozásban” anyja, s ebből következően nyilván kevesebb ideje jut az irodalomra és az írásra) lírája letisztuljon, ezért ígéretként tarthatjuk számon. Erről tanúskodik az is, hogy írásai folyamatosan jelennek meg az Opus irodalmi folyóirat és a felvidéki Előretolt Helyőrség hasábjain.

Duna 1

TÓTH LÁSZLÓ

Biztosíték

Hodossy Gyula 2021. november 6-i dunaszerdahelyi estjéhez

Egy verssel kezdem, *Utazás nagyapám körül* a címe: „1874-ben szül. a királyi Magyarország. / 1920-ban házasságot köt a Csehszlovák Köztársaságban. / 1942-ben jól menő szabósága van Horthy-Magyarországon. / 1946-ban vezme domček na chrbát. / Útközben megőrül. / 1968-ban meghal szülőhelyén. / A történelem saját halottjának tekinti.” A vers az 1970-es évek második felében jelent meg a Csallóközben, szerzője egy tizenhat éves szakmunkástanuló dunaszerdahelyi fiatalember: Hodossy Gyula. A szöveg közlése – ne feledjük: Husák elvtársék posztszotalinista országlásának sötét éveiben jártunk – hatalmas botrányt okozott, s a szerzőnek és az indulása körül bábáskodó író-szerkesztőnek, Mészáros Károlynak is meggyűlt vele a baja. De nem ez volt az első eset, amikor Hodossy Gyula a lapot kiadó, és annak szocialista eszmeisége fölött éberem örködő kommunista párt járási bizottságának főkorifeusainál *kiverte a biztosítékot*.

Hiszen már korábban is – még fiatalabban – összerúgta velük a port (illetve, helyesebben: ők vele), egy – fogódzkodjanak meg –, a kor egyik preferált műfajában írt aratási riportjával(!), mivel a kombájnosok meg a traktorosok véleményét írta meg, és nem a szövetkezeti elnökét. Ritka indulás, s egyet biztosan bizonyít: a kamasz szerzőnek nagyon is megvolt a véleménye kezdettől a világról, melybe beleszületett, s amelyről azt gondolta: nem hagy elegendő teret formálódó személyiségének, és sok mindenben eltér az ő emberi teljességre és szabadságvágyra épülő eszményeitől. És tulajdonképpen e kettő, s ez a számára később is annyi gondot okozó társadalomérzékenysége hajtotta és hajtja azóta is Hodossy Gyulát. Ez vitte őt az 1970-es évek második felében az 1969 után eltipratott ifjúsági klubok helyébe lépni, s a „szabad értelmiségi tenni akarásnak” teret biztosítani kívánó művelődési klubok örvendetesen szélesedni kezdő mozgalmához, amivel – újabbnál újabb ötleteivel, javaslataival – természetesen újból sikerült több helyen is kivennie ama biztosítékot. Olyannyira, hogy ekkor már a városból, mi több, az egész Dunaszerdahelyi járásból is *kitiltották*.

Ilyen előzmények után talált menedékre Érsekújvárott, ahol nemhogy csendben meghúzta volna magát, hanem *kitalálta* az akkoriban, tehát az 1980-as évek elején az írással már egyre sűrűbben kacérkodó fiatalok rendszeres beszélgető- és

vitaforumát, az Iródiát, ezt az önszerveződésre, az emberi-szellemi autonómia visszaállítására tett, széles körben s jelentőségével máig ható mozgalmat egy, mindenben ezek ellen szegülő társadalmi rendszerben. Mely programjával – lévén, hogy az „a rugalmasság, nyitottság, fejlődésképeség, EGYÜTTGONDOLKODÁS iskolája”, azaz – a korábbi rendszer lebontásában múlhatatlan érdemeket szerzett Tóth Károly szavával – olyan „autonómiakísérlet” kívánt lenni, amely minden kitételével, mozdulatával szembement az egész társadalmat szellemi-erkölcsi-ideológiai terror alatt tartó hatalommal, amely épp a *vezetetttség*, a megszabottság, a direktívák és a dogmák révén telepedett rá az emberekre, és fogta vissza az alkotó képzeletet. Mi sem nyilvánvalóbb hát, hogy Hodossy – aki a rendszerváltásig még az élet sokféle *iskoláját* végigpróbálta, lévén hogy volt portás, postás, fűtő, művelődésház-vezető, betegápoló és külsős újságíró, miközben ő szerkesztette a füllegális Iródia-füzeteket is, ami miatt természetesen mindenütt, ahol megfordult, rendőrségi megfigyelések alatt állt és különböző zaklatásoknak volt kitéve – megint telibe talált, annyira, hogy több helyütt is nemkívánatos személy lett (a végén már kórházi szanitécként sem lehetett biztos helye), hiszen az Iródia hamarosan akkora visszhangot keltett és olyan széles medret vajt magának, hogy rövid, hároméves ténykedése után sietve *betiltották* ezt is (s még az eredetileg a mozgalomról elkeresztelt antológiájuknak is más, azaz a *Próbaút* címet kellett kapnia).

S ekkor még mindig volt vagy három év a rendszerváltásig, és a légkör egyre nyomasztóbbá vált. Hodossyt azonban – vagy éppen ezért – már nem lehetett leállítani, még ha a pálya széle felé terelték is, a továbbiakban is mindenütt ott van, ahol történik s történhet valami. Így érkeztünk el 1989. november 18-ának ama bizonyos hosszú éjszakájához, a rendszerváltó Független Magyar Kezdeményezés Vágsellyén, Tóth Károlyék lakásán történt megalakulásához, melynél fontosabb azonban a bizonyosság, hogy nélküle – s a Hodossy Gyulák nélkül – ehhez az éjszakához is másként érkeztünk volna el, mint elérkeztünk, és az is, hogy az elkövetkező évtizedeket már ők vették a vállukra. Ki így, ki úgy. Van, aki politikusként, s van, mint ő: *alulról bontva a régit és onnan építve az újat*. Mert bár lehet, hogy az új struktúrák kereteit, feltételeit felül(ről) is biztosítani kell, azoknak építését csakis *alul*, az alapokkal lehetett elkezdni. Azt gondolom, kevesen vannak, akik az elmúlt harmincvalahány évben – mind országos, mind helyi szinten – annyi tovább hatót hoztak létre, mint ő. Cserkészszövetséget alapított, lapokat indított (Cserkész, Katedra, Mizujs, Opus, s legutóbb az Előretolt Helyőrség felvidéki kiadását szervezte meg), széles körben ismert kiadót teremtett (Lilium Aurum), a szlovákiai magyar közösség életében máig meghatározó jelentőségű alapítványokat, egyesületeket hozott létre (Katedra Alapítvány, Vámbéry Polgári Társulás), új tevékenységi formáknak talált keretet (Vámbéry Irodalmi Kávéház, általános iskolai tanulmányi versenyek), számos díjat hozott létre a legkülönbözőbb területeken munkálkodók érdemeinek elismerésére, újraélesztette összmagyar és

nemzetközi szinten is a Vámbéry-kultuszt, alapvető irodalom- és olvasás-népszerűsítő, továbbá különböző hagyománymegtartó és -teremtő kezdeményezések fűződnek nevéhez, mindemellett – tartós ideig a dunaszerdahelyi református gyülekezet világi gondnokaként – városa *templomépítő* hitéletének szervezéséből is kivette részét, ide-oda hányódó szervezetek kerültek egyenesbe a menedzselésével (mint például a Szlovákiai Magyar Írók Társasága, mely hosszú időn át a szilárd egyéni/írói és közösségi identitásképzés műhelye tudott lenni). Mindközben könyveket írt, tucatnyi antológiát, könyvsorozatot szervezett-szerkesztett – felsorolni is lehetetlen, mi minden fűződik a nevéhez, s mi mindennek volt ő – sokszor láthatatlanul – a háttérben. Azaz, véltem s vélem vele kapcsolatban máig, hogy annak idején azt találta ki magának, hogy *kitalál* másokat, s abban találta meg leginkább önmagát, hogy igyekezett minél több lehetőséget lelni és teremteni mások számára ahhoz, hogy ki-ki könnyebben lehessen önmaga. Így – kezdve az Iródia létrehozásától – egy olyan gondolati-szerkezeti-szervezeti összefüggésrendszer, közösségiérték-teremtő és -védő csatorna- és úthálózat megteremtését gondolom leginkább főművének, mely az elmúlt évtizedekben kiterjedt lehetőségeket biztosított egy egész *néptöredéknyi individuuum* felelős önépítéséhez, ami *biztosítékot* jelenthet számára a jövőben is, és jelenlegi *erős* fogyatkozásának is komoly gátja lehet.

S noha laudációmát egyik legelső versével kezdtem, sajátos, másokéval nehezen összevethető, személyiségspecifikus szerkezeteket működtető és kortárs líránkban teljesen egyedi hangot képviselő költészetéről még nem is beszéltem. Mert bár verseivel sokáig – legfőképpen a saját elhatározásából – a háttérben maradt, maga elé engedve sokakat, esetenként, mint kiderült, nála érdemtelenebbeket is, belső dimenzióit, nyelvi energiáit és műfaji-eszközhasználati jellegzetességeit tekintve nemzedéke egyik legsajátabb útját járó alkotója, aki az irodalom és a nyelv kihasználatlan-feltáratlan lehetőségei felé kereste és keresi több évtizedes eltökéltséggel az utat. S hogy mily eredményesen, mutatja az utóbbi egy-két évben teljességgel megújulni tudó, az elsődleges élményt az intellektus szűrőjén keresztül engedő, szerintem teljes fordulatot vett lírája is.

Összefoglalva: Hodossy Gyulát már régóta s máig olyan *gond-viselő* embernek látom, aki egész eddigi életében sokunk, egész szűkebb-tágabb közösségének gondját hurcolta-cipelte magával. Amit az időben egyre gyarapodó szakmai-társadalmi elismerései – így különböző magyarországi, illetve kárpátaljai, s erdélyi irodalmi pályázatokon nyert díjai, a Márai Sándor Alapítvány Nyitott Európáért Díja, a Tokaji Írótábor Hordó-díja, Nagyszombat megye elnökének Emlékérme, Dunaszerdahely Polgármesteri Díja, továbbá a Magyar Arany Érdemkereszt és a Petőfi Irodalmi Múzeum Térey János Ösztöndíja, és legújabban, már az idén, a Szlovákiai Magyar Becsületrend, illetve a Türk Tanács Emlékplakettje – is méltán igazolnak. Hisz elég felütnünk legújabb, szerkezetében rendhagyó – dokumentumokból, vallomásokból, interjúrészletekből összeállt – könyvét, a

szokatlan hangzású *Minden addig, hatvanig* címűt, hogy legalább részleges képet nyerjünk minderről. Melyből egyúttal azt is látjuk, hogy ha eddigi pályájának ide-oda kanyargó útirányait nézve, azt is hihetnénk, hogy ez az út tele van kitérőkkel-letérőkkel – bár ki tudja, Gyulánk hogy csinálta ezt –, mennyire egyenes vonalú ez az út, és mennyire tudatosan halad pályakezdésétől máig, s remélhetőleg még – meddig is? – legalább a *következő 60*-ig...

SZENTMÁRTONI JÁNOS

Hodossy Gyula 60

(Dunaszerdahely, 2021. 11. 06.)

Tisztelt Elnök Úr, kedves Gyula, tisztelt Ünneplők!

Ha „iródiával” akarnám kezdeni köszöntőmet, azt mondanám, hogy mennyire irigylem Hodossy Gyulát, amiért még mindig csak 60 éves. De sajnos ez még viccnek is rossz, hiszen mindnyájan tudjuk, micsoda átok ül rajtunk két éve, amiért tavaly nem jöhettünk össze, hogy felköszöntsük őt. Nem igazán tudom, milyen minőségemben állok most itt, de nem tévedhetek, ha költő- és harcostársként emelem poharam az ünnepelt egészségére. Remélem, nem csal az emlékezetem, de „kerekén” 11 évvel ezelőtt voltam hasonló helyzetben, amikor Gyula 50. születésnapja alkalmából gyűltünk itt össze. L. Simon László, a Magyar Írószövetség akkori titkára küldött mint a szervezet Költői Szakosztályának vezetőségi tagját, és talán már számomra is „köztudottan”: mint a szövetség elnökjelöltjét. Akkor találkoztunk személyesen először, és úgy érzem, rögtön meg is találtuk a közös hangot. Azóta, hopp, hirtelen elröppent egy évtized. Szempillantásnyinak tűnik, így utólag, de hogy mennyi minden belefért ebbe a sűrű évtizedbe, annak felsorolása szétfeszítené köszöntőm kereteit. Hálával tartozom Hodossy Gyulának, vagy ahogy Zalán Tibor keresztelte el őt: H. úrnak, amiért mindvégig kitartott mellettem és hitt bennem, segített tanácsaival, munkájával, ötleteivel. Harcedzett, tapasztalt vezető volt már tíz évvel ezelőtt is, hát hogyne hallgattam volna rá, akit egyik pillanatról a másikra dobtak a mélyvízbe. Így, bár már sem a Magyar Írószövetség, sem a Tokaji Írótabor elnöke nem vagyok, de talán megengedhetek magamnak annyi luxust közel egy évtizedes szolgálat után,

hogy mindkét szervezet nevében is köszöntsem őt itt ma este. S ha zavaromban tovább akarom halmozni szerepköreimet, akkor az Előretolt Helyőrség című lapcsaládét is magamra öltöm, már csak azért is, mert ennek a felvidéki, sokak által ostromlott bátyja Gyula vállára épült – mint annyi minden más is az elmúlt mondjuk 40 év alatt.

Egy szülőváros nem az a helyszín, ahol, s ez az illusztris ünneplő közönség pedig nem az a társaság, amely előtt épp egy messziről jött embernek kellene méltatnia, mi több, bemutatnia az ünnepektől eredményeit és érdemeit, hiszen azokat nálamnál sokkal jobban ismerik a megjelentek. Kiváltképp, ha ezt előttem már megtette az életmű egyik legszakavatottabb tudója, Tóth László költőtársam. Ezért inkább csak a két legújabb kötetre szorítkoznék néhány gondolat erejéig. A *Minden addig* című a költői, a *Minden addig, hatvanig* című pedig a közösség-szervezői életút keresztmetszetét nyújtja. Míg az elsőben versek és hitvalló lírai esszék kaptak helyet, addig a másik múltidézők, levélváltások és interjúk tükrében láttat egy küzdelmekben gazdag pályát, a gyerekkori nélkülözésektől és családi hányattatástól kezdve az ifjúkor költői indulásán, lázadásán és mozgalomalapításán keresztül a felvidéki magyarság és annak irodalmi, kulturális, pedagógiai, egyszóval nemzetmegtartó értékeinek védelmére és képviselésére alapított intézmények létrejöttéig bezárólag. Irigylésre méltó és példaértékű életút, kérdés persze, hogy hány szépirodalmi munka látta kárát ennek a heroikus, a múlt rendszerben még tiltásokkal is megterhelte küzdelemnek. Szemezgethetnék a verseskötet megannyi gyöngyszeme közül (*A félelem ágya, Le az iróniával, Semmi sem történt, Ha másként alakul, A szó misztériuma, A maglét...*) – de inkább csak egy *morzsát* csippentek föl, s éppen az 56. sorszámút, amelynek hangulatát, lehet, hogy csak számomra, a vérbe fojtott forradalom szelleme is belengi, néhány sorba sűrítve össze történelmet, személyes sorsot, transzcendens létállapotot, impressziót és balladát:

Nem tudod, hogy láttad-e már, talán épp tegnap, talán az előző életedben, valahonnan ismerős. Sok életed volt már, tűnődsz, s egy veréb a válladra száll.

Sosem voltam jó matematikából, de többek közt annyit azért tudomásul vettem, hogy mínusz meg mínusz az plusz. Így amikor *Csallóköz, Vámbéry és a semmi* című prózai himnuszában Hodossy Gyula tanúságot tesz szülőföldje szellemi köreiről, mindent önmaga negatívumába, hiányába transzponálva át, úgy gondolom, hogy olyan monumentális építményt állít össze és láttat, amely kikerülhetetlenné teszi ezt a már-már spirituális hazát. Kívánom neki, hogy ez az évtizedekig tartó önmagára és hazatalálása még sokáig tartson, ne engedje szétperegni azt az értékhorizontot, amelyet általa sikerült megpillantanunk, de mostantól legyen több ideje arra is, hogy minél több alkotással örvendeztesen meg mindnyájunkat!

Kedves Gyula, engedd meg, hogy személyesen is gratuláljak a Szlovákiai Civil Becsületrend-díjhoz, amit nemrégiben vehettél át! Isten éltesen sokáig!

Hodossy Gyula költő a hatvanas éveiben

Ritkán jut el egy szlovák író ahhoz, hogy eltöprengjen, milyen egy nemzeti kisebbséghez tartozó írónak lenni. Egyrészt, mert elmerül a saját kis közösségében, és sokszor nem talál okot arra, hogy elgondolkodjon, hogyan élnek más kisebbségben működő kollégái. A kisebbségek megvizsgálásának körülményei elkerülték a figyelmet. Nem szabad akaratomból, nem is valami hirtelen és kimagasló érettség következtében, hanem mert szülővárosom, Eperjes környéke elválaszthatatlan kapcsolatban áll a kisebbségekkel. Magyarok, ruszinok, ukránok, lengyelek, csehek, németek – fiatalkoromban az ország keleti részén az összes nemzet olyan szorosan érintkezett egymással, hogy létezésük és megnyilvánulásaik természetes érzéssel töltöttek el.

Más nyelvek közelsége és érzékelése egy dolog. A nyelv védelme, fejlesztése, finomítása viszont más kérdés. Még a rendszerváltás előtt az egyik barátom, egy görögkatolikus pap elmondta nekem, hogy népszerűsíteni kezdte a ruszin nyelvet a nyilvánosság előtt és a görögkatolikus egyházban. Az első pillanatban úgy tűnt számomra, hogy ez a szlovák nyelvi integritás eróziója. Eleinte túlságosan hiú voltam, viszont ez gyorsan elhalványult etnikai hovatartozásom feltáráásával. Nem sokkal később hasonló aggodalomról, mi több gyanúról hallottam valami sötét múlttal kapcsolatban, amikor Kassán, Márai Sándor szülőházánál leleplezték az író emléktábláját. A titokzatos, sötét múltból szóló szóbeszédnek ebben az esetben is eloszlottak, és feltárult a világhírű szerző valódi képe. Mivel az igazi értékek mindig a felszínre kerülnek, és képesek fennmaradni, így történt ez a kassai származású Márai esetében is.

„Szülőföldem a magyar nyelv” – mondta az író, és ezzel egy egyetemes igazságot fogalmazott meg minden nemzet és minden nemzetiség írójáról. Mi lehetne fontosabb egy író számára, mint a zseniális nyelv, amellyel világát formálja, értékrendjét bővíti, és amely csúcspontjaiban a mindent átható emberi értékeket érinti?

Elgondolkoztató tehát, milyen is lehet kisebbségi írónak lenni. Nem lehet, hogy a kisebbség csak optikai csalódás, főleg, ha az írónak öt, tíz vagy akár negyvenmillió nyelvtársa áll a háta mögött? Ezt a valóságot figyelembe véve úgy vélem, hogy minden író elsősorban a környezetében kommunikál az irodalom segítségével. A társadalmi többséghez tartozó írókkal ellentétben azonban nem egy, hanem három célközönséggel is rendelkezik: a közvetlen környezetén kívül olvasói lehetnek a társadalmi többség nemzetében, ugyanakkor felszólalhat a többségi társadalom nyelvi környezetében is, tehát az országban, ahol él.

Ennek a szerzői hármasságnak nagyszerű példája volt Grendel Lajos prózaíró, egy nagyszerű író és egy kiemelkedő ember, aki briliáns prózájával a magyar-szlovák határ mindkét oldalán megnyerte az olvasókat.

Persze lehet, hogy tévedek, de nekem úgy tűnik, hogy kisebbségi írónak lenni a mindennapi élet szempontjából is nehéz. A szerző valószínűleg olyan gondokkal is küzd, amelyek talán még nekünk sem ismerősek. De az olvasók szolgálata szempontjából – nemzetiségtől függetlenül – mint olvasó úgy vélem, az ő munkássága a legfelemelőbb.

A tavaly jubiláló, magyarul író Hodossy Gyula is jó példa arra, hogy egy irodalmi alkotás nemcsak önmagában jön létre és él tovább, hanem a szerzőnek a korra való ráhangolódásában is. Mi a kontextus tehát Hodossy Gyula esetében? Több tény is felkeltette az érdeklődésemet az életéből. Például a református egyház presbitereként végzett munkája. Az egyházban való tevékenykedés és a gyülekezethez való csatlakozás nem volt olyan népszerű a múltban, mint manapság. Munkásságának ebben a részében egészen világosan látok egy bizonyos szerzői kontextust. Egy magyarországi recenzió is erről tesz tanúbizonyságot: Hodossy írásának felépítése furcsa egyházi konstrukciónak tűnik – írja Zalán Tibor az egyik recenziójában.

Hodossy Gyula már gyermekkorától kezdve költő szeretett volna lenni, az első verseiért pedig szakavatott kollégáitól kapott elismeréseket. Ez a bátorítás indíthatta el őt az irodalom felé vezető életútján. A hatalommal való 1982-es összetűzése után a rendszerváltásig kegyvesztett lett. Nem hátrált meg, hiszen még a rosszindulat is lehet a jó gondolatok forrása. Alkotott, írt, ugyanakkor a titkosrendőrség megfigyelése alatt állt, és kihallgatások elszenvédője is volt. Ez a konfliktus a korrallal és annak fő irányzataival kétségtelenül a másik fő témája, amivel foglalkozik.

A rendszerváltás után jelentős szerepet játszott a magyar nyelvű környezet kulturális, társadalmi, irodalmi és politikai életének megújításában. Felkeltette az érdeklődésem a cserkészlet újjáélesztésében való részvétele. Egy költő életében figyelemre méltó tevékenységnek tartom a gyermekekre és az újságírásra szentelt időt. Meglehet, hogy ez a téma távol áll az irodalomtól, de akárcsak presbiterianizmusa, akár a totalitárius rendszerrel való dacolása, a cserkészletnek is van közös nevezője a korábbi eseményekkel. Ez dacol a kényelem, az egyszerű gondolkodás, a bólogatás többségi áramlatával.

A kis közösségek lesznek a példaképeink mindaddig, amíg a többségi társadalmak ugyanazokba a hibákba esnek bele. A társadalmi tévedésbe esés szinte rendszeres jelenség a nagy és látszólag erős társadalmakban.

A cserkészlet a dac egy bizonyos formája is – a kényelem, az egoizmus és a vonakodás ellen. „Naponta egy jócselekedet” – szól a cserkészlet egyik fő alapelve, és ha az író átveszi ezt a cserkészigazságot, beleértve azt a hitet, hogy a cserkészek egymás testvérei, akkor nem férhet kétség Hodossy egyéb irodalmi összefüggé-

seihez. Nevezetesen – semmi sem marad következmények nélkül, semmi sem megy el mellettünk anélkül, hogy nyomot hagyna a lelkünkön.

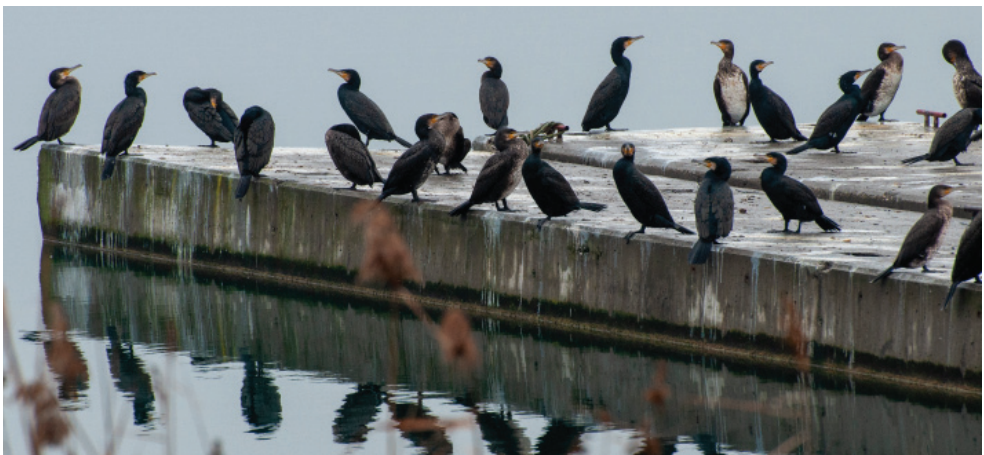
A költő, Hodossy Gyula a szlovákiai magyar irodalmi közegben vállalt szervezői munkát. Sok hálátlan munka van a világon, és az irodalmi élet szervezése általában ezek közé a tevékenységek közé tartozik. Hodossy Gyula dolgozik, szervez, folyóiratokat és alapítványokat hoz létre az irodalmi tevékenység és az írók támogatására, mindemellett pedig könyvkiadásokat is szervez. A szlovák irodalmi szervezet irányításában is részt vesz, és ezen tevékenysége alapján kijelenthetjük, hogy az irodalmi élet szervezése és irányítása, az írással ellentétben, korántsem fenéki tevékenység.

Feltételezem, hogy Gyulát a szkepticizmussal, a kényelemmel szembeni hagyományos dacolás, a reménybe vetett hite, az elpusztíthatatlan mosolya tartja egybe és erősíti munkájában. Nem sorolom fel a számos díjat, amelyet munkásságáért és szervezői tevékenységéért kapott; a díjak nem lényegesek. Ami viszont kulcsfontosságú, azok a nyomok, amelyeket hátrahagy. Mert mi is függünk mások sorsától, nem csak mások a miénktől.

Legyenek tehát célszerűek és pozitívak azok az emlékek, amelyek más és más sorsokban élnek tovább. Kívánom Gyulának, hogy a szerző hármasságának egyedisége kiteljesedjen – a hazai környezetben, a magyar irodalmi közegben és természetesen a szlovákban is. Kívánom neki állandó optimizmusát, mosolyát a nagy igazságok kudarcain, kívánok neki és olvasóinak szép és könnyed verseket. Ezen felül pedig itt-ott egy kis kihívást. Mert kihívások nélkül nem tartana ott, ahol ma van.

Boldog születésnapot, Gyula!

Peter Juščák, a Szlovák Írószövetség elnöke
(*Reczai Bettina fordítása*)

Kormoránok

Halk ima a kóborlókért

*Mentem, két öklöm, két ronggyá rohadt zsebemben.
(Rimbaud: Kóborlásaim)*

Csak odébb akartam állni,
Gönczöl-szekerén szállni,
az Óperencián túlra,
vagy még tovább, akár tengereken úszva,
de nem egy lakatlan szigeten magamhoz térni,
só marta, napégette testem fájdalmára feleszmélni,
homokkal teli szájjal, hogyan énekeljek vidám ébresztőt,
mozdulatlanságba gémberedett két öklömmel,
hogyan pengessek lantomon szerelmes kérlelőt?

Csak odébb akartam állni,
céltalanul kóborolni, unalmas csillagokat követni
sebzett cipőm zsinórját igazgatni,
megkötni vele félelmeim, rémálmaim:
éjjel valaki leszúrt egy autóért,
nem fájt, nem is véreztem,
csak azon tűnődtem, miért nem védekeztem.
A páromat akartam hívni,
de nem volt kéz, hogy a gombokat nyomja,
azt sem tudom, meghaltam-e.

Pedig, csak odébb akartam állni,
Nagy Medve barátommal, rímeket pengetni,
elnyújtózni a réten, virágok közt,
beszélgetni a túlvilággal, s látni édesanyámat,
ahogy mosolyogva csendre int.

Csak odébb akartam állni,
aranymintás dobozba csomagolt versek mellé
térdre ereszkedve, imára csendesülni.

Híd

Hiánykeringő

Az egyik szőke szenvedélyes színésznő volt, akinek látszólagos szeleburdisága mögött mély szakmai alázat rejtőzött, a másik szőke pedig szokatlan szépség, akinek szabálytalan jelensége csak úgy vonzotta a tekinteteket. Ugyanannak a nagyvárosnak a járdáit koptatták, de amíg az egyik a foglalkozása miatt, s a színházi premiereket úton-útfélen hirdető plakátokról kacsingatva a város még azon polgárai számára is ismert volt, akik soha életükben nem tették be színházba a lábukat, addig a másik az ismeretlenség álarca mögé bújva, pusztán a köztereken végigvonuló tökéletes, a városképbe sehogyan sem illő, mégis annak részét képező külsejével kápráztatta el a nagyérdeműt.

Egy emberöltőnyi lehetett közöttük a korkülönbség. Az egyik csak nemrég lépett a világot jelentő deszkákra, s kitarító munkájának köszönhetően, a rendezők bizalmát elnyerve máris olyan drámai szerepeket játszhatott, mint Madách Évája, Dosztojevszkij Szonyája vagy Ibsen Nórája. A másik jóval ötven fölött járt, de úgy dacolt a korával, mintha a sors azzal büntetné, hogy cseppet sem öregedhet. Királynői alkata és testtartása azonban másfajta tartást is feltételezett.

Csak látásból ismerték egymást. Az idősebb szőke, Irina – színházkedvelő asszony lévén – minden szerepben megnézte a fiatal Lénát, inkább többször, mint egyszer sem. A színésznő pedig az utcán látta néha a hideg tekintetű, kimért, minden mozdulatával méltóságot keltő asszonyt, akinek szomorú szépsége szinte sokkolta.

Titokban mindketten irigykedtek a másikra. Irigységük első látásra a másik személyiségének mindössze a külső burkára, a látványelemeire szorítkozott: Irina Léna sokszor látott színpadi szenvedélyét csodálta sóvárogva. Csak bámulta, ahogy a lány nem száz, hanem kétszáz százalékig átadja magát az aznap esti drámai szerepének, s nem szégyell kitarulkozni, pőrére vetkőzni a közönsége előtt. Léna pedig, ha szembetalálkozott Irinával az utcán, a nő kimértségét, tartását irigyelte, ami sok szerepe esetén nyilván még tökéletesebbé tehetné volna játékát.

Nem a megszokott, nőkre amúgy nagyon jellemző, kicsinyes, rosszindulatú irigységről volt közöttük szó. Irigységük – ha lehet egyáltalán ennek nevezni – valamiféle ősi, megmagyarázhatatlan vonzalomból táplálkozott. Maguk sem értették, mi vonzza őket annyira a másikhoz, mi az az erő, ami megragadja és fogva tartja őket a másik látványában. Ismeretlenül, egyetlen mondatnyi beszélgetés nélkül. Sem az idősebb, sem a fiatalabb nem értette, mégis mindkettő ösztönösen

érezte: az őt magával ragadó látvány mögött nyilván rejlik valami olyan összetevő, valami olyan személyiség-rész a másikban, ami őbelőle hiányzik, ami nélkül az ő élete nem teljes. Amelynek hiánya ott keringőzik a lelkében, és tánra hívja, szölongatja, egyre jobban kiabál, sőt fájdalmasan üvölt neki, hogy végre engedje már felszínre törni, tartalommal telítődni, s ezáltal megvalósulni.

A „látásból ismerem” elcsépelet szófordulat így a két nő esetében mélyebb látást feltételezett: a másik belsejében meglévő, de az övéből hiányzó elem ösztönös megérzését, meglátását. Amit, bár lehetetlen volt racionalizálni, lehetetlen volt körülhatárolni, mégis, mint egy szervet, mindketten azonnal át szerettek volna ültetni a másiktól a saját testükbe, vagy inkább a lelkükbe.

De jóval többről volt itt szó egyszerű átültetésnél. A másikban fellelni vélt elem fájdalmas keringője mindkét nő esetében a múltban kezdte meg tánclépéseit. Az egymástól elvileg független, mégis sok ponton találkozó, egymással párhuzamosan futó múltjukban gyökerezett.

Irina épp Léna születésének évében, közel három évtizede hagyta faképnél imádott hazáját, Oroszországot, s vele – akkor még nem sejtette – imádott családját is. Irina magyar férfihoz fűződő szerelme egyet jelentett addigi moszkvai élete teljes és végérvényes feladásával, azaz a „hazaváltással”, amit orosz, meglehetősen szélsőséges gondolkodásra hajlamos családja a híres „szívet cseréljen, aki hazát cserél” verssor analógiájára a tőlük való teljes elhidegülésként értelmezett: Irina szíve nem szereti őket többé. Akkor viszont az Oroszország anyácskát egy magyar férfi kedvéért elhagyó Irinát ők sem kötelesek szeretni többé. S nem is szerették, sőt, a továbbiakban hallani se akartak róla. Lemondtak róla, mintha soha nem létezett is volna.

Irina sokáig próbálkozott: a magyar nagyvárosból levelekkel, telefonhívásokkal ostromolta családját, régi moszkvai barátai segítségét, közbenjárását is kérte, de hozzátartozói kemény, szenvedélyes orosz szívét nem tudta többé meglágyítani. Sőt, mintha a Moszkvában hátrahagyottak titokban még átkot is szórtak volna rá: „Ha nekünk rólad le kellett mondanunk – hallotta magában Irina az anyja kőkemény szavait –, akkor te ott, a messzi Magyarországon, cserébe le fogsz mondani mindenről, ami boldogságot jelent neked, és le fogsz mondani saját magadról. Feladtad a hazádat, a családot, akkor most már add fel, veszítsd el önmagad!”

S az átok hatott. Irina, aki ígéretes, de egy sérülés miatt kettétört balettkarrierje után a lelkében támadt úrt valamivel ki szeretne volna tölteni, igen rosszul választott: a művelt és jóképű magyar férfi iránt érzett, mindent elsöprőnek vélt szerelme hamar alábbhagyott, s szerelme tárgyából nem maradt más, mint egy zsarnok férj, aki felesége minden lépését ellenőrizte. S aki minden eszközzel próbálta kioltani Irinából a benne lángoló orosz szenvedélyt, habitust.

– Mert ha Magyarországon így viselkedsz, ha túlságosan, kihívóan szenvedélyes vagy, s nem tudsz megülni a fenekeden – magyarázta a férfi –, azt félreértik. Vagy hülyének néznek, vagy kurvának. Választhatsz.

Irinának persze ezek közül esze ágában se volt választani, de ekkor már késő volt: sajátos viselkedése miatt épp a férje vélte kurvának. Felesége túlfűtöttségét – mivel nem tudott ennyi érzelmmel mit kezdeni – úgy értelmezte, hogy Irina „ekkora lélekkel” nyilván folyton csalja őt. Hogy egykori balett-táncos feleségét nyilván könnyű táncba vinni. Ha már Irina érzelmi amplitúdóját egyetlen férfi – jelen esetben ő – képtelen kordában tartani, akkor ehhez valószínűleg többen kellene. Más férfiakra is szükség van hozzá.

Miközben Irina mindezt tagadta, s férjével egyre hevesebb szócsatákat vívtak, Léna egy másik családban – egy szintén orosz gyökerű, szibériai családban – cseperedett, ahol fiatalon elhunyt anyja helyett orosz nagyanyja lágerparancsnokokat megszégyenítő módon vette át az irányítást, s benne az ő nevelését. Magyar férje, Léna nagyapja, akivel annak idején együtt szöktek meg Szibériából – az egyik a hadifogságból, a másik a gazdag polgárcsaládjától –, mint a katonaságnál, csak jelenthetett neki. Léna nagyanyja szenvedélyes orosz matróna volt, olyan, aki mindig tudta, mikor kell bevetnie, mint egy ősi orosz fegyvert, a túlfűtöttségét, s mikor kell, ahogy ő fogalmazott: „aludni küldeni”. Vagyis képes volt irányítani a szenvedélyét, s ehhez olyan tartás társult, amit Léna egészen kicsi lánykora óta bámulattal szemlél. Titkon orosz cárnőnek hívta a nagymamáját, miközben próbálta minden lépését, mozdulatát, vagyis testének a férfiakat azonnal az ujjá köré csavaró „fondorlatait” ellesni.

– Tudod, galambom, ha egyetlen ívelés a tested, mint a nagy írónk Grusenykájának, baj nem érhet – biztatta Lénát az aktuális balettórája előtt a nagyanyja, ha véletlenül nem volt kedve az aznapi kemény edzéshez. – Azért megőrülnek a férfiak. Csak tudni kell a kellő időben bevetni, s csak annyi szenvedéllyel fűszerezni, amit az adott férfi megérdemel. Na meg amennyit elvisel. Mert ha túl sok vagy, elmenekülnek tőled. Tartás, kisasszony, szenvedéllyel kevert tartás!

– Visszafogottság, érzelemmentesség, közöny – hangzott ezzel párhuzamosan Irináéknál a férj hármasszója. – Hányszor mondjam még neked? Hát nem veszed észre, hogy az egész város rajtad röhög, meg persze rajtam, akit nyilván egyfolytában felszarvaz gyönyörű, folyton „röpködő” felesége. Szállj már le a földre végre, és maradj is ott. Ha látsz valami számodra felkavarót, mielőtt ujjongani kezdenél, mostantól elfordítod a fejed, és továbbmész. Nem akarok több szenvedélyt. Nem akarok több érzelmet. Magyar virtust akarok, nem orosz szélsőséget!

S Irina engedelmessé vált. Visszafogta magát. Elrejtette szépen legbelülre, lelke legmélyére érzéseit, oda, ahol Moszkva iránti titkos vágya és honvágya lakozott, s bár sosem csalta meg a férjét, innentől igyekezett férjére még csak rá se nézni. Férje „kiképzése” következtében így az évek során a „röpködő”, szenvedélyes, gyönyörű orosz dámából önmaga lényegét, magát valóban elveszítő, családja átkát beteljesítve személyiségét feladó asszony lett. Látszólag. Mert nem lett magyar. Nem tudott az lenni. Oroszágát nem tudta magából kivetni, csak elfojtani,

mint az érzelmeit. S épp elfojtott lényege, mélyre száműzött orosz szenvedélye volt az, ami abban a különös, a városképbe sehogyan se illő tartásban, méltóságban tükröződött, s ami itt senki másnak nem volt, nem lehetett meg. S ami nem hagyta öregedni. Csak egyre szomorúbbnak lenni.

Eközben a gimnázium padsorait koptató Léna, ha szomorú nem is lett, de egyre gondterheltebb igen: érezte, hogy maradéktalanul nem lesz képes megfelelni imádott nagyanyja elvárásainak. Érezte, hogy ő, a nagyanyjával ellentétben, képtelen kordában tartani a szenvedélyét. Szenvedélyből rengeteg dúlt benne, s mindig túlcordult: nem fűszere volt az életének, hanem az élete.

– Hát akkor éld ki, gyermekem, éld ki azt a szenvedélyt, ha már megvan benned, az orosz mindenedet! Menj el színésznőnek, a színpadon dorbézolhatsz kedvedre! – javasolta a pályaválasztás előtt álló Lénának a nagyanyja. – Hogy a civil életben mire mérsz ennyi érzellemmel, s hogy a férfiak mire mennek veled, arról fogalmam sincs. Emiatt féltelek is, nagyon. Pedig én megpróbáltam. Isten látja lelkemet, megpróbáltam. Megpróbáltalak tartásra nevelni. Csak annyit látatni magadból, amit nagyon muszáj. A többit pedig kezelni tudni. De ha ez nem megy, használjuk ki, ami van: ilyen adottságokkal kiváló tragika válhat belőled. Olyan Nasztaszja Filippovnákat látok benned, akik után az összes, nézőtéren ülő Rogozsinnak és Miskinnak csorogni fog a nyála. Már amennyiben egyáltalán ülnek még a nézőtéren Rogozsinok és Miskinek... Na de elkalandoztam... Innen már, bogaram, a te dolgod. Én elmondtam, amit akartam.

S ezzel az iránymutatással Léna felvételije előtt három nappal távozott az élők sorából. Magukhoz szólították – ahogy ő mondta – a szibériai hómezők.

Ezen a napon azonban nemcsak az orosz nagymama, hanem Irina magyar férje is jobblétre szenderedett. Egyik szokásos féltékenységi jelenetének rendezése közben, amelynek forgatókönyvét Irina már oly jól ismerte, megütötte a guta. S ha Léna imádott nagyanyja végrendelete értelmében szabad kezet kapott érzelmei nagyfokú kiélésére, Irinában az elhunyt férje és az elhagyott családja iránt érzett büntudat az egykor benne dúló szenvedélyét még mélyebbre ásta. Férje haláláért csak magát okolhatta: mégsem tudott hát maradéktalanul olyan feleséggé válni, akiről férje hűséget feltételezett volna, s ha férjét nem is csalta meg, megcsalta faképnél hagyott családját, s vele önmagát, amikor erre a sivár életre kényszerítette szenvedélyes énjét. Azt az érzelemgócot, amely szomorú, méltósággal teli álarca mögött ott munkált továbbra is benne, s gondolatban folyton Moszkvába röpítette.

A nagymama nélkül maradt Léna és a férj nélkül maradt Irina számára a másik látványa egyre nagyobb fejtörést okozott. – Ki ez a nő? Miért ilyen? Mi lehet a titka, amit kimértsége, hideg szépsége mögé rejt? – tette fel magában a kérdést Léna, akárhányszor csak látta az idősebb szőkét végigvonulni az utcán.

Miközben a színházban épp Csehov Irinájának szerepét osztották rá. A *Három nővér* próbafolyamata alatt végig nagyanyja mondata csengett a fülében: „Éld ki,

gyermekem, éld ki azt a szenvedélyt, ha már megvan benned, az orosz mindenedet!” S Léna kiélte. Olyan átütő erővel, s közben mélyről feltörő vággal vágta a közönség arcába a *Moszkvába!* hangsort, hogy Irina, aki az első sorból nézte végig a premiért, elsírta magát. Oly sok év után először, Léna vulkánkitöréssel felérő szavai hallatán előtörték belőle egész elrontott élete mélyre fojtott, fájdalmas könnyei, hogy aztán egész éjjel ne tudjon nekik megálljt parancsolni.

Másnap délelőtt, amikor kisírt szemét hatalmas napszemüvegével eltakarva újra vonulni akart, újra feltűnést kelteni a járókelők körében, a vele szembejövők – köztük Léna – a gyönyörű szomorúság helyett ezúttal valami másra lettek figyelmesek vele kapcsolatban: az asszony meggörnyedt. Belegörnyedt az egész éjjel tartó szenvedélyáradatba, a hosszú éveken át elfojtott érzései felszínre törésébe, amelyek súlya háta tökéletesen egyenes tartását ezúttal próbára tette. S győzedelmeskedett felette. Ő is észrevette magán ezt a máskor talán kétségbeejtő változást, de tudta, hogy most nem kell tőle megijednie, hanem köszönetet kell érte mondania. Mégpedig a fiatal színésznőnek. Irina ezen az éjszakán döbbsent rá, hogy Lénát azért csodálta éveken át, azért irigyelte, mert a saját mélyre fojtott szenvedélyét látta rajta keresztül a színpadon megvalósulni. Megélni. Merni felszínre hozni, kimutatni.

Már tudta, hogy a „látásból ismerem” után tényleges kapcsolatba kell kerülnie a lánnyal. Hogy mondanivalója van a színésznő számára. Be kell neki vallania, meg kell neki köszönnie, hogy a Léna által ösztönösen megformált Irina láttán újra él, újra lélegzik, újra a régi Irinaként mer sírni, ordítani, mer fájni...

A kapcsolatfelvételt és a köszönetnyilvánítást Léna küszöbön álló premierjére időzítette, amikor a színésznő nem kisebb szerepre vállalkozott, mint Shakespeare Desdemónájának megformálására.

Az asszony, ha lehet, még Csehov drámáinál is jobban szerette ezt az angol klasszikus darabot, hisz Othello híres féltékenységi jelenete akár néhai férje és öközötte is játszódhatott volna.

A premier utáni virágátadást és autogramkérést azonban ez esetben nem tartotta megfelelőnek hálája kinyilvánítására, ezért ajándékát – a drámából kiragadott *Ártatlan voltam... ártatlanul megöltek* mondatot egy csokor virágra rátűzve – már a premier előtt beküldette Léna öltözőjébe, azzal, hogy feladója egy *Ismeretlen ismerős*.

A premierre azonban már nem ért oda. A halál hamarabb eljött érte, mint a taxisofőr. Shakespeare-rel a kezében, Othello féltékenységi jelenetének olvasása közben ragadta magával.

Léna a nagysikerű bemutató után egész éjszaka keringett az utcán, hátha felbukkan a virágcsokor titokzatos küldője, vagy legalább ad valami újabb jelet magáról. De nem adott. Sem ezen az éjszakán, sem az azt követő nappalokon, amikor a város megszokott arculata megtört: valami hiányzott belőle. Senki, Léna sem láthatta többé a főtéren átvonulni az őt magával ragadó szokatlan szépséget.

Ettől kezdve egyedül járta hiánykeringőjét, hisz a tánc másik résztvevője, a Lénát mágnesként vonzó, belőle hiányzó titokzatos tartalmával nem lejtett többé vele párhuzamos lépéseket. De fentről arra még váltott egy utolsó színházjegyet, hogy kövesse: Léna egyre gyorsabbá és kaotikusabbá váló táncában hogyan mosódik mindinkább egybe a tartást parancsoló nagymama képével a tartást mutató ismeretlen asszony portréja.

Sziget

Élet a hűtőn kívül

Mottó(féle):

Egy vizsgálat szerint négyzetcentiméterenként átlagosan 7850 baktériumgócot tartalmaz egy hűtőszekrény zöldségtároló fiókja. Ez 750-szeresen meghaladja az Európai Bizottság által meghatározott biztonságos baktériumszintet. A megdöbbentő felfedezést brit kutatók tették, akik harminc család hűtőszekrényét vetették alá alapos vizsgálatnak. Volt olyan minta is, amiben összesen 129 ezer baktériumot azonosítottak. A hűtőszekrénynek pont az lenne a célja, hogy biztonságban tartsa az ételt, valamint minimalizálja a baktériumok és a penész megjelenésének esélyét, ezért komoly problémával állunk szemben – nyilatkozta Paul McDonell, a vizsgálatot vezető Microban Europe munkatársa. A kutatók olyan halálos baktériumok jelenlétét is kimutatták a hűtőkben, mint az E.coli, a szalmonella vagy a lisztéria. A kutató szerint a hűtőtulajdonosok egy része rendszeresen letörli és kitisztítja a berendezés belső részét, de mások ezzel egyáltalán nem foglalkoznak, ami oda vezethet, hogy nagy számban jelenhetnek meg a baktériumok az ételek közvetlen szomszédságában, ezzel fenyegetve az élelmiszert. (Forrás: <http://www.blikk.hu/aktualis/vigyazz-veszely-a-hutoben/5xgvcbt>)

I.

Fülbemászó vagyok. Nem dallam, hanem rovar. Ezt jóapámtól tudom, aki nagyon művelt volt, sokat olvasott, mert a gazda fészereiben laktunk, ahol temérdek újság hevert, ezt jóapám mondta így, mert ő nagy hangsúlyt fektetett a választékos kommunikáciumra. Én úgy mondanám, csak egyszerűen, hogy sok volt a papír. Jóapám telenként kibújt a gyújtós hasadékaiból, ahol éldegélt kis családunk, szüleim és hatvan testvérem, és lassacskán, komótosan becserkészte a papirokat, amikről aztán önerőből megtanult olvasni. Tőle tudom, hogy rovar vagyok, egyébként nem tudnám, mert vagyok, aki vagyok. Persze nem én vagyok az első, aki ezt mondja. De mindenki van, aki van, ezért mindenkinek jogában áll ezt mondani. A gazda jó gazda volt. Tudta, hogy nem kell mindent gyomirtózni, hagyni kell a mikroorganizmikusat. Hagyni kell élni, ami él. Manapság lehet kapni rovarházakat, olyan nagy hodályokban, ahol a gazdámhoz hasonló óriások vásárolnak, azt hiszem, van nevük is, Hornibuch meg Obik vagy Obama (vagy az valami más?), szóval lehet kapni ilyen fütyölőkből készült állítólagos házakat,

oda kellene nekünk bemászni. Hát másszon, aki befér, nekünk jobb sorunk volt a gazda fészerében. Ha most valaki a szavamban kételkedik és kiguglikozza, meg kiwipikédiázza, hogy a fülbemászó a vizes helyet szereti, az bedől az internetum álhíreinek, mint például annak, hogy nem igaz, hogy a fülbemászó föl s bemászik. A fülbe. De igen, igaz, én mondom, úgy igaz, mint a többi, amit mondok. Hát ki tudná mindezeket jobban énnálamnál.

Boldogan éltünk, míg jóapám meg nem halt. Olvasáskor érte a halál, a gazda nem vette észre, hogy ott van a tűzgyújtásra használt papírok között jóapám, jóapám sem vette észre, hogy viszik egyenest begyújtani. Hát így történt. De aztán akadt egy mostohánk, szóra sem érdemes, faragatlan bunkó, csak evett, vagy ahogy jóanyám szokta volt mondani, zabált. De azért még akkor sem volt rossz az életem, bár hiányoztak jóapám beszámolói az épp olvasottakról, érdekelt például a Lédi Baga, meg a választási hajlandóság, valami szociologikusok írtak róla, de a mostohaapám buta csök volt, hát elhatároztam, hogy megtanulok olvasni jóapám nyomdokába lépve, mint hű fia atyjának. Mert fiú vagyok, hátul két vilám van egy-egy foggal, ha nem mondtam volna eddig. Két fog és villa. Na-na!! Ijesztő! Hu!

Mentem volna olvasni tanúnyi, amikor szólít jóanyám, aki engem mindig szívemnek hívott, hogy igyekezzek, mert indulni kell. Hova megyünk idesanyám, mert jóanyámat csak magamban neveztem jóanyámnak, szemtől szemben idesanyámnak szólítottam, állítólag van nyelv, ahol ez a legszebb szó, az idesanyám, valami manyar vagy madjar az a nyelv, ezt is jóapámtól tudom, forticula magnum áldja meg az emlékéit (csak hogy értsétek, a Rovarok rovára, minden rovar atyja, kit e névvel illetem, mert a mi kultúránkban így tiszteljük őt), szóval jóanyám azt felelte, siess szívem, indulunk a szederbe. Éppen megérett. Sietni kell, mielőtt a gazda leszedi, bár jó gazda ez, tudja, hogy ha nekünk is ad, jövőre még több lesz a termés, ez az egymásrautaltság édes gyermekem, vagyis szívem. Ilyen szépen beszélt hozzám az én jóanyám. A természet egyensúlya azonban néha kegyetlen. Szívjuk a finom szederlevet, ülünk bent a szederben, nevetgélünk. Egyszer csak nagy döbbenetemre, jóanyámat bekapta egy madár. Édesanyám, kiabáltam ezúttal irodalmi nyelven, biztosan a rémület okozta ezt, de ő már ott volt a mindent elnyelő begyben. Magamra maradtam.

A rémület betöltötte szívemet. Hova menjek? Melyik szederbe bújjak? Hallottam a csattogó csórt, amint rám vadászik.

Elindultam a szőlő felé. Életem fénykora ekkor kezdett alkonyatra fordulni. Hű, milyen szép megfogalmazás. Jó vagyok, a végén még költő lesz belőlem.

II.

Így kezdődött a novella, amit a nő írni akart. A folytatásban az árva rovar a szőlővel együtt bekerült (volna) a hűtőbe, ott megismerkedett (volna) az egyik

veszélyes kórokozóval, és elkezdődtek (volna) mindenféle gusztustalan kalandok. Csakhogy közben valami más is elkezdődött. A valóság megelőzte a képzeletet, lecsapott egy igazi vírus. Vagy a képzelet volt az első? Hiszen annyi filmben, regényben megidéztek már az öldöklő mikroba okozta világjárványt (jó, a nő tudja, hogy a mikroba nem egyenlő a vírussal, de nem lehet ugyanazt a szót használni két egymás után következő mondatban, lásd stílusban, első leckék egyike, az más kérdés, hogy most is itt van a vírus szó, ráadásul már másodszor). Dustin Hoffman is harcolt már szkafterben egy kórokozó ellen, sőt, még a Rex kutya és gazdája, Terzani felügyelő is nyomozott egy vírusterrorista ügyében. A katarzis egyik esetben sem maradt el: a vírus szétszóróit elkapták, a kórokozót likvidálták, s a nő elégedetten, az ember rátermettségébe vetett hitében megerősödve tért vissza mindennapi munkájához, egyebek mellett a hűtőtakarításhoz. De a valóság egy személtáda. A koronavírus, az igazi, nem a szokványos megnyugtató forgatókönyv szerint viselkedett. Jött, látott és győzött. A kis országban, ahol a nő él, megölt 12 262 embert. Mostanság már senki sem tartja humorosnak a kétezerhúsas keltezésű viccet, mely szerint „nem kell félni, mert nálunk euró van, nem korona”. Ahogyan azt sem, amit a kezdetektől fogva oly sokan hittek és terjesztettek, hogy „nyugi, ez csak egy kis influenza”. Az ember önteltsége nem ismer határokat, azt hiszi, ha tagadja a valóságot, akkor az egyszerűen megszűnik létezni. Rátermettek vagyunk, de javíthatatlanok, gondolta a nő.

Éveken keresztül részletes naplót vezetett, de ezúttal valahogyan képtelen volt rá. Lekötötte idejét az események figyelése és az életben maradásra fordított energia. Meg azután létezik egy történet az íróról, aki először látja a tengert. A nő most szembesült a tengerrel, és kihullott a kezéből a toll. De azért sok mindenre emlékszik az elmúlt csaknem másfél évből. Ilyenek jutnak az eszébe:

„Különleges húsvét volt a tavalyi. A gyerekek a városban, mi falun. Köztünk áthághatatlan határ, amit egy hónappal ezelőtt önként szabtuk magunknak, hogy még véletlenül se terjedhessen közöttünk a kór. Azt gondoltam, ez természetes, ez a minimum, amit minden egyes polgár megtehet, de nem! Például az állami segítséggel Magyarországról hazatranszportált atyámfiak elszöktek a kötelező karantén elől. Amikor a belügyes busz átlépve a határt megállt, leugráltak róla, gyorsan beszálltak a mobilon odarendelt, várakozó hozzátartozók autóiba és elszeleltek. Mások meg, kihasználva a gyorsan zuhanó repülőárakat, elszálltak melegebb tájakra (aztán állami gépeket kellett értük küldeni, mert már nem tudtak másképp hazajutni). Egy ismert utazási iroda tulajdonosa arra buzdított, hogy a gazdagok utazzanak el, a szegények meg maradjanak itthon és küzdjenek a betegséggel. Kapott is hideget-meleget, de azért nem fog tönkremenni, ő nem. Egyébként ahhoz képest, hogy azelőtt gyakran szoktunk találkozni a gyerekekkel, egészen jól viseltem ezt a »karantént«, mert az ember racionálisan meg tudja magának magyarázni, hogy mit miért tesz. De amikor szombaton este felszeleltem a korábbiaknál jóval kisebb húsvéti sonkát, azért belém mart a szomorúság.

Pedig különlegesen szép volt ez a szombat. Délután felhívott egy barátnőm, aki vel két éve egy kalábriai utazáson ismerkedtem meg. Megkérdezte, legközelebb hova megyünk. Hát hova. A másik szobába. Ezután interneten keresztül bekapcsolódtam a feltámadási szentmisébe, amely a házunkkal szemben levő, a nyilvánosság számára zárt templomban zajlott. Olyan közel, hogy láttam a homlokzati rozettán keresztül, amint felgyulladt a fény. A misét száz ember követte. Ott, a szobánk csöndjében nagyon erősen érzékeltam a közelségüket és a sötétséget legyőző Fény jelenlétét. Ezt követőleg jött az a sonkaszeletelés, amikor belém mart a szomorúság.”

Egyszeriben mennyi idő... A nő felfedezte, hogy van tévé. Megnézett egy régi amerikai krimi, amit állítólag tanítanak a filmes iskolákban. Feltűnt neki, hogy mindenki öreg, a gyilkos, a zsarú, mostanában ilyen korú emberek már nem is kapnak szerepet, legfeljebb csak az Alzheimer-otthonba transzportált szülőét. Itt meg az öreg rosszcú pasasok vígan szánkóznak kismedencényi autóikkal a San Francisco-i aszfalton. Steve, akit a Pillangóban látott valaha rég, ő is olyan ráncos, de hajtanak, és puff, a kerékdeklerek annyi, ősrégi autók, és jó, mégis, hogy futnak, hogy lehetséges ez, a negyvenöt évvel ezelőtti őskorban így hajtani, mint a Szállító, Stathamnek is csuroghat a nyála, ha látta, ismeri, meg a Taxisofőrnek is, persze a közelképek csak vetítettek. Öreg bérgyilkos előveszi a fegyvert, pár piros töltény, más meg is kapja. Hát ilyen az élet. Vagyis volt. Aztán gyorsan egymás mellé érnek a teknők, öreg pasik manővere, liki-löki következik, és a végén hatalmas robbanás. Szuper. Tényleg. A szobából nézve. Utána Steve, a csata győztese Jacqueline Bissettel találkozik, micsoda pár. A nő, nem a Bisset, hanem az író, automatikusan a tükörbe néz. Tulajdonképpen elgondolkodtató, hogy mi ebben az automatikus. Látja magát. Fúj. A fodrász zárva. Meg a ráncok.

Nem tudja, hogy csak a számítógép és az okostelefon monitorja torzít-e, de úgy látja, mások is megöregedtek. Feljegyezte magának, hogy „mindenki hízik. Én is. A mérleg megbízhatatlan. Nem mutatja a súlygyarapodást. De a szerkesztőségéből kiselejtezett kedvenc retro fotelem nem hazudik. Beleülök, és szétterül a fenekem. Amikor ötven kiló voltam, úgy terült szét, hogy mellette szabadon maradt jó tíz centi. Most meg csak olyan öt centi marad. Pedig mindennap futok. Mindenki fut. Mindenki a szabadba menekül. Jó messzire másoktól. De mivel mindenki ezt teszi, és a hely véges, közel vagyunk egymáshoz. Ekkor kell az arcmaszk. Kezdetben maradék anyagokból készült, én anyukám retro selyemkendőiből kanyarintottam két befőttgumival, internetes csináld magad. Tudtam, hogy még jól jöhetnek azok a rég nem használt kendők, anyukám is mindig őrizgette őket, meg minden mást, jó lesz párnának, szokta mondani, mennyit neveltünk ezen. Ó, édes anyuka. Végül is igazad lett, ha nem is párna. A szomszéd szerint kisbugyikból varrják a maszkokat, de a legjobb egy fiatal srác volt, frottírzoknit kötött az arcára, filctollal rápingálta, hogy rád is vigyázok, ha magamra vigyázok. De sokan csak nevetnek. Nyugdíjasok, a legveszélyeztetettebbek járkálnak maszk

nélkül, méltatlankodnak, ha nem engedi fel őket a sofőr a buszra. Egy szociológus, aki sosem hagyja ki az alkalmat, hogy ne írjon valami megvetőt a saját népéről, birkáknak titulálja azokat, akik maszkot hordanak. Két hónappal később már azokat nevezi így, akik nem hordanak maszkot.”

Szűkül a kör. Decemberben két közeli családtag kerül kórházba. Oxigénmaszk. Lélegeztetőgép. Az egyik meghal, a másik nem. A vendéglők zárva. A nő bőszen főz. Főzni jó. Amikor nem kell, hanem akarsz. De ha nem akarsz és kell, az nem jó. És általában akkor nem akarsz, amikor kell. Vagyis sehogyan sem jó. Vannak, akik kenyeret is sütnek. Az internet tele van kenyérsütő nővel. Vidáman és büszkén sütnek, megosztják a kenyereiket. Sajnos, csak virtuálisan. Pedig milyen jó lenne, ha igazán. Emzéperiks jelentkez, jelentkez. Jön a kenyér a fénypostán. A bezárkózás elején a nő szinte minden ismerőse süt kenyeret, még fokozzák is az élvezetet, mert egyenesen kovászos kenyeret sütnek, ami jóval bonyolultabb. A nő is megnézi, hogyan kell, de amikor látja, hogy csak magát a kovászt hét napig kell etetni, igen így írják, hogy etetni, mert az egy élő anyag, tiszta mikroorganizmus, már tudja, hogy továbbra is megelégszik a férje és a maga etetésével. De az ismerős nők bizony etetik a kovászt, csillog a sok sárga, barna, mindenféle lisztből készült kenyér. Egy-két hónapig etetnek, aztán eltűnnek a kenyérsütést dokumentáló fotók. Jóból is megárt a sok, ugye, lányok, gondolja a nő. Az élelmiszert rendeli. Két napig „karanténban” van az erkélyen vagy a verandán, aztán lehet fogyasztani. Egy orvos videóban magyarázza, hogyan kell fertőtleníteni minden egyes üzletből hazahozott darabot. Van, aki mindennap haját mos, és a kinti ruháját minden használat után kimossa. Az egekig szökik a fertőtlenítőkendők és -szerek ára. De még így is hiánycikké válnak. A szomszédnak sikerül külföldről hozatni tíz liter szesztartalmú takarítószer. Azóta kiderült, hogy alacsony volt a szesztartalma.

A nő hetente kétszer tanított. Először leesett a rendszer, amikor mindenki bejelentkezett. Semmilyen rendszer nem számolt ekkora leterheléssel. Aztán a diákok kérték, maradhassanak kép nélkül, mert nincs kedvük felöltözni. A nő sem használt rúzs, megközelítőleg egy éve. Megöregednek a rúzsok, a ruhák. A tanítás izgalmas, a nő mindenféle szakembereket kapcsol be vendégként, és ez mindenkinek nagyon tetszik. Mert mindenki örül, ha beszélhet. Lassan a hangszálak is ellustulnak, muszáj őket edzeni. Hallja a diákok bögréjének csörrenését, látja a kollégák könyvespolcait – ahány kolléga, annyiféle könyvespolc, fából, vasból, falon függő, földre állított, igen, ez a könyvespolci kulturális diverzitás –, néha megjelenik a mobiltöltőjét a szobában felejtő, lopakodó férj háta... A vizsgáztatás írásbeli, az egyetemi rendszeren keresztül valósul meg, tart is tőle a nő, hogy puskázni fognak a diákok, hiszen van fél órájuk öt, szabadon megválaszolható kérdésre. Abba az időbe sok minden belefér. De nem. Az eredmények szokványosak. Vagyis nem csálnak. Ők (még) nem. Közben a rendszergazdát elkapja a járvány. Az egyetem vezetősége pedig továbbra is ragaszkodik hozzá, hogy az al-

kalmazottak bejárjanak. Nincs veszély, írja körlevélben az ifjú dékán. A nő válaszol neki, s kéri, tegyen kivételt legalább a veszélyeztetett korú alkalmazottakkal. Nincs veszély, jön a viszontválasz. Közben más egyetemeket már rég bezártak. A nő nem hagyja szó nélkül. Sajnálatos, hogy az egyetemünk ennyire nem törődik alkalmazottai egészségével, s úgy tűnik, nem bízik bennük, ha nem hiszi el, hogy munkájukat otthonról is elvégzik. Kérem, tolmácsolja ezt a felettesének. Ezt írja. Néhány nap múlva aztán az ő egyeteme is bezár.

Halálról és politikáról nem írunk, dönti el magában. A halál olyan, mint a tenger, elborít, leterít, megnémít. Akik elmentek, még élhettek volna. Unoka fertőzi meg a nagyanyját, idős anya a meglett fiát. Az anya meghal, a fiú nem is tudja, mert közben ő is megbetegszik, és mire az anyát temetnék, addigra ő is meghal. Egy nap, egy órában, együtt térnek vissza az anyaföld méhébe. De van idős szülő, aki túléli gyermekét. Van olyan nő, aki túlélve párját egyedül marad annak idős édesanyjával és a saját idős édesapjával. Két éve Szilveszterkor még thaiföldi nyaralásukból küldték nekik a boldog új évet kívánó képeslapot. A politika? A kis országban, ahol a nő él, dilettánsok nyerik meg a választásokat, a kormányfő és a házelnök plagiátor, vagyis csalók, és azóta már sokkal rosszabb dolgokat is tettek a szakdolgozatuk hamisításánál. De ne rontsuk el a kedvünket, úgyis annyi a depressziós, a pánikbeteg. Élni kell. Élni muszáj. Nap mint nap hallani a szirénázó mentőket. Egy nap a nő hívja őket. Szapora szívdobogás, reszketés, mi ez?!!! Ne féljen asszonyom, ez csak a stressz, kap egy magnéziuminjekciót, ma pihenjen, olvasson, mondja a fiatal mentősnő. Olvasnék, de már nincs mit, minden könyvet elolvastam, a könyvtárit, a karácsonyi ajándékot, a gyerekektől, a barátnőtől kölcsön kapottat, azt is, amit a barátnő írt, szóval mindent, válaszolja a nő, immár megnyugodva, hogy nem infarktus kerülgeti. A könyvtárak zárva, a mentősnő felajánlja, hogy cseréljenek könyveket, mert már ő is elolvasta a sajátjait, de kiderül, hogy ő a fantasyt szereti, a nő meg mást kedvel, így nem tudnak cserélni. De a szándék, az megvolt. Az emberség. A segítőkészség. Köszönet a szapora szív munkának ezért a tapasztalatért.

Akkor a nő felfedezi az otthoni könyvtárat. Kamaszkorától építgette, de mindig mást olvasott, mindig jöttek új és újabb könyvek, a sajátja volt a tartalék a rosszabb időkre. És most eljött a rosszabb idő. De azok fölött a könyvek fölött meg eljárt az idő. Jön-megy, járni, eljágni, eltelni. Idő. De azért talál néhányat, ami időtlen. Esténként azokat olvassa. Ragtime, a nagy amerikai demokrácia kezdettől fogva létező hasadékaikról. Boldogultak bálja, bódító, fanyar cseh humor, békebeli hangulat. Először minden rossz, aztán minden jóra fordul. Aztán egyre jobb lesz. Boldogság, prosperitás, az utóbbi szót már a nő teszi hozzá, aztán amikor úgy érezzük, igen, ez az, erre vágytunk, egy pillanat, és mindennek vége. Bekap a kályha vagy egy hatalmas csőr.

Volt egy élet, és lett egy másik. Akkor, amikor a legkevésbé vártuk. A baj mindig akkor jön, amikor a legedesebb a szeder.

III.

Paul McDonall elégedetten ért haza. Jól megmondta annak a harminc hűtőtulajdonosnak. Amikor fáradt testét a fotelba ejtette, kikiáltott a fürdőszobában körmeit lakkozó asszonyának. Szívem, mikor takarítottad utoljára a hűtőt? Andy McDonall (nem tévesztendő össze Andie McDowellel, olyan is van, „mert Ön megérdemli”, na ugye?) visszakiáltott, hogy nem tudja. Ha nem tudja, az azt jelenti, hogy régen, morfondírozott okos fejével a tudós férj. Orvosi gumikesztyűt húzott, és kinyitotta a hűtő ajtaját, hogy kivegyen egy sört.

Ez még a régi életben volt. A covid előttiben. Ma már másképp csinálja: mielőtt elteszi az éppen megvásárolt sört, szeszes fertőtlenítővel vírustalanítja. Ő már csak tudja, mi van a hűtőben. És azon kívül. De nem meri elmondani, Nem mer előhozakodni elméletével, mely szerint a koronavírus a hűtőben termett, mégpedig egy fülbemászó és egy E.coli nászából. Korábban egyszer kifejtette, hogy a hűtők belsejét kórokozóölő anyaggal kellene kezelni. Ha most előállna teóriájával, akkor a hűtőgyártó lobbi konspirációval vádolná. Politika. Hát kell ez nekem, kérdezi magától McDonall. És meg is válaszolja. Nem.

IV.

Amikor az írónytől megkérdezték, miért írt ilyen gusztustalan novellát, itt az eredetileg tervezettről van szó, tehát miért olyan gusztustalan ez az elbeszélés vagy írás, vagy szösszenet, az utóbbit olyan újságíró kérdezte, aki nem ismeri a műfajokat, a nő csak annyit mondott, hogy mindenki a maga módszereivel harcol a zabálás ellen (ugye, rögtön az elején van egy utalás a túlzabálás jelenségére, lásd a főhős mondatát: „másszon, aki befér”). Vagy talán inkább azt kellene mondanom, hogy a föld tartalékai végesek, gondolta magában. Meg környezetvédelem. Világbéke. Meg vakcina. Igen, ez elegánsabb, meg olyan közéletibb, súgta az irodalmi ügynök. Aki nincs.

V.

Apropó, vakcina. A legjobb az, amit már beadtak, mondja Szlávik doktor. Nos, a nő már beoltatott. Beoltattatott. Szóval be van oltva. Önként és örömmel. Nem úgy, mint a két egér az új covid-viccben. Azt kérdezi az egyik, te már be vagy oltva? Mire a másik: nem, én megvárom, mi lesz az eredménye ennek az emberkísérletnek.

Jót nevetett McDonall, amikor először hallotta.

*(A Magyarország Felfedezése Alapítvány
Karanténba zárt életek pályázatán első díjat nyert.)*

a háttérben a tücs

a háttérben a tücskök halkán
mantráznak
hajnali négy (vágy?). négy,

ha megmozdulok
minden összetörik,
megtörik a porból, pókhálóból,
gondolatból (megölt és túlélő)
bujkáló érzésekből, verssorokból
el nem mondottakból,
le nem írtakból
át nem érzettből
meg nem erősítettből
békén nem hagyottból
visszafojtottból, elhagyottból
elhanyagoltból,
elvicceltből
elfelejtettből, az agy által
védekezésből elnyomottból
feszülő

alagútszerű járat
amin keresztül levegőhöz juthatok
elnyelve mindent szavaimmal

még ott van

(*rövid magán-korszakok*)

valaki érkezik

a léptek üres térben, jól kivehetően
kopognak
visszhangoznak
a cipősarkak a kőpadlóhoz ütődnek
ez itt egy folyosó, vagy inkább egy nagy terem
óriási, falak nélküli csarnok – valamikori, mára
elveszett, eltűnt falai leírhatatlanok,
aki ezekbe beleütközik, látja, tapinthatja
a végtelent, időben, távban, fényben,
ködben az elveszett térben, dimenzióban, ahol már
a kőpadló is rég a múlté,
mintha a levegőben lenne anyagtalannul,
gravitáció nélkül az űrben, űrösen, üresen –

szóval a kőpadlón, ami a hangokból ítélve még
van,
pontos helyeken szétpotyogtatva, mintegy
odatűzve, odalyuggatva, beleégetve
hangtérképre feljelölve, feljátszva
(recorded) odajátszva
feltette a lécet – magasra tette a lécet
„L. has set the bar high”

tehát ezek a pontok, akár a
vadszőlő tapadókorongjai a téglafalon,
mégha ez nem is a valódi fal felülete, de mégis
valódi téglalap, szelet, burkolat –
a mellérendelt (mondat), a hívó (rím)
az oszlopdiagram,
a növényi alapú kapszulák szorongás ellen

ezek a koppanások, a tapadókorongok,
a pontok az elhalványuló falakig

a távolba tűnő falakig kitolt
koordináta-tengelyek rendszerében
mint egy-egy, szabályos időközönként
egymást követő hangjegy, a vers
előtt és után, ezek adnak
keretet, ezek a zárójel, a bilincs,
a kötés, a tartóerő, a szövet,
háló, érrendszer,
a tüdő kis barlangjai
ahogy a lélegzetvételnél megtelnek
valaki bejön, hallom a lépteit.
vesz egy nagy levegőt
verset mond
és kimegy
monoton, lassú kopogással
amikor kiment, megáll.
hallom.

Fűz

Téli trilógia

I.

A postás mindig kétszer csönget

Nehéz megjósolni, hogy mi fogja mellbe vágni az embert. Hogy mi jut eszébe hajnali álmaiban. Nekem most ez a különös kijelentés. Hogy a postás mindig kétszer csönget. Franciául kellene ideírnom. De hát a *Le facteur sonne toujours deux fois* mondatnak nem sok keresnivalója ebben a magyar szövegben.

Akkor, tizenkét évesen nem is értettem, hogy mit jelent. Ültünk a Grand Place sarkában működő modern moziban, Lise, a belga lányka szerette a szerelmes filmeket. Már elmúlt tizennyolc éves, és valahol Spanyolországban élt a vőlegénye. Ő pedig itt várt rá, Valloniában, és velem, a magyar kislánnyal nézte az ilyen fura filmeket.

Felkelek, megnézem újra, hetvennél több év elteltével. Most sem értem, csak az első felét. Most azért, mert a tévé képernyőjén angol nyelvű a szöveg. Mégis, jól emlékszem minden jelenetére. A kallódó figura, akit egy vén vendéglős befogad. Az öregnek álomszép asszony a felesége. Gitározgat, énekel neki. A két fiatal pedig meg akar szabadulni tőle. Én nem, megszerettem ezt a gitározó öreget.

1947-et írunk, engem is befogadtak a belgák. Ez itt a családom. Lise, a szőke lányka különben sem hozzám illő. Őt csak reménytelenül szerettem.

Megyünk hazafelé, kéz a kézben. Lépegetünk a Grand Place macskakövein. Végig a szűk sikátoron, ami fogadott szüleim házához vezet. Hallgatunk. Tél van, leszáll a köd. Lise a vőlegényére gondol, akit nem lát viszont tavaszig. Én pedig rá, akinek fogom a kezét, és akit reménytelenül szeretek.

És akit most ez a fura film, a postás csengetése eszembe jutatott.

Lise már fél évszázada nem él. Néha egy ilyen hajnali álom az első szerelem.

II.

Kétéves menyasszonyom

Gyerekeimről sok mindent megírtam. Csak évek múltán tűnik fel egy-egy fehér folt. Valami, ami kimaradt. Veronika kislányomról például leírtam egyik első, legelső emlékemet. Kislányom talán négy-öt éves, amikor a Simca gyár átadja neki – igen, neki! – új, áramvonalas gépkocsimat.

Most pedig egy, ennél az autóvásárlásnál is régebbi közös emlékünk is eszembe jut. Akkor már elmúlt hét év a forradalom óta, és én még mindig nem mehettem haza. Elhatároztuk, hogy francia feleségem látogatja meg a vasfüggöny mögött élő magyar családomat.

Ketten indultak útnak, mert ötéves kisfiam, Michel is vele ment. Én otthon, Strasbourgban őriztem a házat, és kislányom, Veronika is velem maradt.

Akkor kaptam a hírt: Ákos barátom a szomszédos Fuldában, Németországban volt amerikai katona. Annak idején, a vasfüggöny mögött, az ő húga, Baba volt a menyasszonyom. És hát ez a lány most váratlanul megérkezett. Én pedig mi más tehettem, felöltöztettem Verát, és útnak indultunk, a tizenöt lóerős Citroënemen.

Nagy találkozás volt. Ákos, katonai egyenruhában, Baba, hét éve elhagyott menyasszonyom. Róla csak az jut most így hirtelen eszembe, hogy mindig esővízzel mosta a haját. Fáradtnak tűnt, furcsán megöregedett. A feleségem illatos asszonyka volt, ő pedig nem használt testápolószereket.

Az, hogy hozzám jött, csak most jut eszembe. Talán úgy képzelte, véglegesen. Hogy mennyi időt maradtunk együtt? Talán egy hetet. De az is lehet, hogy csak két-három napot. Baba elmondta az életét. Könyvelő volt, vidéken dolgozott. Sűrűn leveleztünk, én verseket küldözgettem neki. Szomorú búcsúverseket.

Ott, Fuldában keveset beszéltem. Talán csak azt mondtam el, amit mindenkinek. Hogy milyen nehéz a munkám, és hogy milyen keserves az idegen.

Az utolsó este Ákos, a miliciszta ünnepi vacsorát rendezett. Emlékszem, apró lánykám szájába én tördeltem a sok ízes falatot.

– Lefekteted? – kérdezte a pezsgő után barátom.

Bevittem Veronikát a szobámba. Talán azt képzeltem, hogy gyorsan elfog aludni a gyerek. Nem így történt.

– Pupus! – könyörgött mellettem az ágyban. Mert már akkor – és azóta is – ezen a beceneven szólított. – Pupus! Mesélj!

És jöttek, egyik a másik után, a sokszor hallott, jól ismert történetek.

Azután, akármilyen hihetetlen, én, az apa aludtam el kétéves kislányom lágy, langyos karjaiban. Rémlik, hogy Ákosék még benyitottak a szobába, de lehet, hogy ezt is csak álmodtam.

Másnap pedig felkerekedtünk, és útnak indultunk Strasbourg felé a ropogó, havas utakon. Aznap már Budapesten is felszállt a vonatra francia asszonyom.

A bázeli pályaudvaron vártuk őket.

– Milyen volt? – kérdeztem könnyek között.

– Majd elmesélem! – felelte sírva a francia asszony.

– És ti? – kérdezte.

Németországot elmeséltem én is. Hogy megszállta a „boche”-okat egy ötvenhatos magyar katona. De azt nem mondtam el, hogy kétéves lánykám karjaiban felejtettem el Babát, magyar menyasszonyomat.

III. Este a vurstliban

Fehér foltokról szoktam beszélni, ha csak később jut eszembe egy részlet, amit aztán gondosan besatírozok. De mi van, ha nemcsak fehér, hanem bizonytalan is ez a folt? Zavaros, megbízhatatlan? Álmodtam volna? Lehetetlen. Én csak megtörtént dolgokról álmodom.

Ami most forog a fejemben, ötven éve történt. Egy ködös, téli napon. Útközben: repülőtereken, pályaudvarokon. Leírom, saját használatra, magamnak. Aztán pedig lesz, ami lesz. Legfeljebb eldobom.

Kisfiammal éltünk, egy trópusi szigeten. Ma sem értem, hogy a francia asszony hogyan bízhatott rám egy alig hatéves, óvodáskorú gyereket.

Jól megvoltunk kettesben. Vince a Casita del Sol – a Napsugárka – nevű óvodába járt, és a szigetvilágban nincsenek telek.

A szomszédunkban a Szőrényi család lakott, és náluk is volt egy fiacskámmal egykorú gyerek. Ott, Évánál és Don Juliónál töltöttük az estét, jó volt ilyenkor messze az óhazától ez a magyar környezet.

De aztán beköszöntött a karácsony. A vakáció, az iskolai szünet. Mi pedig felkekedtünk, hogy odaát, a család másik felével töltsük az ünnepeket. Burgundiában élt feleségem, kislányom és nagyfiam. Hogy mi ketten hiányoztunk-e nekik, nem tudom. De Vince egyre többet emlegette a mamáját. Én is a feleségemet.

És itt kezdődik az én történetem.

*

Mert eddig minden világos. Gyanítom, hogy későn néztem jegy után, mert már kint, a repülőtéren elkezdődtek a bajok. A British-nek nem indult London felé a szokásos légi járata. Mi ketten pedig menni akartunk minden áron. Szőrényiék már elbúcsúztak, nekik nem élt túl a Pocsolyán rokonuk.

Hogyan, hogyan nem, egy osztrák járaton találtak nekünk két helyet. Itt, az Austrian Airlines gépében már minden tétova és zavaros. A légikisasszonyok nem angolul, németül beszéltek. Valami sűrű, nagy boldogság ömlött végig rajtam, miközben hallgattam a régi, jól ismert bécsi akcentusukat. Ide már egészen közel volt Magyarország. És az Óhaza a jelek szerint még a burgundi családnál is jobban hiányzott nekem.

Landoltunk. Kisfiam félálomban repülte át az óceánt. Azt képzelte, hogy ez itt már francia föld, mi pedig itthon vagyunk.

Furcsa érzés volt a trópusi nyárból átrepülni a télbe. Innen most már visszafelé kerestünk egy légi járatot. Bele kellett törődnöm, hogy aznap este Bécsben mara-

dunk. Szürke téli délután volt, korán sötétedett, és én bevitettem a Rathausplatzra didergő kisfiamat.

Elmúlt húsz év is, mióta utoljára jártam itt. Tél volt akkor is, sorban álltunk a francia követség előtt, *flüchtlinge*: menekült magyarok. A fülünkben még ott zúgott, vibrált az eltiport forradalom hangja.

A Városháza előtt most vidám párocskák korcsolyáztak, és ütemes sramlizene szólt. És mint egy hollywoodi filmben, havazott.

– Tudsz korcsolyázni? – kérdeztem a fiamat. – Na, gyere! – biztattam. – Itt az alkalom! Én most majd megtanítalak!

*

Annyi idős lehettem, mint ő, amikor utoljára korcsolyáztam. A Tabánba, a Fürj utca tenispályáihoz vitt le minket anyánk. Lent, a téren itt is zene szólt, és vidáman bukdácsolnak a gyerekek.

„Este, ha a vurstliban tánczene szól...” Most is hallom a dalt. „Hej, diridiri, hej diridiri dengó!” Anya felerősítette a korcsolyámat, és útra bocsájtott. Úgy, mint most én is Vincét. Emlékek kavarnak. Tankok dübörögnek, figyelem csetlő-botló kisfiamat.

Este még beültünk egy kávézóba, talán még ettünk is valamit. Másnap sikerült visszajutnunk Zürichig, onnan pedig tovább, Autun felé, nyilván egy bérelt gépkocsiban.

Most, fél évszázaddal később, karácsonyeste felhívtam a fiamat. Ezt a régi utunkat kérdeztem tőle. De hiába faggattam, Vince még az első korcsolyázására sem emlékezett. Végül is elbúcsúztunk, és letettem a kagylót. Álom lett volna ez az út? Álmodtam volna, hogy egyszer ötven éve Bécsben korcsolyáztunk a Városháza előtt?

Autunben fent, a katedrálisban voltunk éjféle misén. A szertartásokhoz feleségem ragaszkodott. Hideg éjszaka volt, sűrűn havazott. Soha nem felejtettem el ezt a zavaros repülőutat.

TŐZSÉR ÁRPÁD

Europé földje

(Részletek egy Európa-történetből)

Szent Szövetségek

A Szent Szövetségeket s a Nagy Hármások találkozóit egy orosz cár, I. Sándor hozta divatba, aki 1815-ben, Napoleon bukása után, Párizsban az osztrák császárral s a porosz királlyal „testvéri békére” s a Francia Forradalom előtti világ restaurációjára (azaz a felvilágosodás visszasötétítésére) szövetkezett. A második Szent Szövetség (egy újabb Hármás) 1945-ben (megint csak egy orosz cár dominanciája mellett), többször is összeült, s találkozósaik Európára nézve ugyanolyan végetesek voltak, mint a 160 évvel előbbi. E szöveg írója Jalta idején már tízéves volt, az újsághírekre akár emlékezhetne is, de csak végtelenül hömpölygő tehencsordákra emlékszik, fura kabátos, sapkás orosz katonák hajtották őket isten tudja honnan, isten tudja, hová.

Analógiák – rákmenetben

1.

Nehéz a történelemről nem analógiákban gondolkodni, beszélni: az általam fentebb mínusz első világháborúnak nevezett harmincéves Európa-égés s három millió halottjának árnya még ráfért Pieter Snayers egyetlen festményére, de hány festményre férne rá a második világháború apokaliptizise és ötvenmillió áldozata? A har-

mincéves európai öldöklés-maratonnak nem tudjuk napra pontosan megjelölni a végét (pl. a vesztfáliai béke aláírásának többször is nekirugaszkodtak), a második világháború végét viszont pontosan 1945. május 8-ára teszi a győztesek emlékezete.

2.

De: 1945 és 1948 között a győzelmükbe belehülyült győzők (G. Grass kifejezése) sok millió védtelen német (s magyar) civilt (öregeket-nőket-gyermekeket) űztek el szülőföldjükről, főleg Csehszlovákiából és Lengyelországból. Vagy verték őket helyben agyon. Amit Tamás Gáspár Miklós, helyesen, olyan brutális etnikai tisztogatásnak nevez, mellyel kapcsolatban a hiányzó kelet-közép-európai bűntudat, töredelem és számvetés a térség egyik legszonyosabb erkölcsi botránya. S ezek után kérdés: valójában mikor ért véget a második világháború?

Csodás kékség 2021

Igen, még nem nagy az ember, de képzelettel, hát szertelen. Valahol Közép-Európában egy iskolába beront az iskola egykori diákja (tehát ezúttal nem migráns), s összeszurkálja a gyerekeket s tanítóikat. Az igazgatóhelyettes belehal sebébe, az ámokfutót, aki aznap reggel azt írja naplójába, hogy „ha isten nincs, akkor majd én csinálom itt rendet”, a rendőrök lelövik. Nem siettük el vajon úgy kétezer évvel a felvilágosodást? 2021-ben a kék ég fölöttünk és az ischémiás szív bennünk egyformán üresen kong. Mértékét vesztett világunk faragott kapui pedig nem hasonlítanak sem az erdők fabordáihoz, sem a kék ég csillagportáljaihoz.

Europé földjéből Átok földje

Európa, Ázsiáról leszakadván afféle laboratórium lett, az ősi kontinens boszorkánykonyhája, ahol a régi banyák új nevek alatt főzték régi mérgeiket. Átokföld, melyet hol a kőbalta, hol az ekevas, hol a gépek próbáltak megváltani, de nem ismerték a szeretet, a részvét jelszavát, ezért itt a föld immár csak néha terem, kiszáradnak a folyók, elszáradnak a fák, a nők meddők vagy felmondják anyai tisztüket s a férfiak egymással üzekednek. Egyre ritkábban esik az eső, egyre ritkábban újul meg a világ. Európa a törzsről letört ágként szárad, a beteg Amfortas tehetetlenül nézi birodalma pusztulását. Parsifal a Monsalvat várát keresve a vad tájat nézi: Mi ez a gomba a hegyek fölött, szétpattan, újul, s a lila égbe foszlik? Omló tornyok, Jeruzsálem, Athén, Alexandria, London – valószerűtlen!

Mozdulatlan

„A zuhanás is repülés”

Beszélgetés Varga Emesével Soóky László születésének 70. évfordulóján

Soóky László az elmúlt negyven év szlovákiai magyar irodalmi életének egy különleges alakja volt. Első kötete, a *D. I. vándorlása* negyven évvel ezelőtt jelent meg. A pályáját költőként kezdő irodalmár a verseken kívül több gyermekkönyv és dráma szerzője is. Ez utóbbi műfaj mondhatni meghatározta munkásságának utolsó éveit. A születésének hetvenedik évfordulója kapcsán Varga Emese dramaturgot, a Komáromi Jókai Színház művészeti vezetőjét kérdeztem Soóky László drámairodalmi munkásságáról és munkakapcsolatukról?

– **Hogyan találkoztál Soóky László munkásságával?**

– A Jókai Napok a rendszerváltást követően valódi színházi és közösségi esemény volt. Azt hiszem, 1993–94-ben itt találkoztam Soókyval először. A marcelházi Jé Kisszínpad rendezője volt, vagy épp a zsűriben ült, pontosan már nem emlékszem, csak arra, hogy rendszeresen jártam a szakmai beszélgetésekre, s próbáltam tanulni – jegyzetelni is –, hogy mit mondanak, hogyan kell színházat csinálni. Amikor 1995-ben felvettek a pozsonyi Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakára, Soóky a Komáromi Jókai Színház dramaturgjaként dolgozott, megkerestem őt, hogy tanácsot kérjek a hogyan tovább-bal kapcsolatosan. Kérdeztem, mit olvassak, nézzek – mondta, hogy mindent, amit csak lehet... Kellott néhány év, amíg megértettem, hogy miért tért ki a válasz elől, hogy a „dolgok” úgy egyszerűek és bonyolultak, ahogy gondolom, hogy van úgy, hogy valami majdnem úgy van, de attól még egyáltalán nincs úgy, hogy a világról, színházról, szövegről alkotott rögeszméim milyen gyorsan illannak el, megélt tudás, megkínódott tapasztalat, belső érzékenység nélkül. Úgy másfél évtizeddel később találkoztunk újra, akkoriban kezdett ismét kritikákat írni az előadásokról az Irodalmi Szemlébe. A színház megalakulásának 60.évfordulójára akartunk kiadni egy interjúkötetet, és szerettem volna egy interjút készíteni vele is. Hosszan beszélgettünk színházról, drámáról, szlovákiai magyar közösségről – sok mindenben hasonló volt a véleményünk. Az interjú végül sosem készült el, mert azt mondta, a dramaturg egy láthatatlan ember, nem kell, nem szabad kirakatba

rakni, s bár fontos előadásokban dolgozott (*Hegedús a háztetőn, Liliom, Nem félünk a farkastól*), nem akarta, hogy ennek ilyen jellegű nyoma legyen. De ez a beszélgetés akkor azért elindított egy folyamatot. Soóky akkor egy kisregényen dolgozott *Piros ász oszt, nem oszt* volt a címe (részleteket publikált is a Szemlében), mi pedig Benkő Gézával egy olyan szöveget kerestünk, amely a szlovákiai magyar kisem-ber meg nem írt történeteit dolgozza fel. Megkerestük hát Soókyt azzal, hogy nem írná-e meg ezeket a történeteket monodrámának. Valahogy így született *A nagy (cseh)szlovákiai magyar csönd*, melynek a bemutatója 2016. február 27-én volt a Tiszti Pavilon dísztermében. 2016 májusában pedig megalakult a Dialóg nonpro-
fit szervezet, mert a visszajelzésekből, a sikerből azt gondoltuk, intézményesíteni kell valahogy ezt a törekvést, mert különben nagyon esetlegessé válik. A szerve-
zetnek Soóky Laci is alapítótagja volt, s haláláig aktívan részt vett a munkánkban.

– Milyen közös projektjeitek voltak?

– A *Csőnd* után újabb drámaszövegek születtek. Laci nagyon intenzíven dolgo-
zott, néha nem is tudtuk őt követni. Rengeteg ötlete volt, s hála Istennek sokat
sikerült is megvalósítani, megírni, de volt néhány, amire már nem maradt idő...
Tizenhét drámaszöveg születésénél lehettem „jelen”. Talán mondhatom, hogy
dramaturgként együtt dolgoztam a szerzővel, bár inkább csak tanú, cinkostárs
és beszélgetőpartner lehettem, amiért végtelenül hálás vagyok, mert az alkotás
folyamatának misztériumát még sosem láttam korábban ilyen közlőről. Három
drámakötet (*A kóklerek forradalma, a Meg a Sátán, meg én, Prágai maffia*) foglalja ösz-
sze ezt a drámai életművet. Nyolc és fél próbafolyamatban dolgoztunk együtt: *A
nagy (cseh)szlovákiai magyar csönd, az Azonos időben való létezés, Egy disznótor pontos
leírása, Papa különböző hangszereken hegedül, A nagy (cseh)szlovákiai magyar gulyás-
parti, A bőgős fia meg az ördögök, a Dögölj meg, drágám, a Papa, ha meghal és a Meg a
Sátán, meg én*. Ez utóbbi hivatalos bemutatóját több körben elsodorta a járvány,
de az első megbeszéléseken és egyeztetéseken még Laci is részt vett. Az *Asszisi*
próbafolyamatában sajnos már nem... Nagyon izgalmas szellemi kaland volt ez
az időszak számomra, illetve azok számára, akik részt vettek ebben a munkában.

– Melyik a kedvenc drámád tőle?

– Nehéz ezt megmondani, mert mindegyik fontos volt, csak mindegyik másért.
A történeti trilógiát (*Csőnd – Disznótor – Gulyásparti*) nagyon szeretem, olyan ez
számomra, s úgy érzem, a nézők számára is kicsit olyan volt, mint egy élő fel-
vidéki történelemkönyv, csak olyan gondolatokkal, témákkal, melyeket nem il-
lik a történelemkönyvekben feljegyezni. Ugyanakkor a *Meg a Sátán, meg én* című
monodrámája, mely teljesen elrugaszkodik a szlovákiai magyar valóságtól,
szintén nagyon izgalmas szöveg. A *Papa különböző hangszereken hegedül* pedig vala-
hogy a személyessége, finomsága miatt áll közel a szívemhez.

– Szerinted milyen hatással van a munkássága a felvidéki magyar kultúrára?
– Soóky írói, újságírói életműve nagyon sokrétű, én most csak a drámáiról beszélek, hiszen vannak avatottabb szakemberek, akik a verseiről vagy a prózai írásáról tudnak szólni. Egy évtizeddel ezelőtt még sokan mondták (mondtam magam is), hogy szlovákiai magyar dráma márpedig nincsen. 2016-ban – Soóky drámai sorozatának köszönhetően – elindult egy folyamat, s ma már ez a megállapítás érvényét veszítette. Szerintem ez nagyon fontos. A szlovákiai magyar dráma visszakértült a közbeszédbe, újra fontos, érdekes lett, fiatal szerzők foglalkoznak a dráma műfajával, s egyre több teret és lehetőséget kap ez a téma a kulturális intézményeink falain belül is. Soóky László drámai életműve, úgy vélem, megváltoztatta a szlovákiai magyar drámával kapcsolatos gondolkodásmódot. Magasabb szintre került a műfaj, és emellett úgy érzem, megváltoztatta azt a szemléletet is, mely szerint a kortárs dráma vagy valami különleges szűk réteg számára íródó kísérleti alkotás, vagy valami heroikus kinyilatkoztatás a szlovákiai magyarság identitásáról (még akkor is, ha ez nem állja meg a helyét). Soóky drámái megmutatták, hogy ez a forma – a színházi keret – is lehetőséget ad arra, hogy a közösségről őszintén beszéljünk, s lényegi ellentmondásokat, kérdéseket fogalmazzunk meg.

– Lehetnek relevánsak Soóky drámái a Felvidéken kívül is?

– 2019-ben az *Egy dísznótor pontos leírása* című előadásunk meghívást kapott Debrecenbe, a Deszka fesztiválra. Be kell, hogy valljam, kicsit tartottam tőle, hogyan fogadják majd, mennyire lesz a történet, az előadás úgymond „egzotikum”, hiszen az 1968-as eseményeket nem teljesen lehet párhuzamba állítani az 1956-os forradalommal. Nagy öröm volt számunkra, hogy a Lajos András által előadott Soóky-monodráma éppúgy megszólalt Debrecenben, mint bármelyik felvidéki kisvárosban. *A nagy (cseh)szlovákiai magyar gulyáspartit* – mely az elhazudott rendszerváltásról is szól – Budapesten talán még jobban értették, mint Pozsonyban. *A Dögölj meg, drágám* című kétszereplős abszurd játékot a szarvasi Cervinus Teátrumban mutattuk be. Ha jól tudom, tervben van, hogy tévéjátékot készítsenek belőle az alkotók. Szóval nem gondolom, hogy csak a szűk régió belül lehetne értelmezni ezeket a szövegeket. Az más kérdés, hogy Közép-Európán kívül vajon működnek-e. Keszég László rendező, aki több Soóky-szöveget is színpadra állított (a *Papa különböző hangszereken hegedül* és *A nagy (cseh)szlovákiai magyar forradalmi gulyásparti* rendezője volt), írta a harmadik drámakötet, a *Prágai maffia* előszavában, hogy mekkora élmény volt számára a *Papa hegedül* dunamocsi bemutatója, amikor a nézőtéren ülők nemcsak azt értették, hogy miről szól a történet, hanem pontosan be tudtak azonosítani minden szereplőt, minden helyszínt, minden gesztust – hiszen részben a falujukban játszódik a történet. Mondanom sem kell, majd szétszedték a házat! A ráismerés lehetősége és az ebből fakadó öröm is idekapcsolja ezeket a drámaszövegeket. Hogy fennmaradnak-e ezek a szövegek 50-100 év múlva is, hogy játsszák-e majd őket, nem tudom. De

nemcsak az örökkévalóság mércéjével lehet/kell mérni egy-egy alkotást. Abszolút értelemben persze fontos, mi akad fenn az idő rostáján, de azt hiszem, az is nagyon fontos, hogy az adott pillanatban, korban, közegben mi az, ami előremozdít egy helyzetet. Elvitathatatlan tény, hogy Soóky mint drámaíró hatással volt erre a közösségre, mind szakmailag, amint azt korábban említettem, mind az egyes előadások szintjén: hatott a nézőközönségre, talán közelebb hozta hozzánk saját történeteinket.

– Volt valamilyen mozgatórugója a drámáinak, vagy akár annak, hogy ezzel a műfajjal kezdjen foglalkozni, hiszen a pályája elején elsősorban költő volt?

– Ha a pályája fejlődését nézem, a rendszerváltás előtti időszakban kritikákat, recenziókat írt a színházról, később amatőr színjátszócsoportokban rendezett, de írt jó néhány bábszínpadi adaptációt is. A profi színházzal először – ha jól tudom – 1994-ben került kapcsolatba, két évad erejéig, Holocsy István váratlan haláláig dolgozott a színházban. A dráma nagyszerű lehetőség, forma a világ ellentmondásosságának ábrázolására. Úgy vélem, ezért is foglalkoztatta Soókyt. Mert egyszerre ad lehetőséget arra, hogy ugyanannak a helyzetnek többféle arca is megjelenhessen, hogy nem abszolút igazságokat és kinyilatkoztatásokat kínál, hanem, az igazság valódi természetét, sokféleségét mutatja meg. Valahol mindegyik drámai szövegében ott van a látszat és valóság konfliktusa, semmi nem az, aminek látszik. A tragédia mindig komikus, a legkacagtatóbb tréfák mélyén sok-sok fájdalom rejlik. A nagy ügyek banálisak és a kis gesztusok válnak nemessé és sorsfordítóvá. Egyébként azt hiszem (aztán lehet, hogy ez csak egy szubjektív benyomás csupán), hogy a versei is hordozzák ezt az ellentmondásosságot, többarcúságot.

– Az utolsó darab, ami bemutatásra került, az *Asszisi Szent* volt. Milyen volt a fogadtatása? Megtekinthető lesz valahol az idei évben?

– Az *Asszisi* – eredeti címén *Asszisi Szent vádbeszéde* a legnehezebb szövege mind közül. S talán azt is mondhatom, a legkevésbé drámai. A szerző maga is esszédrámaként jelölte meg a műfaját, s valahol a szöveg billeg e két műfaj között. Fontos szövegnek tartom, és nagyon örülök, hogy a járványhelyzet miatt ugyan kicsit megkésve, de sikerült bemutatnunk 2021 augusztusában Telihay Péter rendezésében Culka Ottó és Molnár Xénia közreműködésével a Komáromi Jókai Színház Stúdiószínpadán. Nehéz próbafolyamat volt, nem adta magát könnyen a szöveg, és sajnos a szerző már nem adott hozzá kulcsot. Ráadásul ő maga is küzdött azzal, hova fut ki Asszisi szent önostorozó vádbeszéde. Az utolsó drámaszöveg, de valamikor a *Gulyásparti* után kezdte írni. Újra és újra nekifutott, hozzátett, elvett a szövegből, s bár megírta a befejezését, de lezáratlan maradt. Telihay Péter előbb rádiójátékként rendezte meg Culka Ottóval, akkor még kicsit mást gondoltunk a szövegről, később találta ki Péter, hogy lehet ezt a szöveget kicsit elemelni, hogy ne csak ez a maró vád és önvád működjön benne, hanem kapja meg azt a

könnyed humort is, ami a korábbi Soóky szövegeket jellemezte. A közönség számára, úgy vélem, megosztó volt, ami egyáltalán nem baj, sőt, ez mutatja, hogy a probléma, amiről az *Asszisi* beszél – a szlovákiai magyar közösség alapvető dilemmái, kihagyott lehetőségei, önsorsrontása – még nincs a helyén, mindenki másképp viszonyul ehhez, vannak, akik beismerik ezeket a félrecsúszott helyzeteket, s van néző, aki számára ez kellemetlen. Nem hiszem, hogy baj az, ha egy színházi előadás kilép a társadalmi komfortzónából, sőt. Ez a dolga.

– **Várhatók a közeljövőben újabb színpadi adaptációk?**

– A *Meg a Sátán, meg én* hazai bemutatójára még nem került sor. Laci azon a napon ment el, amikor a bemutatóját kitéztük: 2020. február 15-én. A járvány miatt ez már lassan két éve csúszik, mindig továbbkerül... Ezzel még mindenképpen adósok vagyunk.

– **Van esetleg egy olyan idézet, gondolat Soóky Lászlótól, amit a felvidéki magyarság zászlajára – ha lenne ilyen – kellene tűzni?**

– Ahogy azt említettem, Soóky került a zászlóra tűzendő jelszavakat. A zászlókra, azt hiszem, egyértelmű jelszavakat tűznek, lényege az egyszerűsítés, hogy mindenki számára világos legyen, mi az irány. Na ez az, ami szerintem őt nem igazán érdekelte. Az egyértelmű irányok. A felvidéki magyarság számára szerintem az a fajta önreflexió és önkritikai készség kifejlesztése lenne fontos, amit ő a drámaszövegeiben megmutatott. Az, hogy a helyzeteket ne csak egy módon értékeljük és skatulyázzuk, hanem finomabb, elemzőbb módon akarjuk megérteni. Mert egy helyzet nem fekete, vagy fehér, hanem „Hol fekete, hol meg fehér”. Vagy hogy az utolsó verseskötet címe mellé még egy idézettel éljek: „a zuhanás is repülés”.

Oszlopok 1

Szent Valentin-napi erotikon

ROBIN SKELTON

A bőrkabátos nő

Bőrkabátja
csillogott a napon. Átvette
egyik csizmás lábát
a másikon, rágyújtott
egy cigarettára, hátradőlt.
A bőr megcsikordult.
Megszólalt: „Fogadok,
hogy frászt kapsz attól,

ha azt mondom, hogy nagyon
jó vagyok az ágyban
és komolyan meg szeretném
veled próbálni!”

Leültem a terasz szélére.
s így válaszoltam:
„Valóban nem vagyok biztos benne,
hogy mit tennék –

de az szent, hogy nem
kapnék frászt”.
A könyöklőfal alatt
a sziklaszirt merőlegesen
zuhant hanyatt-homlok a tengerbe.
Hozzátettem:
„Meglovagolhatnám a helyzetet,
vagy talán lépjek félre ide?”

S rámosolyogtam.
Megborzongott és visszamosolygott.
„Derült az idő kinn” mondta,
„de még hűvös van arra,
hogy sokáig kint maradjunk. Nem
mehtnénk be inkább a házba?”
„A tavasz még csak három
napos – ne legyünk

türelmetlenek” feleltem.
Az ajtóban visszafordult
és arcomat gyengéden megérintette
fekete kesztyűjével. S azt súgta:
„A Tavasz Pokol,
ha jó vagy az ágyban,
de rossz a szerelemben!”

Egyensúly

Ebédidőben

A Story of Love

Mikor a busz hirtelen megállt nehogy
elgázoljon egy anyát és gyermekét az úttesten
a szemben ülő kalapos fiatalasszony
hozzám csapódott s én nem lévén fából
tüstént egész testemmel elkezdtem
szeretkezni.

Először ellenállt mondván
túl korai még az idő és épp most
reggelizett különben is
ellenszenvesnek talál. De mikor
elmagyaráztam hogy ez itt a
nukleáris kor és délre itt
a világvége levette zöld kalapját
zsebre tette buszjegyét és
és bekapcsolódott a testmozgásba.

A buszközönség tengernyi nép
megdöbrent meglepődött és mulatott
és bosszankodott de aztán
elterjedt a hír hogy délben itt a világvége
zsebre vágta buszjegyüket s büszkeségüket
és tömegszeretkeztek. Még a
jegykezelő is átmászott a vezetőfülkébe
hogy a sofőrrel némileg érintkezzen.

Aznap este hazafelé a buszon
zavarban voltunk főleg én
és a zöld kalapos fiatalasszony egyszerre
mondtuk egymás szavába vágva milyen
elhamarkodottak és esztelenek voltunk.
Aztán mert nem vagyok szívbjajos
felálltam és kijelentettem kár hogy

nem jön el a világvége majdnem
minden délben és hogy úgy tehetnénk
mintha. S akkor megtörtént...

Villámgyorsan partnert cseréltünk
s a busz nemsokára átvette a
naftalingolyó fehér testek pajzán ritmusát.

S másnap
S mindennap
Minden buszon
Minden utcában
Minden városban
Minden országban

az emberek úgy tettek mintha
délben eljönne a világvége.
Ez még nem következett be.
Bár részben már igen.

Régi homlokzat

benyúlhatok

benyúlhatok kérte ő
felsikoltok szólt a nő
de csak egyszer kérte ő
finom szuper szólt a nő

megfoghatom kérte ő
de ne nagyon szólt a nő
etye-petye mondta ő
miért is ne szólt a nő

menjünk gyere kérte ő
ne túl messze szólt a nő
majd én viszlek kérte ő
maradj veszteg szólt a nő

hegyre föl és völgybe le
hegyre igen völgybe ne
igen jó lesz mondta ő
csókolj meg hát szólt a nő

izegnék meg mozognék
ez szerelem de ne még
ha akarod mondta ő
önző gyilkos szólt a nő

ez az élet mondta ő
de a nejed szólt a nő
most most mondta ő
ó ó szólt a nő

jaj de baba mondta ő
ne hagyd abba szólt a nő
de bezsongtam mondta ő
vigyázz lassan szólt a nő

lezuhantál? kérdi ő
de mekkorát szólt a nő
csodálatos mondta ő
Tied vagyok szólt a nő

Kalapácsok

Szomorú a hús felláció után

Szomorú a hús felláció után.
A hatvankilenc után a hús bús.
Homok-e a gyönyör? Nincs más
e rángás után? Csak várni,
egy másik görcsös rengést, másik élvezetet,
látszatra feneketlent, de üres
e percnyi villamosság?
Felhígult a kielégülés emléke
és píp
szivárog ki lassan életedből.

Éjfél körül, a telefonba

Szeméremdombom sűrűje sárgás-barna
mondja éjfél körül a nő a telefonba.
Több hírt
nem ad testéről, kívánságairól.
Csak ennyit, többet egy kukkot sem.
„Ha nem jössz ide gyorsan,
s én sem mehetek hozzád,
nem érem meg a reggelt.”
Egyetértek, nem szólok többet. Megyek.

A föld ágy

A sürgős szerelem melegágya a föld,
olyan, melynek nincs ideje az ágyra.
Szőnyegen vagy kemény talajon
test testbe szőve köt nedves alkut.

Aztán pihenni, gyerünk az ágyba.

Feneked márványára

Feneked márványára véstem sírfeliratomat.
Most, hogy elválunk, halálom nem enyém, tiéd.
Örökre elvitted.

Végh Zsoldos Péter fordításai

Fények

Szurdok 2

Szurdok 3

Staudt-Csengeli Mihály – Az „új Munkácsy”

„Művészeti életünkben hiányzik a fejlődés és a nívó természetes hierarchiája. Egy síkon mozog a dilettáns, a féltehetség és a rangos művész. Az önállósult szlovenszko-i művészetből így hiányzik a kiválasztódás és a tradícióképzés lehetősége. Lendületet, erjedést és letisztult értékeket csak azután várhatunk, ha a megbecsülés és az értékelés helyes méreteire ébred a szlovenszko-i magyarság egyeteme. A művészet a nemzeti kultúra lényeges alkotórésze, de hogy társadalmi tudatosító szerepét betölthesse, a magyarság minden rétegének egységesen vállalnia és ismernie kell ezt a művészetet.”¹ Brogyányi Kálmán 1937-ben megfogalmazott gondolatai óta nem sok minden változott, csupán az ország neve és a magyar művészek létszáma. A megismerésre való vágy megcsappant, ahogyan az alkotói kedv is. Talán az utókor feladata ösztönzés céljából létrehozni egy mesterséges hierarchiát, és kiemelni a dilettáns tömegből a tehetséges, rangos művészeket.

Vajon ma hányan bólogatnának lelkesen, ha megkérdeznénk, hogy tudják-e, kit nevezett Fábry Zoltán „új Munkácsynak”? Kiről írta, hogy „ami másoknál intellektuális erőfeszítés következménye, az a fiatal festőnél előiskolázás nélküli, magától értetődő, őseredeti ráismerés eredménye.”² Ki kapott Matisse-től megerősítést³ arra, hogy kövesse az általa kiszabott „makacs utat”, és kinek szánt egy egész kötetet 1986-ban Szij Rezső? Kiről mondja elismerően Lőrincz Gyula, hogy „Markáns festőegyéni-séggé fejlődött, önálló kiállításokat rendezett és képviseltette magát szinte minden hazai országos és külföldi kiállításon. [...] megtalálta sajátos festővilágát, kifejezési formáját. Minden idegen hatást lerázott magáról.”⁴ Gwerk Ödön kibén ismeri fel a tehetséget, mellyel képes lehet „jobb dolgokat létrehozni, mint (amilyeneket) festenek és rajzolnak sokan azok közül, akik magukat jó festőnek tartják.”⁵ Talán néhányan rávágják, hogy Staudt-Csengeli Mihályról vélekednek így neves kortársai, de többen fognak rácsodálkozni arra, hogy miért nem hallottak egy ilyen megítélésű művészről.

¹ Brogyányi Kálmán: *A művészet*. In: *Az Ország Útja*, II. évf., 1. sz., Budapest, 1938, 128. o.

² Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 19. o.

³ Uő. 50. o.

⁴ Prandl Sándor: *Színek és formák*. In: *A hét*, XXI. évf., 11. sz., 1976, 24. o.

⁵ Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 14. o.

Gyalupadtól a csehszlovákiai magyar képzőművészet élvonalába

Staudt-Csengeli Mihály 1907. április 14-én Komáromban született. Itt töltötte gyermek- és ifjúkorát a Megyercsi utcában, majd 1924-től a „singellői” (Komárom proletárnegyede) családi házukban.⁶

Staudt pályaválasztásának körülményeiről nem igazán tudunk. Annyi bizonyos, hogy korán özvegyen maradt édesanyjának három gyermek fenntartása mellett, a nagy szűkösségen, aligha jutott eszébe a kis Mihállal besétálni valamelyik kiállítóterembe. Húga varrást, öccse lakatosságot, ő maga asztalosságot tanult. Azt azonban feljegyzik róla, hogy tíz-egynéhány éves korában már homlokon csókolta a múzsa. Korán feltűnt tehetségével, 1918-ból fennmaradt pasztell-tájképét a Szlovák Nemzeti Galéria őrzi.

Az ifjú Staudt művészi képességeit idejében észrevette a pedagógusnak is kiváló, elismert festő, Harmos Károly, akinek Szóbel Géza festőbarát mutatta be 1922-ben.⁷ Első szakmai impulzusok tehát Harmos szabadiskolájában érték, mely 1920-ban nyitotta meg kapuit és 1944-ig működött. A tehetséges és szorgalmas diákok tandíjmentességet élveztek. Harmos szigorú, fegyelmezett, de jó humorú tanár volt, akinél a közismert képzőművészeti technikák mellett a batikolást, freskófestést, keramikusságot, üvegfestést stb. is elsajátíthatták diákjai.⁸

Akkoriban Pozsony és Kassa mellett a harmadik legjelentősebb művészeti központ Komáromban volt. Itt működött 1923-tól a Jókai Egyesület Szépművészeti Osztálya, mely a kiváló művésztanár, Harmos Károly vezetése alatt a tehetségek egész sorát bocsátotta szárnyára. Hogy csak a fontosabbakat említsük, Komáromból indult Budapestre: Apró Margit, Rafael Győző, a Basilides testvérek, Sándor és Barna. Itt működött Berecz Gyula szobrász, a festők közül Broczky Béla, Koppány Károly, Komáromi-Kacz Endre, Hetzer Géza, Nagy Antal, Rauscher Görgy, időnként Reichental Ferenc. Ide tartoztak a környékről Thain János, Zmeták Ernő, Csicsátka Ottokár, Feszty István és még sorolhatnánk.⁹

Kétségtelen, hogy Komárom kulturális életének arculatát a pécsi születésű Harmos művészi-, oktatói- és szervezői tevékenysége határozta meg, melyhez hasonlót a szlovákiai magyar képzőművészetben azóta sem tapasztalhattunk.

Itt formálódott az alkotni vágyástól fűtött műbútor-asztalos segédben az a hiivatástudat, mely kitartott élete végéig, és azon kevés művészek közé emelte őt, akiknek nem kellett megalkudni, pályájukat elhagyni. Az apró „kitekintések” mindig magukkal hozták a visszatérést.

⁶ Szuchy M. Emil: *Staudt-Csengeli Mihály életútja*. In: Irodalmi Szemle, XXIII. évf., 3. sz., Pozsony, 1980, 267. o.

⁷ Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 12. o.

⁸ Gaál Ida: *Komárom művészete a két világháború között*. In: „Külön világban és külön időben”, Budapest, 2001, 105. o.

⁹ Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 12. o.

Harmos is szüntelenül biztatta, segítette a fiatal munkásfestőt, lehetőséget biztosítva neki a továbbtanulásra Fényes Adolfnál, Aba-Novák Vilmosnál vagy épp Szőnyi Istvánnál.

Staudt szülővárosát fiatalon elhagyta. Az a bizonyos belső tűz, illetve a munkanélküliség ijesztő ténye űzte el Komáromból. De nem szakadt el szülővárosától. Továbbra is részt vett a JESZO tavaszi és őszi seregszemléin.

1926–28 között ideje nagy részét Selmecebányán töltötte, ahol Gwerk Ödön festőművész lett másik tanítómestere. *„Harmostól a rajz tisztaságát, a természet harmóniáját, a líra és a dráma fegyelmét tanulta. Gwerk Ödöntől a hegyvidék monumentalitásának látványát, a hegygerincek vonalait, az utak kanyargását, a földfelület emelkedését, mélységeit vette át. Ide rejtette azt a dinamikus erőt, amellyel mozgásra, kanyargásra, elsimulásra készítette a kozmikus világot, s majd később az univerzumot.”*¹⁰

Selmecebányáról Zólyomba költözött, ahol Wittman tejfeldolgozó üzemében vállalt állást. Persze csak névlegesen, hiszen a tulajdonos észrevette Staudtban a művészt. Saját villája szobáinak tervét, belső architektúráját készítette el vele. Wittman szenvedélyes műgyűjtő volt, fából faragott barokk szobrokat vásárolt, és alkalmazottjával hozatta rendbe. Mecénása lett Staudtnak, aki Párizsba, a Julian Akadémiára is az ő segítségével jutott ki.¹¹

A harmincas évek elején már a műértő kritika is tudomást vett róla. 1934-ben Pozsonyban önálló kiállítást biztosítottak számára, amellyel elnyerte a Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság aranyérmét.

1937-ben újra visszatért Párizsba. Hol mecénása, Wittman, hol Gwerk Ödön, hol pedig Pór Bertalan ajánlólevelével ment feltöltődni, ahol közelről tanulmányozhatta az általa tisztelt Matisse, Chagall, Braque vagy éppen Picasso alkotásait.

A bécsi döntés után Szlovákiában maradt, és a szlovákiai magyar művész társadalom által Menyhén létrehozott művésztelepen húzódott meg. Az őszi szokásokat őrző falucskában a szorgos paraszti életre irányult a művész figyelme. A falusi világ közelsége, békét áhító csöndje, az emberek jósága és őszintesége további lelkes munkára ösztönözték Staudtot. Jellegzetes parasztcok, munkáskezek és a falu hangulatát érzékeltető mozdulatok szerepelnek akkori vázlatain.

A konstruktivizmusra, a kubizmusra és a különböző művészeti irányzatokra érzékeny művész menyhei alkotásain a realiztikus látásmód öltött testet. Ekkor vette fel a Csengeli vezetéknevet is, amikor a náciák vissza akarták németesíteni. Anyja vezetéknevét kiegészítette egy „i”-vel, ezzel hangsúlyozva magyarsághoz való hűségét.¹²

¹⁰ Szuchy M. Emil: *Staudt-Csengeli Mihály életútja*. In: Irodalmi Szemle, XXIII. évf., 3. sz., Pozsony, 1980, 269. o.

¹¹ Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 22. o.

¹² Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 10. o.

1944-ben bevonult katonának, részt vett a Szlovák Nemzeti Felkelésben, november végén a németek fogságába esett, ahonnan csak a felszabadulás után tért vissza. Az ezután következő állomások: Menyhe, Nyitra, de csak rövid ideig.¹³

1947-ben megnősült, Pozsonyban telepedett le. Felesége Hegyi Ilona volt, aki ugyan jogot végzett, de az irodalomban és a művészettörténetben is otthonosan mozgott. Két gyermekük született: Ágnes és Mihály. Fia apja nyomdokaiba lépve a pozsonyi Képzőművészeti Akadémia restaurátor szakán végzett, a pozsonyi Városi Képtárban dolgozott. A házassággal jó körülmények közé került. Felesége az anyagi támogatás, kulturált környezet, nyugodt családi légkör megteremtését jelentette számára.

1948-ban tagja lett a Képzőművészek Szövetségének, de nem tudott azonosulni velük. Az akkor divatosá vált, de tévesen értelmezett realizmussal, vagy inkább fotorealizmussal, fotonaturalizmussal nem tudott megbarátkozni, annak ellenére, hogy voltak próbálkozásai.

Ekkor szánta rá magát hivatásszerűen a hosszú évekig megélhetésének legfőbb forrását jelentő restaurálásra. 1954-ben letette Prágában F. Peter professzornál a hivatalos restauratori vizsgát. A bényi rotunda falán, a késmárki evangélikus fatemplomban, a kassai Nemzeti Színház falfestményein és a somorjai evangélikus templom freskóin, hogy csak a legjelentősebbeket említsük, ott a mester keze nyoma. Mellette művészi felfogásának megfelelő alkotómunkát végzett, illetve külföldi utakon is részt vett. Megfordult Tuniszban (1961-ben), Görögországban, Egyiptomban, Libanonban és Törökországban (1964-ben).¹⁴

A hatvanéves Staudt ünneplésére a Szlovák Nemzeti Múzeumban kiállították műveit. Ekkor a Nemzeti Galéria sok képet vásárolt tőle. A város szélén kertet vehetett magának és családjának. Kint a szabadban kedvére festhetett. De voltak egészségügyi gondjai is, ezek elől a szabadba vagy a hangversenyterembe menekült. Rajongott a zenéért. Menyhén megtanult tárogatózni. A zongorát is kedvelte.¹⁵

1970. március 26-án az egyik pozsonyi kórházban hunyt el hosszas betegség után.¹⁶ Utolsó kívánságai közé tartozott a Staudt-életmű kiállítása és visszajuttatása szülővárosába, mely meg is valósult.¹⁷ Képei nagy részét a révkomáromi Duna Menti Múzeum, illetve a pozsonyi Nemzeti Galéria őrzi. Ezenkívül magángyűjteményekbe is sok került: Wittman gyároshoz, Pór Bertalan festőhöz, Weigl Antal nyitrai szabócégtulajdonoshoz, Mandók Kálmán nyitrai ácshez, Szőke József nyitrai vésnőkhöz, Dr. Rusil Ödön nyitrai orvoshoz, Dr. Földes Sándor révkomáromi ügyvédhez, de sok kép holléte még kérdéses.

¹³ Szuchy M. Emil: *Staudt-Csengeli Mihály életútja*. In: Irodalmi Szemle, XXIII. évf., 3. sz., Pozsony, 1980, 270. o.

¹⁴ Szj Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 38. o.

¹⁵ Mács József: *A művész életműve – szülővárosában*. In: A hét, XVI. évf., 6. sz., 1971, 10. o.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Mács József: *A művész életműve – szülővárosában*. In: A hét, XVI. évf., 6. sz., 1971, 10. o.

Az „iparos” művész

Staudt azon művészek közé tartozott, akik mindig az alkatuknak és a tehetségüknek megfelelő festői látásmód szerint dolgoztak. Pályája kezdetén a kubista természetlátásból indult ki, anélkül, hogy a kubizmussal vagy ennek termékeivel találkozott volna.

Többen is sajátos látásmódjának megtartására buzdították, mint például szlovák festőbarátja, Miloš Alexander Bazovský. Így Párizsban annak ellenére, hogy kiemelt figyelmet szentelt Braque, Matisse vagy Foujita alkotásainak, nem került közvetlen hatásuk alá.

Első munkái a kubisztikus látásmód jegyében születtek, ez maradt művészetének egyik jellemzője, bár a naturális pontosság iránti érzékét Harmos mellett kama-toztatta, aminek a szlovák személyi kultusz éveiben még némi hasznát is vette. Realista képeket a szocreál előtt is festett.

A naturalista és kubista elemeket a tudatos képformálás révén helyezte egymás mellé. Ez a kettőség jó néhány képén visszaköszön, de kétségtelen, hogy el tudott szakadni a naturalisztikus emlékektől, melyet kozmikus képei vagy éppen kréta- és szénrajzainak „*ama darabjai bizonyítják, amelyeken az idomformák csak kötetlen képzettársítás révén idéznek fel bizonytalanul körvonalazható tárgyakat*”.¹⁸ A táji jelleg sem ösztönzi naturalista kifejezőmódra.

1937-ben Párizsból hazatérve kiállította képeit, melyekről Brogyányi Kálmán művészeti író úgy vélekedett, hogy színviláguk tudatosan nyers, ami alkotójuk erős egyéniségére vall, viszont „több finomságot”¹⁹ szeretne látni.

A „nyers” képzete itt elsősorban a technikából adódik, a festék darabos fölrakásából. Ebből az időszakából már ismerünk olyan képeket is, amelyeken a pasztellszínek lágyan terítik be a szögletesen tagolt képmezőt. Ellenben „nyers” színfokozatok később is feltűnnek, de mindez inkább a kifejezőeszközök fokozatbeli gazdagságára utal, mintsem az erőteljes színek kizárólagosságára.

Kompromisszumra kényszerült, amikor a létfenntartás miatt 1950-ben rövid ideig klasszicizáló képeket festett, vagy amikor a fotonaturalizmus nyomásának engedett. Festett az impresszionizmus jegyében is, folytatva a menyhei évek alatt oldott festői felfogásban született akvarell sorozatát.

Korának minden stílusát kipróbálta. Talán restaurátori tevékenysége hathatott a gyakori építészetre jellemző képszerkesztési módra. Számos fekete-fehér és színes rajza ókori (egyiptomi, tuniszi, görög stb.) épületeket, gótikus templomokat idéz. Alkalmazza a kubizmusra jellemző formákat, de elveszi a mértani alakzatok rideg élet, melegséggel tölti meg őket lágy pasztell színei révén, hogy

¹⁸ Szij Rezső: *Staudt-Csengeli Mihály művészetéről*, Budapest, 1986, 41. o.

¹⁹ Uő. 50. o.

sokszor az impresszionizmus finom hangulatát közvetítik még kozmikus témájú absztrakt képei is.

Staudt-Csengeli művészetében a mindennapi, a „földi” élet számos területe éppúgy megtalálható, mint a földöntúli világ, a kozmikus tér. 1988-as budapesti kiállításán számos kozmikus ihletésű képét láthatta a közönség, s a képek alatti évszámok igazolták, hogy egész életművén végigvonul a téma iránti érdeklődése.

Zenerajongóként és a koncerttermek rendszeres látogatójaként némelyik képen zenei motívumokat is érzékeltet. A képi kellékek, a formák, az emberi testek és tárgyak csoportosítása valóban felidézhetik a ritmus benyomását, és ez máris kelthet zenei hatásokat. Alkotásain a ritmus határozottan megragadható kompozíciós elem, s mint ilyen, rendezői szerepet tölt be.²⁰

Az 1960-as évektől kezdve végképp lezárul művészete látványt figyelembe vevő vonulata, és újra fiatalsága avantgárd szemlélete nyer teret. Hitvallása szerint a „tisza művészetet” a színek művészete jelenti, ez a kezdő és a végső motívum, valami forma hozzáadásával, tartalom nélkül.²¹ (3. kép)

Staudt-Csengeli benne élt a maga korában és társadalmában, hangot adva a kor emberi problémáinak. A közvetlenül ható propaganda, agitáció távol állt tőle, és később sem használta fel érvényesülésre.

A tárgyakat nem mindig elevenítette meg természet szerinti hitelességgel, gyakran megelégedett a formák összefonásával, a többit rábizta a kiegészítő képre. *„Nem az egzotikumot, a feltűnőt akarom művelni festői eszközeimmel, hanem sürített jellemzést szeretnék adni. S ha ez sikerül, ezzel talán egy-egy tájegység „fogalmát” is kialakíthatom, vagyis a körülményeket ismerő számára ösztönzést adhatok egy sor művészi asszociációra.”*²² (Staudt-Csengeli Mihály, 1980)

De mi történik azokkal, akik hasonló alkotások láttán tudatosan kizárják az asszociáció folyamatát, és értetlenül elsétálnak? Mi az oka annak, hogy egyre kevesebben szemléljük az alkotásokat? *„Ahhoz, hogy értsük, amit látunk, a spontán reakcióink mellé bizonyos tudásra is szükségünk van. Ez teszi lehetővé, hogy az alkotás lényeges jellemvonásaira figyeljünk és a mellékes tulajdonságokat elhanyagoljuk. Ehhez pedig sokat kell tanulni, érdeklődni és látni. A rendszeres tárlatlátogatás abban is segít, hogy életünk harmonikusabbá váljék. A kiállított képek, szobrok, iparművészeti tárgyak vagy a bútorok, de az ismertető szövegek és a tárlatvezetések is ezt a célt szolgálják.”*²³(Staudt-Csengeli Mihály, 1980)

²⁰ Mács József: *A művész életműve – szülővárosában*. In: A hét, XVI. évf., 6. sz., 1971, 10. o.

²¹ Uo.

²² Szuchy M. Emil: *Staudt-Csengeli Mihály életútja*. In: Irodalmi Szemle, XXIII. évf., 3. sz., Pozsony, 1980, 267. o.

²³ Uo.

Egyenes beszéd

Ferdinandy György Tambo és Szerecsenségem története című új köteteiről

Tambo. Főnév, jelentése a kecsua indiánok – az inkák utódai – nyelvén: pihenőhely, raktár. Ferdinandy György, József Attila-díjas író ezt a spanyol kifejezést választotta idén nyáron kiadott zsebkönyvének címéül. A Buda és Florida között ingázó szerző 2020-as kötete, a *Könyv a világ végén* megjelenése alkalmából készített online videóinterjú szerint számvetésre, nyilvános gyónásra, bünbánatra készült ennek a legújabb kötetének megírásakor. A további út megtételéhez – ráadásul az élet nevű őserdőben térdig gázolva – szüksége is lehet arra, hogy erőt gyűjtsön. Hát még, ha figyelembe vesszük, hogy nyolcvanöt év tornyosul a háta mögött! Útközben pedig a lét nagy kérdéseire is megpróbál egyértelmű válaszokat adni.

Ez jutott eszembe, miután 2020 decemberében több mint egy órán át hallgattam a világhálón Navarrai Mészáros Márton, a felkészült riporter és az életműgondozója, valamint Ferdinandy György, a múltján merengő prózaíró, a hajdani Puerto Ricó-i professzor időutazását. A két barát fizikai korlátokkal, de érzelmi kötöttségek nélkül beszélt: a koronavírus-járvány miatt nem azonos térben, hanem Budapestről és Miamiából cseréltek eszmét, a nyilvánosság ellenére kötetlenül. Immár a kész nyomdaterméket lapozva megállapíthatjuk, hogy kis terjedelme ellenére nemcsak egy művész hitvallását, életútjának és életművének állomásait, vázlatát tartalmazza, hanem a *Forgácsok* cikluscímmel és műfaji megjelöléssel sajátos elmélkedéseket, aforizmákat is olvashatunk benne. Ferdinandy legnagyobb emberi és írói erénye, az őszinteség átüt mindegyik írásán, szinte minden során – kamaszos keresetlenséggel, ám választékosan fogalmazva meg a valóságot. Önmagát, de kor- és sorstársait sem kímélve.

Ferdinandy stílusa és művészi védjegye is ez a szókimondó, egyenes beszéd, amely végigvonul többretegű életműve valamennyi állomásán. „*Az a hibám, hogy ismétlegtem magam. Hogy többször is megírom minden történetemet.*” „*A francia baloldal nem ünnepelte a budapesti forradalmárokat. A szocializmus sírásóit!*” „*Az egyik este én is elmondtam, hogy miért tört ki a felkelés Budapesten. Emlékszem, az emberarcú szocializmusról beszéltem. Nem volt könnyű dolgom. Keresnem kellett a szavakat.*” „*Nem lesz sikeres*

író belőlem, nem török be a világirodalomba. Nem török be sehová. Hogy miért írok akkor ötven éve? Talán csak azért, hogy kimondjam: gyalogolni nehéz. Hogy nem lehet megszokni a kint. Hogy a sérelem nem gyógyul, üszkösödik. Hogy üvölteni kéne, és nem jön az ember torkára a hang.” „Csak az anyanyelvemen mondhatok ki bármi lényegeset. Magyar író csak így maradhatok.” „A kádári negyven év belterjes irodalma soha nem fogadta be a nyugatiakat.” „Akkor hát mi a fészkes fene lennék? Hová sorolhatnám be magam? Rágom a körmöm. A nyugatosok kozmopoliták lettek volna? A népi írók földművesek? Vágy ez csak egy hamis alternatíva jó és rossz helyett? Szóval hová? Talán a magyar írók közé. Ezt a definíciót vállalom.”

A számára-számunkra egyaránt igazán fontos kérdéskör: a háromnyelvű – előbb franciául, majd magyarul és spanyolul is író – alkotó magyarságának értelmezése és magyarázata, a szülőföld sokszínűsége, a kettészakadt hazai kulturális tér talánya, a szekértáborok közötti kapcsolattartás lehetősége. Ferdinandy noveláiban, elbeszéléseiben részletekből is sokat láttatóan felskiccelt életeseményein keresztül is tükröződik az általa ábrázolt környezet, a magyar hon, Európa, Amerika és az emigráns, a mindenütt idegen személy gondolat- és érzésvilága.

A *Tambo* megjelenésével szinte azonos időszakban indult el az Európa Könyvkiadó legújabb életműsorozata, amelynek Ferdinandy György az alanya. A sorozat első darabja, a *Szerecsenségem története* 1988-ban, a szocializmus alkonyán már megjelent a Magvető gondozásában, Bodor Ádám szerkesztői munkájaként, és három évtized múltán, Navarrai Mészáros Márton újraszerkesztésében, most újra kezébe veheti az olvasó. Akkoriban a látványos sikerhez nem annyira az írásmű esztétikai értéke, hanem az író közéleti státusából „a nyugati magyar irodalom reprezentánsa”, a disszidenslétből és a szerző trópusi lakhelyéből eredő egzotikum járult hozzá. Természetesen nem véletlenül: Ferdinandy alkotói szokásához híven többször, több szemszögből is megírja élete sorsfordító eseményeit (legutóbb Kántás Balázs irodalomtörténész az *Országút* irodalmi lapban írt kritikájában hívta fel erre a figyelmet), beszámol arról, hogy a hosszú emigráns-lét után milyenek voltak a hazatérés stációi. (*Péter* címmel néhány oldalt szentel *Tambo* című elbeszéléskötetében annak az eseménynek, amikor őt, az úgymond neves francia írókat egy budai kisvendéglő kerthelyiségében összehozták Esterházy Péterrel, az ifjú skriblerrel: „Hazatelepülésem után nem láttuk gyakran egymást. Befutott író lett a fiúból, én pedig ismeretlen maradtam, miután kigyógyultam a franciaságból, és visszafogadott az Óhaza.”)

Ferdinandy személyes, ebből fakadó írói élménye az önazonosság keresése, valamint a kívülállás és a kirekesztettség tapasztalata. Ez nem a nyugati értelmiségi elidegenedés élménye, hanem a létező szocializmus valóságában megtapasztalt kiközösítési gyakorlatból megteremtődött emlékkép, majd a trópusi égöv lakóinak a miénktől különböző értékfelfogásából, illetve az európai szellemiség ütközéséből fakadó konfliktus.

A *Szerecsenségem története*, amely ékes példája a felsoroltaknak, hat írásból áll. Kezdetben azt hihetné az olvasó, hogy a szerző a tolsztoji életrajzi regény klasszikus hármastagolását követi, amikor a gyötrelmes gyermekkor (második világháború, bombázások, szegénység és nélkülözés) és a kamasz évek (diktatúra, kitelepítések, családi kálváriák) eseményeit sorolja, ahol a kommunizmus sivárságában csak Mimi néni Gerlőczy utcai tánciskolája nyújt felüdülést. Ám Ferdinandy az utolsó, a kötet címadó novellájában csak eljut a „nyugdíjas” korig: ott már a Puerto Rico szigetén három évtizeden keresztül folytatott egyetemi tanárság idején járunk. Élvezetes, képgazdag stílussal ábrázolt eseménysort tár elénk: „Most is csak azok az esetek jutnak az eszembe, amikor kiálltam, és vállaltam a következményeket. De állandóan nem állhat az egész világgal harcban az ember. Két összecsapás szünetében elhallgatások, megalkuvások, árulások töltötték ki az életemet. Elmulasztott tettek, meg nem történt dolgok, amelyek nyom nélkül elmerülnek a múlt mocsarában, nem sínyli meg őket, csak az önbecsülés, és nem marad utánuk, csak az a névtelen undor, ami azóta sem ereszti el a torkom, valahányszor végiggondolom az életemet.”

Igaz, nem a *Titótól Trujillóig* című betét zárja a kötetet, mégis érdemes megemlíteni. Két emigránssal van dolgunk, Puerto Ricón élnek. Az idős Létai úr, a Pesterzsébetről Dominikára került fűszeres és hobbifeltaláló irodalmi szociográfiába ágyazott élettörténetét „megbízásból” kezdi megírni a Professzor, a fiktív szerző. Hogy miért? Azért, mert az öreg szeretné elmondani és leírni a történetét, hogy a gyerekei abból megtudják életének alakulását, és ha majd nem lesz, emlékezzenek rá, tanuljanak az általa elkövetett hibákból. Figyelemre méltó részlet, hogy harminc év elteltével Ferdinandy gyakorta beszél és publikál arról, hogy alapvetően ugyanezért írja a kései műveit.

Márpedig az önmagunkkal történő szembenézés, amelyet Ferdinandy szüntelenül gyakorol, nem fájdalommentes gyakorlat. A sokrétű, gyakran elfeledett életmű új fénytörésbe helyezése viszont minket is megtanít arra, hogy miért elkerülhetetlen.

(Ferdinandy György. *Tambo. Rövidprózák, jegyzetek. Magyar Napló, Budapest, 2021.*;
Ferdinandy Görgy. Szerecsenségem története. Európa. Budapest, 2021.)

Olvasmányos

Tőzsér Árpád írásairól

A „más és más olvasási eljárások, más és más jelentések számára nem bezárja, hanem megnyitja a lehetőségeket – az egyik mottója is lehetne ez az idézet Tőzsér Árpád *A lélek hossza* címmel megjelent, tanulmányokat, kritikákat, esszéket, jegyzeteket közlő kötetének. „Az utolsó hasonló jellegű kötetem 2012-ben jelent meg a pozsonyi Madách-Posonium Könyvkiadónál *Faustus Pozsonyban* címmel” – írja a szerző, és mindehhez azt teszi hozzá, hogy a tanulmányok és kritikák, főleg költői életművekről, illetve egyes verskötetekről szólnak. Nem mentegető-zésképpen, de mégis magyarázó módon még azt is az olvasó tudomására hozza, hogy válogatása milyen szempontot követ: „a szemlézésre és értékelésre általam kiválasztott költők, írók névsorában ilyenféleképpen az olvasó hiába keres rendszert. A választásaim szubjektívak: csak kedves költőimről, íróimról szoktam írni, a »kiválasztottaimról«. A »kritika« szó görög eredetijének, a »krinó«-nak megfelelően. (Krinó = kiválasztani.) A választásom tehát egyben kritika is: pozitív kritika.”

A fejezetcímek is igazolják a fentieket: a költőkről, költői életművekről szóló első rész a *Tündérsíp és varázsfuvola* címet kapta, míg mindközönségesen *Próza* a címe az epikusokkal foglalkozó résznek. Ráadásul a kötet cím is versidézet, szintén a szerzőt idézve: „költőtől való a kötetem címe is: a »lélek hosszáról« Radnóti Miklós ír a *Levél a hitveshez* című versében, így: »megjártam érted én a lélek hosszát«. A vers, s vele együtt az értelmezője, mindig a »lélek hosszát« járja, a kritikus a költővel s művével a lélek terében és idejében együtthaladva jut el a mű lehetséges jelentéséig (a megértés kegyelmi állapotáig) és a racionális hatáselemzések gyakorlatáig”. A verset elemző esszé Radnóti felé főhajtás, a költészet felé viszont ennél is több, vallomás, hódolat: a versben szereplő „varázsolni” kifejezésről azt állítja, hogy az nem más ott, mint „a költészet szinonimája”. Tőzsér szerint „a múltja jeleneteit megidéző költő a jelen háborús történéseinek a hatására s az egzisztencia diktálta feledés következtében átszervezi az emlékeit, azaz az emlékezés a költészet varázserejével jelenvaló jövővé teszi a múltat”. Így lehet, hogy a Radnóti bori verseit értelmező irodalomtörténészek gyakori kérdése, mely szerint hitte-e vajon a költő a koncentrációs táborban a túlélését, „a versek vonatkozásában irreleváns”, mert „költőjük nem a saját túlélésében hitt” – mondja Tőzsér, „hanem a költői emlékezés csodájában”.

A 2020-ban a 85.születésnapját ünneplő költő és irodalomtudós első olyan kötete, mely tanulmányait, irodalomtörténeti jegyzeteit gyűjtötte egybe, 1970-ben jelent meg *Az irodalom valósága* címmel. Az azóta eltelt ötven év alatt – miközben annyi minden változott mind az irodalomban, mind annak szűkebb és tágabb környezetében, beleértve ebbe Tőzsér látásmódjának bizonyos jellemzőit is – valami állandó: az irodalom iránti elkötelezett érdeklődés, a nyugodtan szenvedélyként is jellemezhető attitűd. Egy jellemző példa a köteten kívülről: kortárs irodalmi folyóiratokban az elmúlt években elsősorban naplórészleteket közlő szerző egyik legújabb írásában egy fiatal szlovákiai magyar szerzőről ír, és kissé csalódottan jegyzi meg, hogy bár a szöveg jó, és a téma is fontos, hiányolja az új nézőpontokat, a más szemszögből való rátekintést. Egyrészt tehát nincs megállás, Tőzsér mindent, ami irodalom, figyelemre méltat, másrészt ítél is, ha kell.

Nagy idők nagy tanúja ő, aki Ottlikről írva (mintegy melleleg) megjegyzi, hogy 1964-ben, vagy 65-ben olvasta az *Iskola a határon*t, tehát az első megjelenés idején, de azt is őszintén leírja Lengyel Péter *Cseréptörése* kapcsán, ha annak idején nem került szorosabb viszonyba egy szöveggel. Utóbbi esetében időben közelebről és a recepciókkal, ha szükséges, vitázva foglalkozik. A vita, az állásfoglalás fontossága, az „ítélet legyen” kritikus-erkölcsi imperatívusza a kötet több pontján is előkerül. Ahogy arról is egyenesen fogalmazva beszél, ha a kritikairás művelésének öncélúvá válását tapasztalja. A Várady Szabolcsról szóló írás felütéseként konkrétan is elhangzik a tőzséri ítélet: „a kritika (manapság) nem valamiről szól, hanem maga a valami”.

A lélek hossza szövegei ezt a tételt erősítik, mégpedig így: a jó kritika valamiről szól és/de ettől maga is valamivé válik. Egy nagy formátumú költő a szerző, ez nyilvánvalóan könnyebben teljesül, de vannak ennek a szerzői kettőségnek csapdái is. Egy 2005-ös interjúban Elek Tibor kérdésére, mely a kritikusként használt modern irodalomelméleti szempontrendszerek és a posztmodern irodalmiság gyengeségeinek, hiátusainak egymásnak feszüléséről szól, pontos választ adott. „Hasonló logikával neveztek engem már »kettős ügynöknek« is, holott én egyszerűen csak »dilettáns« literátor vagyok, de a szó eredeti, olasz és renan-i értelmében: az olasz »dilettare« jelentése »gyönyörködni«, »élvezetet találni valamiben«, s a tudós Renan szerint a »dilettáns« az élet legmagasabb rendű élvezője. Mindent igyekszik megérteni, de semminek sem adja magát oda teljesen.” Beszédes, ahogy az interjú folytatásában a különböző nyelvekről szól: „számomra minden ismeret szellemi kaland, ilyen kaland az ún. posztmodern vers és irodalomtudomány is. Kevesebbnek, sőt csonkának érezném magamat, ha nem tanultam volna meg a nyelvüket. Mint ahogy korábban megtanultam a népiek és avantgardisták nyelvét is. Persze, ez a tanulás nem megy anélkül, hogy az ember ideig-óráig népinek, avantgárdnak vagy akár posztmodernnek érezze magát, de – ha nem is »ellenérzésekkel« – fenntartással kezeltem és kezelem minden irodalmi státuszomat, s az

igazi énem valószínűleg a megismerésben, az ismeretben, a szellemi kalandban élvezetet találó emberé”.

A kalandban élvezetet lelő tudóssal és költővel – egyszerre mindjárt kettővel is – az olvasó maga is kalandozhat. Klasszikus szerzőink (József Attila, Radnóti, Dsida, Weöres, Esterházy, Ottlik, Hamvas, Grendel), kortárs nagyjaink (Tolnai Ottó, Kőrösi Imre, Lengyel Péter), de csehek és szlovákok is (Hrabal, Holan, Milan Rúfus) mind ott vannak Tőzsér magán-pantheonjában. Ugyanolyan szeretettel köszönt tőle földrajzilag (vagy akár szemléletben is) távolabbiakat (a szegedi Tiszatáj vagy a kecskeméti Forrás folyóiratot), ahogy szóba hozza földijeit, Erdélyi Gézát vagy Tóth Lászlót. A harmadik, *Köszöntés és végső tiszteletadás* című fejezetben sorakozó hosszabb-rövidebb írások címetzei pályatársak, mindegyik szöveg hamisítatlan Tőzsér-írás, miközben a megszólítottakkal azok stílusát mímelve párbeszédbe is lép. Ugyanakkor mikro-irodalomtörténetek is ezek a szövegek, külön kiemelkedik a Grendel Lajosról szóló két szöveg, az egyik még a hatvanéves szerzőt köszönti, a másik búcsúzik az elhunyt szerzőtársától. Az időtényező másképp is meghatározó: Tőzsér képes önmagát is újraolvasni és revideálni az akkori látásmódját, azaz szó szerint másképp ránézni és rálátni és mindezt meg is írni.

Az külön nagy erénye, hogy mindezt a szlovákiai magyar irodalommal kapcsolatos vitába (újra)beszállva teszi, nem kihagyva a személyességet. Ez az említett szöveg a Korunk folyóirat ankétjára íródott még 2013-ban, de hasonló elvek mentén fogalmaz Tőzsér a *Klumpa* című írásban, mely a szlovákiai magyar irodalom helyzetét megvitató éveken át tartó irodalmi szimpózium-sorozathoz (ún. Somorjai disputa, illetve Szőrös Kő-vita) kapcsolódik és elsősorban a hagyománytörténettel foglalkozik (egy másik, szintén 2013-as cikkel együtt). Hozzászólásaiban, reflexióiban és állításaiban tudós, formáltságban költő, ez teszi hitelessé, ugyanakkor olvasmányossá is a szövegeket. A saját maga által említett „kettős ügynöki” mivolt termékenységet munkál: miközben határozott álláspontja van, képes és akar is a más véleménnyel találkozni, ütközni, azt megismerni és érvényesnek tartani. Eközben pedig ilyen mondatok kerülnek ki a keze alól, mint a már említett Klumpa című írás nyitómondata: „Ó, hányszor rúgtam már le a lábamról a »szlovákiai magyar irodalom« klumpáját, hogy az irodalom *egyetemének* szentélyébe léphessek, de az ördögfiak állandóan visszakötözik a lábamra az ormóttan jószágot, hogy tovább botladozzam benne!” Máshol meg arról ír, hogy Tolnai Ottó verse úgy tölti meg az egyébként Petőfi elfogyó gyertyaszálát idézően vékony Alföld folyóiratot, mint Jézus öt hala a 4000 ember gyomrát. Megint máshol Einsteint és a relativitáselméletet hívja játékba, és arról beszél, hogy „az olvasó a mű relativitásgörbületét és a működését érzékeli és ennek alapján kezd hinni a mű világevényében és az alkotóban”. És teszi mindezt azzal a játékos szabadsággal, aminek hátteréről saját curriculum vitae-jében azt mondja: „talán ez a nyelv tett költővé, ha állíthatja magáról bárki is, hogy költő... hosszú és kanyargós írói-költői pályám utóbbi évtizedeiben éppen ezt az elméleti-szépirodalmi

hasadtságomat próbálom bizonyos (saját használatra esszé-verseknek nevezett) szövegekben felszámolni. Kicsit Derrida ismert szentenciáját magamhoz szelídítve, aki szerint a filozófiát irodalomként, az irodalmat filozófiakén kell művelni”.

Erdélyi Géza református püspök könyve kapcsán (*Egy igaz ember igaz könyvéről. Erdélyi Géza: Hűség*) idézi annak fülszövegét, mondván: „a püspök könyve nem teológia, hanem színes, lebilincselő, történelmi olvasmány, egyúttal hiteles forrásmű, kordokumentum. És családtörténet.” Ugyanezt állítom *A lélek hosszáról*, azt tehát, hogy Tőzsér Árpád kötete a magyar és a közép-európai irodalom nevű család történetének egy színes, lebilincselő, egyúttal hiteles forrásműve, kordokumentuma. Nem kérdés, hogy várom a következő fejezeteket.

(*Tőzsér Árpád: A lélek hossza. Gondolat, Budapest, 2020*)

Harmónia

„kitépett nyelvem üzenetre vár”

Ozsvald Árpád Oszlopfő című kötetéről

Nehéz fába vágja a fejszékét, aki Ozsvald Árpád kötetéről nagyvonalakban szeretne mondani valamit, tartózkodva a disszertáció hosszúságú elemzésektől. Megannyi kép, metafora, utalás, parafrázis nyüzsög, azért kiáltanak, hogy az olvasó kezdjen velük valamit, értékelje őket, reflektáljon rájuk. Kérdés persze, mennyire adekvát ez a barokkos képhalmozás, nem nyomja-e agyon a mondanivalót a képözön? Továbbá mit lehet egy ennyire sűrű anyagról írni ennyi év távlatából? Nem vesztett aktualitásából, de ezt a kötetet inkább hasonlíthatjuk palackpostához, amely a konkrét írott üzeneten kívül hordozza még a papír illatát, a napsütést, a vízben hánykolódás nehézségeit.

A kötet öt ciklusa nagy utat jár be motívumrendszeri és életszemléleti szempontból is. Beszédes címek: *A legkisebb legény*, *Az árvaság kora*, *Szélkiáltó*, *A nagy sási kígyó*, *Hettita ballada*. Ebben az esszében megkísérlem bemutatni Ozsvald Árpád verseinek fő motívumait, nem titkolva azon szándékomat, hogy ezt a kötetet később az olvasó kezébe is vegye, hogy még jobban belemélyedjen. Több szereppel találkozhatunk ebben a kötetben, a ciklusokat értelmezhetjük egyfajta felnővéstörténetként is, mindjárt az elején itt van a legkisebb legény figurája. Ebben a ciklusban kifejezetten sok a gyerekkori, népmesei elem, összefonódik ez a kettő, ahogyan a gyerek magára vállalja a legkisebb legény vagy királyfi szerepét, úgy fogja saját magát újra így identifikálni, mikor visszaemlékezik erre a gyerekkorra. A legkisebb fiú szerepe egyébként nem feltétlenül mindig nemes és megtisztelő, gyakran terhes, a *Tűzőrző* című versben a megszólalónak elege van abból, hogy mindig ő szenved a többiek helyett, és ezt a tűzőrző szerepet eldobja magától inkább, nem tudni, hogy a saját boldogságáért, vagy hirtelen felindulásból. Tematikájában nagyon változatos témája lehet egy esti fejtés, vagy az olvasó anya képe, de megjelennek a gyerekkorban megismert Luca-napi hagyományok, vagy a szegénység. Utóbbi, mint létérzet, mint büszke szegénység jelenik meg, amely tárgyait tekintve szegény, de lelkivilágát és kultúráját tekintve nagyon gazdag. Ozsvaldnak minden apró momentummal kapcsolatban támad asszociációja, minden apró, hétköznapi tettnek, eszköznek, állatnak óriási, a mindenségre, kozmoszra vonatkoztatott jelentősége lesz. Ritka napjaink költői között az ekkora formai és tartalmi változatosság, a szabadverstől a képversen keresztül a kötött

vagy éppen paraszti rigmusokat megidéző formákig minden előfordul ebben a kötetben, s gyakran kerülnek ezek a formák játékba egy-egy költőelőddel, kortárssal (Ady Endre, Petőfi Sándor, Tóth Árpád stb.). A ciklus végére a legkisebb legény már nem is olyan kicsi, albérlésben él egy városban, itt még jobban kiütözik a falusi csend és a nagyváros diszsonanciája. Mint Tamási Áron Ábelje, a vándor nem csak más tájakon, de más kultúrákban barangol, hogy ráébredjen, milyen hatalmas az övé. Ezek a vándorok „Mennének újra, hiába/nem férnek bele a világba” (*Szekerek balladája*). Érthető ez a kívülálló státusz, hiszen világérzékelésüket végigkísérik mesebeli figurák, mint óriások, boszorkányok, tündérek, ezért aztán az illúzióvesztett, „varázstalanított” környezet nem is nagyon tudja, hogyan viszonyuljon hozzájuk.

A kötet ciklusai folyamatosan tágitják a témakeretet, a népmesék és a magyar falusi világ motívumai mellett megjelenik a görög, római mitológia, a keresztény hitrendszer. A második ciklus nyitóverse már vált a népdal formáról, egy képversről van szó, a témájában klasszikusabb *Gótika* című vers próbál nyelvi és képi is egy templomot leképezni. A templomkép programként is értelmezhető a ciklusra nézve. Az univerzum tágul, ezt tudjuk. De mennyivel érdekesebb egy költő témáinak táguló univerzumát figyelni, ahogy egyre nagyobb témák után kap, egyre többet akar. Néha ez a többet akar, mint amennyit el is ér, vannak ugyanis olyan témák, amelyek önmagukba kevesek egy vershez, még akkor is, ha a szerző szándéka, hogy verstémává avanszáljon egy autóbalesetet például, s még mellécsapná az univerzumot. Olyan, mintha felkiáltana, nézzétek, és óriás nagyítókkal mutatna meg bármit, de erre az olvasó gyakran csak annyit mond: igen, valóban, a világ csodaszép, de mi következik most? Vannak viszont olyan versek, amelyek nem akarják a (szándékosan nem nagybetűvel írott) mindent megírni, hanem csak addig mennek el, ameddig érdemes, ilyen például a *Bűvölet* című vers: „A bűvésznak nincs csak egy fehér galambja, / s minden este kettéfűrészeli asszonyát, / hogy az ámuló tömeg megborzongjon, / égő szemekkel lesse a csodát, / tapsoljon a gyöngyház trikós hölgynek, / ki mosolyogva illeg a porondon, / és lila kesztyűben csókot osztogat. / Fényszórók kutyahúsege követi / a bűvész minden mozdulatát, / s ő hosszú ujjaival szellemként tünteti el / a színes kendők látható bogát. / Fehér galambja árván kering, / szárnya a kupola kék falába ütközik, / majd lehull a boldogok asztalára, / akik a csodával együtt megeszik.”

Persze itt sem csupán a bűvésztől akar írni, nem is a fehér galambról, ezek is számtalan értelmezéssel terhelt motívumok, de a többi vershez képest talán kevesebbet merít. A második ciklusban tűnik elő igazán, miért is volt szükség a visszamerengésre korábban. A versek alanya retteg attól, hogy a gépek olyannyira áthuzalozzák napjainkat, hogy az alapvető emberi érzelmeket is a gép manipulálja majd, kiszámítható lesz a szerelem és a kín képlete, s ez a gép mindenre jobban emlékszik majd, mint a százéves elefánt. Ezért inkább visszaréved egy ártatlan(nak hitt) korba, ahová még nem tört be a technika. Talán emiatt is óriási

kár, hogy nem tudjuk Ozsvald Árpádot visszaidézni, és megkérdezni, mit szól a mai kor adottságaihoz.

Nyilván azért révedünk vissza a gyerekkorunkba, s gondoljuk a természetet ártatlannak, mert akkor magunk is szeplőtelenebbek voltunk. De a felnőtt rácsodálkozása a saját korára már művi, hiányzik belőle az empátia, marad a keserű bezzeg. Tulajdonképpen természetes folyamatról van szó, de olvasóként elégedettek lehetünk ezzel? A költő azon ámul, hogy hamarosan a Marsig juthatunk, de ezt a vívmányt nem csodálja, hanem azzal sommázza például, hogy „eszembejut nagyapám, aki csak Lévát látta Márton-napi vásárok révén” (*Földközelenben*). Megfeddi a cinikusokat, de maga is cinikus. Megszólította gyorsan változik, hol egy fikatív te, egy vándor, legkisebb legény, vagy pedig önmagát is keresi ezekben a versekben, persze, ha versként definiáljuk a szövegeket. Éppenséggel mondhatnánk őket esszéknek, tanmeséknek, paraboláknak, mivel elsődleges céljuk valamiféle régen ismert és gyakorlott erkölcs felvillantása.

A huszadik század költőinek sok mindennel kellett megküzdeniük. Azt a korszakot számtalan szörnyűség megélése mellett is átszötte az igazságkeresés, a különböző narratívák mögötti üzenet fellelése. Ez gyerekkorban még csak játék, a titkos jeleket megtalálhatja az, aki kicsit szemfülesebb. De felnőttként óriási kockázatot jelenthet minden félreérthető gesztus, nem helyénvaló szó. Ezt a folyamatos feszültséget, az igazságok egymásnak feszülését ragadja meg leginkább a *Gólem* című vers. A Gólemet mindenki másképpen látja, valaki megváltót, más a sátánt ragadja meg ugyanazon tettek alapján. Mi ez, ha nem posztmodern értékválság? Mégis hajlamosak vagyunk kihagyni a kortárs problémákra reflektáló költők közül Ozsvald Árpádot.

A kötet címadó verse az *Oszlopfő*, egy szobrot idéz, amely roncsolódott, nem képes már szólni. Feszültségben van ez a címadás a kötet tartalmával. Hiszen eddig azt láttuk, hogy mindenről képes a költő mondani valamit, gondolatai hullócsillagként száguldanak. A néma szobor megidézésével gondolhatunk arra, hogy ezzel a sok szóval sem tudja elmondani, ami belülről feszíti, mert nincs hozzá bátorsága vagy éppen nincsenek rá megfelelő, pont odaillő szavai. Ebben a kötetben legutolsó, de korban nem későbbi versciklusban a válasz nélküli üzenet jelenik meg több versben. A hettiták elfelejtik a nyelvüket, és ez még nagyobb csapás, mintha a földjüket veszítették volna el. Persze jogos a kérdés, hogy mégis hogyan lehet elfelejteni egy anyanyelvet, nem alakul-e a nyelv, van-e egységes ősananyelv (ősanya-nyelv sic!), de természetesen nem tisztem nyelvészeti vizekre evezni ebben az esszében. Idealista költőnek tetszik ez alapján Ozsvald. Olyan értelemben idealista, hogy feltételez egy másik, régi kort, amelyben minden ártatlan, minden gondtalan, az emberi kapcsolatok és a megértés zavara nem vittek még senkit tévútra: „Mi nem verhetjük bilincsbe a halált, / mint Sziszüphosz tette hajdan. / Elmúlt örökre a mesék világa /, a csodás kövek bűvös babonája, /

az ember nem lehet halhatatlan, / elvegyül a változó anyagban.” (*Mi nem verhetjük bilincsbe a halált*).

Az utolsó ciklusokban több látomásszerű, érzékekkel játszó gondolat kísérlet jelenik meg. Mi lenne, ha eltűnnének a szigetek, mi lenne, ha elvesztenénk a látásunkat, és mint a csiga szarva (milyen csodálatos kép!), úgy tapogatnánk ki ebben az örök sötétségben a tárgyakat. Tényleg nem lehet egybeolvasni ezeket a verseket, nem fognak kiadni egységes üzenetet, mindegyik verset apró falatokban kell harapni, alaposan megrágni, megkínálni vele mást is alkalomadtán, aztán elcsoomagolni a maradékot későbbi, nehezebb időkre. Sok, mindenféle értelemben, sok ez a kötet, emiatt is érdemes negyven év távlatából is elővenni néha – jobb tárolóhely híján – a tarisznyából. Olyan költőről van szó, akinél megfér egymás mellett Van Gogh és Hamupipőke, aztán hol egy népies vers, hol egy mondóka, utána Ariadnéhez szóló, mint egy rendetlen könyvespolc, ahol kényünk-kedvünk szerint leemelünk egy kötetet. De hol a polc gazdája?

Végtelenül hátborzongató egy kilencven éve született szerző halálfélelmet tematizáló verseit olvasni. Nem mondom újat, ha azt állítom, az irodalom leghátborzongatóbb képessége, hogy olyan közel hozza hozzánk a holtakat is, mintha egy szobában ülnének velünk. Ez a kötet is egy folyamatosan beszélő, tanítani, tudni akaró embert hoz elénk. Persze kérdés, mikor kell abbahagyni, ha egy versben megjelennek az arab mesék, Arkhimédész és a boszorkányok (*Arkhimédész*), jogosan mondhatjuk, hogy nagy lexikális tudásról van szó, de nem megfelelő arányérzékről. Az olvasó fejében nehéz összeegyeztetni ezeket a szerzői szerepeket: parasztyerek, legkisebb legény, de egy kiművelt fő, aki tudását folyamatosan, kérés nélkül szórja bárki elé. Gyöngyöket a disznók elé, mondhatnánk, itt van minden kincs, és mi ezt is keveselljük. Nem keveslésről van itt szó igazság szerint, hanem arról, hogy ennyi információ, mármint minőségi információ túl sok egy versben. Kevesebbet szoktunk meg a kortárs lírában. De ez legyen már a mi bajunk. Ozsvald Árpád elmesélte, amit el akart mesélni.

A kötet záróverse Don Quijote alakját idézi meg. Beszédes témaválasztás, egy kiterjesztett „mi” hiábavalóságát idézi meg, zárógondolatul hagyva, hogy értelmetlenül kergettünk egy kósza délibábot. Pessimista zárlat, az ideák, tündérek világán keresztül jutunk el a szomorú elégedetlenségig. Azonban a szerzővel ellentétben én mégsem gondolnám, hogy ez az utazás hiábavaló volt. Hiszen enélkül az áradó, sokat remélő szerző nélkül kevesebb lenne a felvidéki irodalom. S annál pedig, hogy most is beszéljenek róla, aligha kívánhat többet költő. Érdemes beszélni róla, bízom benne, hogy ezzel az esszével sikerült közelebb hoznom ezeket a szövegeket, rávilágítani értékeikre és aktualitásukra. Bedobtuk a palackpostát, az üzenet elindult, már csak ki kell halászni a folyton fecsegő tenger habjai közül!

(*Ozsvald Árpád: Oszlopfő. Madách Könyv- és Lapkiadó, Pozsony, 1981*)

Soóky László – *A prágai maffia*

Egy posztumusz kötetről írni mindig nehéz feladat, különösen akkor, ha a szerző korábbi munkássága valamilyen módon közel áll az olvasó-kritikus szívéhez. Soóky László társadalomkritikus drámáiban úgy keveredik a groteszk az abszurdal, hogy azt nehéz nem szeretni. Talán csak azok az olvasók, nézők ráncolják majd a homlokukat, akik magukra ismernek a vitriolos szavak mögött a „nagy (cseh)szlovákiai magyar csönd”-ben.

Mert amit Soóky a drámáin keresztül élénk tár, abban nincs köszönet. Olyan fajsúlyos kérdésekre keresi a választ a szerző, amelyek megválaszolása inkább a politikusok és a szociológusok feladata lenne. A történelmi szembenézés ugyanis Európa e szerencsétlen szegletében bizony elmaradt, Soóky László tehát kénytelen volt görbe tükröt állítani mindannyiunknak.

A kötet hat drámát tartalmaz, melyek úgy maradnak hűek Soóky korábbi munkásságához, hogy egyben tovább is feszítik a műfaji határokat, bőven teret engedve annak a groteszk világábrázolásnak, ami a kisebbségi lét mindennapjaiban rejlik.

Az első dráma a kötet címadója. *A prágai maffia* egy történelmi film forgatását mutatja be, ahol a tragikus szarajevói lövések eldördülését koreografálja a rendező, ám nem is az olyan poénnak is felfogható (de egyben kisebbségi irodalmunk kritikájának is tekinthető) elemek, mint a pisztolylovás helyett „elsülő” felvidéki magyar költő verse, amelynek elszavalása a leghatásosabb merénylet, teszük igazán súlyossá a mondanivalót.

A dráma valódi főszereplői ugyanis azok a történelmi figurák, akik az eseményektől távol kedélyesen beszélgetnek: Apponyi Albert gróf, Tomáš Garrigue Masaryk, Eduard Beneš és Milan Hodža. E szereplők mindegyike szatirikusan ábrázolja a történelem aktorait: Masaryk sohasem tudja hol van, Hodža meggyőződéses hármassügnök, aki bárkit elárul, Beneš pedig minden megszólalásában nevén nevezi saját magát. Mi ez, ha nem a történelmi nagyságtudattól megrészegült prágai maffia kórtörténete – tehetnénk fel a kérdést. Persze a válasz nem ilyen egyszerű, hisz mi, a felvidéki magyarság ismerjük a fenti három úriember ellentmondásoktól nem mentes történelmi szerepét. Azon meg már ne is csodálkozzunk, ha e nagy négyes jövőbelátó képességével ecseteli, mi fog majd a jövőben történni. Az ő karaktereik végig „szerepben vannak”, nem úgy a többi színész, akik a rendezővel vitatkoznak, alkudoznak, tudatában vannak színészi mivoltuknak.

E dráma tehát amolyan groteszk újraértelmezése egy előre megtervezett, a történelem menetét kisiklasztani kívánó akciónak, melynek karakterábrázolásaiért pár évtizeddel ezelőtt bizonyára börtön járt volna, különösen az első köztársaság „hőseiről” kapunk új képet.

A kötet második darabja, az *Angyalok, ha harangoznak* egy abszurd apokaliptikus történet, melyben az óra mindig tízet üt, és onnan lehet tudni a pontos időt, hogy azt számolják, mennyivel ütött többet vagy kevesebbet a pontos időnél. A drámában az angyalok közlik a falusiakkal, hogy minden elpusztul, kivéve az ő falujukat, ám a sok nehézség miatt végül más irányt vesz a darab.

A *Papa, ha meghal* az előző dráma folytatásaként is értelmezhető, hiszen ugyanazon szereplők történetét látjuk tíz évvel később, ráadásul még olyan szereplő is feltűnik benne, amelyik az előző darab történéseire nem ért oda. A darab tulajdonképpen egy krimi, ami a címszereplőről igyekszik kideríteni, hogy meghalt-e, ám ennek eldöntése nem egyszerű feladat, mert bár egyesek látják a papát, mégis szellemnek vélik. A gyászszertartás próbája a eleve groteszk, folyamatos megszakításaival, illetve a címszereplő szexuális élete minden szereplőjének megjelenésével komolytalanná is válik. Végül a hatóságok eldöntik, hogy a papa életben van. Lehet annél képtelenebb módja az élet és a halál kérdése eldöntésének, mint az élet-halál ura hivatalok ítélete?

A *Néma rádiójáték* egy politikai szatíra, mely leginkább a színpadon tudná megmutatni az erejét, *A Bögös fia, meg az ördögök* pedig egy pajzán mese, melyben Soóky mesélő énje kerekedik felül.

A kötet kulcsdarabja Soóky eddigi legutoljára színpadra vitt műve, az *Asszisi szent vádbeszéde*, mely a szerző felvidéki társadalomkritikus munkáinak sorába illeszkedik. A korábbi, nagy sikerrel előadott daraboknak méltó folytatása és egyben lezárása ez a falunapok cukormázába bújtatott keserű pirula, mely után senki sem marad közömbös.

A néző kínosan feszeng a színházteremben, miközben könnyesre röhögi magát, de végig ott motoszkál benne a felismerés csírája: valamit nagyon elrontottunk.

Egyedül Soóky László nem rontotta el, mivel megírta ezeket a mulatságos, mégis roppantul veszélyes írásait. Azért veszélyesek, mert igazak. Nem a harangot kongató, vadul szeretkező angyalok, nem az élő-halott papák, nem az Isten széke mellől kistrónusokat dobáló mesehősök a valódiak, hanem azok a kisemberek, akik a történelem viharai közepette is egymással civakodnak, pálinkáznak, másokban keresik saját nyomoruk okát, de tenni semmit sem akarnak, akik mellett elrobog a történelem.

Soóky László utolsó írásaiból összeállított posztumusz kötete igazi görbe tükör, melyben a groteszk és az abszurd dráma azon az ismerős hangon szólal meg, ahogyan megszólaltatni csak kevesen voltak képesek. Minden szava egy simogatásba rejtett pofon – úgy nevetünk a szövegek olvasása közben, hogy nem az öröm könnyei hullanak a szemünkből. Soóky László munkássága – a politikai és

a társadalmi kérdések groteszk drámákon keresztüli ábrázolása – megkerülhetetlen, ha meg akarjuk érteni a Trianon óta eltelt időszak pangását.

(Soóky László: A prágai maffia, Nap Kiadó, 2020)

Oszlopok 2

I. A Nirvana előtt

klóros vízzel
próbálsz körbeszambáznizni
a szobát ahogy a kilincseket kulcsokat
is megmártóztatod a domestos
bénító sűrűjében így majd a bélsár szaga
nem elegyedik a toxicodendron vernicifluum
gyomorból kipréselt nedűjével
gondolod a flakon címkéjén feltüntetett
nátrium-hipoklorit és a felületaktív anyagok
rendeltetésük alapján végzik majd dolgukat
ahogy te is sorsszerűen haladsz
a megtisztulás felé

II. A Nirvana felé

kétszer is körbeszagolsz
hátha csak a falakba beidegződött
penészszővedékek képeztek
gyepszőnyeget a szaglóhám területén
végül rájössz hogy ez már a Nirvana
egy váróterem vajszerű ülőkéjén terpeszkedsz
behívna te átszellemülve várod a megváltást
de a hangosbemondó szerint a Kúka sehol
mire észbe kapsz már te is egyike vagy
a szalagmunkát végző mokudzsikoknak
és már csak az ötperces cigiszünet után sóvárogsz

Egy életem, egy hálóálom

Már megint nincs rajtam pizsama. Ott van a szekrényben, amióta megvettem, mert legutóbb kicikiztek a hálóing miatt. „Odanézz már, valaki épp most jött a Karácsonyi ének szereplőválogatásáról”, „Á, tuti azért nem vették fel, mert hiányzott hozzá az a sapka, na az hol marad?”

Férfi hálóing. Igenis létezik. Maradjatok már csendben! Ment ez egy darabig, aztán ráuntam. Megveszem azt a pizsamát és hozzászoktatom magam.

Rá is álltam a dologra. De azért előbb megkérdeztem az emberektől, hogy miért pont pizsama? Egész életemben a hálóköntöshöz voltam szokva. Volt olyan, aki azt mondta, hogy még a pizsama se muszáj, elég a rövidnadrág, felül semmi, vagy boxersó és kész. Azért az ilyet a többiek leállították azzal, hogy télen kell a szigetelés, szóval jobb, ha ott az a pizsi. Felveszed a felsőt, a nadrágot. Olyan, mintha átöltöznél. Meg sokkal modernebb. „Én nem is értem, hogyan lehet ilyen régimódian öltözni. Ráadásul függőleges csíkosan, hogy még magasabbnak és soványabbnak tűnj? Bizarr.”

Ezen megfontolásból kértem meg Hédit, a szomszéd csajt, aki nagyon ért az ilyesmihez, hogy segítsen kiválasztani a megfelelő pizsamát. Mert szerinte nem volt ám mindegy, hogy milyet és hogyan. Meg hogy hányfélét. Kell majd nyárra is, de most az őszi és téli időszakra kell felkészülni. Veszünk kettőt, mert mosni is kell ám, de lassan hozzá fogok szokni. Nem mintha a hálóköntösömet sose mos-tam volna. Sőt, a hálóköntöseimet. Azért na, nem új ez a koncepció, attól még, hogy szerintük régimódi volt a viselet.

Szóval megbeszéltük. Vett is egy olyat, ami... na, kérem szépen, tartán min-ta, bordó és fekete. Épp csak a skót duda hiányzott mellé. Vastag volt és olyan flanel-érzésem volt az anyagától, mintha épp a kanadai favágók szekrényéből lopták volna ki. Nem volt vastagabb az én hálóköntösömnél, de az egész sokkal nehezebbnek tűnt. A másikon meg fekete sárkányos vikinges olajfestmény utánzatú ábra volt. „Ne mondd, hogy nem tetszik, szereted a fantasy-t”. Értéke-lem a gesztust. Az legalább megvolt, még akkor is, ha itt már az ízlés nem csak kifícamodott, de kicsavarodott a helyéből, és teljes rehabilitációt igényelt volna. Ezek után már csak enni volt kedvem. Hédit visszaengedtem a kolezba, én meg beültem egyedül abba a fura nevű kínai étterembe, amelyiknek a logójában az az önelégült képű kövér Buddha van. A vicc az, hogy a tulaj nem kínai. Még csak nem is ázsiai. A felirat japán kandzsi. Az ételek nagyobb része nem is tradicionális, és a tulaj tisztában van az európai, a közép-kelet-európai sznobizmussal, hogy

„én támogatom az ázsiai kultúrát, mert egzotikus, illetve orientális ételeket is kipróbálok”. Ennek további jele az, hogy a kiolvashatatlanul idegen és hosszú név is erre utal az említett kandzsi felirattal, mert a köznyelven „Buddhásnak” nevezett étterem neve Hohoemu Buddha va kare no hara o aibu simaszu. Vagyis érthetőbben: A mosolygó Buddha megszimogatta a pocakját. Mondtam én, hogy a tulaj tudja, mit csinál, és értékeli is, ha erre valaki rájön és vele tud nevetni az emberi hülyeségen. Az én esetemben ez extra gombóc rizst vagy sitake gombát jelentett a körimben. Így aznap is, amikor először felvettem az új pizsamám.

Sorsot vetettem, és a sors a tartán mintásra esett. Már az üzletben éreztem, hogy hiába hasonló az anyaga, mint a hálóköntöseimé, mégis nehezebb. Amikor pedig felvettem, az a szokatlan érzés fogott el, hogy egyszerre összeszorít és teljes súllyal lehúzza a földre. Úgy gondoltam, ez nem gond, hiszen még lefekvés előtt megnézem a Dr. No filmet, lefárasztom magam, és könnyebb lesz az alvás.

Nagyobbat nem is tévedhettem volna, hiszen még sokáig forgolódtam a pizsama szorítását érezve, s amikor sikerült is álomba szenderednem, olyan rémálomból riadtam fel, amiben egy kockás pítón, konkrétan: tartán mintás pítón skót dudát fújva és Sean Connery hangján sziszegve vagy inkább sisegve próbálja kiszorítani belőlem a szuszt.

Hajnalban felriadva alternatív megoldásként a másik pizsamát is kipróbáltam, hátha jobb lesz. A szorító érzés nem múlt, álomban egy szekéren tértem magamhoz, ahol több rab társaságában ültem, s az előttem ülő csak annyit mondott „nocsak, hát felébredtél”. Ám mielőtt a vérpadhoz érhettem volna, egy nagy fekete sárkány támadta meg a várost, mely sárkány érkezését Thomas, a gőzmozdony nyitódallama zengte be.

Aznap reggelre meggyötörten keltem fel. Tanáraink aggódva néztek rám. Évfolyamtársaim, akik addig napi szinten tréfálkoztak hálóköntösöm miatt, szintén elhallgattak. A becsület megkívánta, hiszen egy csúnya eset óta mindenki megfogadta, a kialvatlan és rémálmaiból ébredt diák tabu. Hédi pedig tudta, hogy az ok a pizsama volt.

„Mi olyan jó a hálóköntösben? Olyan régimódi! Olyan semmilyen. Akkor mit szeretsz benne?” S csak elmondtam, milyen nyáron, amikor elég laza ahhoz, hogy szellős legyen és mégse kelljen paplan. Télen pedig elég meleg takarást biztosít ahhoz, hogy a paplan alatt, a nehéz takaró alatt is jól érezd magad. A szabadság és a repülés érzése éjjelente, ahogy a vadludakkal szállsz álmodban az ég kékjén úszva. Aznap szépeket akartam álmodni. Este visszavettem a jó öreg hálóköntöst. Reggel megcsörrent a telefon. Hédi volt az. Mint kiderült, titokban ő is vett egy hálóinget. Na nem azt a stílusos kis rucit, hanem az igazán nagyot. Elmesélte, ahogy álmában Sohaország felé repül, mert előtte a Pán Pétert olvasta.

Én azért, hogy az orra alá dörgöljem, mennyire igazam volt, ő meg azért, hogy elmesélje részletesen az álmát, egy dologban megegyeztünk: alig vártuk, hogy találkozassunk.

Üvegfal

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

2021. november 19-én 20. alkalommal rendezték meg – a Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér szervezésében – a Könyvszalont Győrben, amelyen a SZMÍT is részt vett Dunaszerdahely város képviselőjében. Mivel Győr és Dunaszerdahely között él a testvérvárosi kapcsolat, ezért nagy megtiszteltetés volt jelen lenni a húszéves múltra visszatekintő sikeres rendezvényen.

*

2022. január 17-én megjelent Nagy Erika: *Elmeséled?* című interjúkötete, amely a Szlovákiai Magyar Írók Társasága meghatározó íróinak és költőinek véleményét, tapasztalatait tartalmazza az irodalomról és a nagybetűs Életről.

*

Az újévben, 2022. január 21-én az Ozsvald-emlékszobába (Nemesoroszi) látogatott a SZMÍT néhány tagja – Tóth Ozsvald Zsuzsa, Ozsvald Árpád leánya, Tóth László író, költő, Hodossy Gyula elnök, Jancsó Péter ügyvezető elnök és Reczai Lilla titkár –, hogy születésének 90. évfordulója alkalmából megkoszorúzzák a 2003-ban elhunyt költő emléktábláját. Nemesoroszi után Turczel Lajos szülőfalujába, Ipolyszalkára mentek, ahol a helyi alapiskolában megtekintették a Turczel-emlékiratokat. Zalaba Zsófia igazgatónő meghívta a társaságot ebédre, majd pedig Turczel Lajos sírjánál lerótták kegyeletüket az iskola diákjai társaságában.

*

A tavalyi évben elmaradt XVI. Őszi Írófesztivált idén 2022. január 28-án sikerült megvalósítani, amelyen az SZMÍT átadta a Talamon-, a Forbáth-, a Turczel- és a Simkó-díjakat az arra méltó íróknak és költőknek. Értékelték a 2020-as év díjazottjait, valamint kiosztották a 2021-es Arany Opus Díjakat is, amelyek mellé Csóka Ferenc felajánlotta saját kezűleg készített festményeit.

*

2022. februári rendezvénysorozatunk a magyar széppróza napja keretében valósult meg. Február 17-én Királyhelmecezen tartott beszélgetést Hodossy Gyula és HOGYA György, Komáromban önálló programként zajlott az Opus lapbemutató. 18-án a *Próza világa* címmel az online térben láthattuk és hallhattuk Csóka Ferencet, Juhász Kornéliát, HOGYA Györgyöt és Leczo Bencét, amint részletet olvasnak fel a magyar széppróza napja alkalmából. 23-án három szerző kötetének bemutatóját tartotta a társaság a dunaszerdahelyi Csaplár Benedek Városi Művelődési Központban. A szerzők között volt Dráfi Emese, Csóka Ferenc és Leczo Bence, velük beszélgetett Jakubecz Márta, Póda Erzsébet és Reczai Lilla.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bolemant László (Ógyalla, 1968): mérnök, költő, műfordító, fotós, szerkesztő. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *A megrajzolt idő* (2019).

Carlos Drummond de Andrade (1902–1987): minden idők legnagyobb brazil költője. Erotikus versei halála után 5 évvel jelentek meg *O amor natural (Természetes szerelem)* címmel.

E. E. Cummings (1894–1962): amerikai költő, festő és drámaíró.

Csillag Balázs (Vágsellye, 1988): író, animátor és illusztrátor. Budapesten él.

Doncsev Toso (Budapest, 1944): író, szociológus, kultúrdiplomata, volt államtitkár. Korábban a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, a Szófia Magyar Kulturális Intézet igazgatója. Legutóbbi kötete: *Haramiák lakomája* (2021).

Fehér Enikő (Tatabánya, 1997): író, költő, egyetemi hallgató. A prae.hu és az Új Forrás munkatársa. Szülővárosában és Budapesten él.

Ferdinandy György (Budapest, 1935): Prima Primissima és Magyarország Babérkoszorúja díjas író, költő, kritikus, irodalomtörténész. József Attila-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Legutóbbi kötetei: *Könyv a világ végén* (2020), *Sziget a víz alatt* (2019), *Különös boldogság* (2019).

Fiala Ilona (Kalász, 1956): író, újságíró. Pozsonyban él. Legutóbbi regénye: *Jaj, anya!* (2019).

Gyürky Katalin (Balmazújváros, 1976): irodalomtörténész, színikritikus, műfordító. Debrecenben él. Dosztojevskij művészetéből doktorált, fő kutatási területe a klasszikus és kortárs orosz próza.

Hodossy Gyula (Dunaszerdahely, 1960): költő, könyvkiadó, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnöke. Balázsfán él. Legutóbbi kötetei: *Minden addig* (versek, 2020), *Minden addig, hatvanig* (interjúk, publicisztika, 2021).

Jancsó Bese Bernadett (Komárom, 1996): író, szerkesztő. A Komáromi Jókai Színház munkatársa. Komáromban él.

Jancsó Péter (Nagykürtös, 1986): író, szerkesztő, pedagógus. Nyitrán él.

Juhász Kornélia (Galánta, 1990): költő, prózaíró. Komáromban él.

Kövesdi Károly (Melléte, 1953): költő, szerkesztő, műfordító, publicista. A Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozatának kitüntetettje. Pozsonyban él.

Lampl Zsuzsanna (Pozsony, 1959): szociológus, újságíró, író, a Fórum Kisebbségkutató Intézet Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlegének igazgatónője.

Roger McGough (1937): angol költő és színműíró.

Nagygéci Kovács József (Sátoraljaújhely, 1977): tanár, református lelkész, kritikus. Dunakeszin él.